

Človek si ustvarja srečo sam

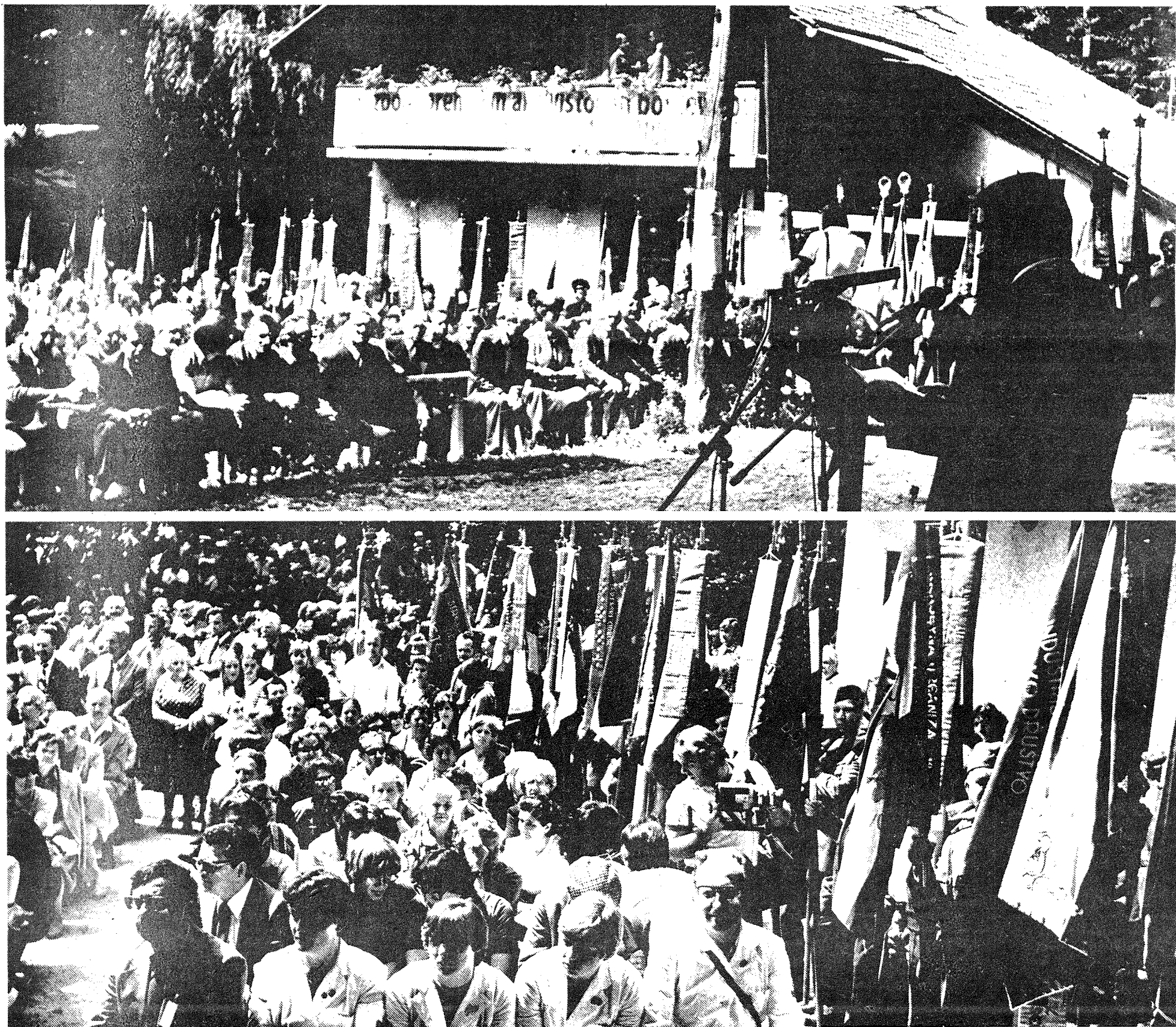
»Srečanje z ljudmi, ki so v najtežjih časih za naš narod razširjali osvobodilno misel in so bili nosilci slave partizanskega orožja na širokem prostoru med Savo, Sočo in Dravo, je za občane Šiške in z njimi za vse prebivalce našega mesta izjemen dogodek. Ponosni smo na to, da so k temu poslanstvu prispevali pomemben delež tudi mnogi politični in vojaški kadri, ki so oblikovali uporna in nepokorjena Ljubljana, kadri, ki jih je vodstvo NOV pošiljalo oziroma so odhajali na politično delo in v bojne enote, ki so delovale na Gorenjskem oziroma na širšem severovzhodnem narodnem ozemlju. Tako je začel govor član predsedstva CK ZKS in predsednik MK ZKS Ljubljana Marjan Orožen na 13. zboru gorenjskih aktivistov in borcev NOV minulo nedeljo v Mostecu v ljubljanski občini Šiška. Tovariš Orožen je v svojem govoru še poudaril:

»Naša revolucija ni končana; danes se nadaljuje prek bitke za uresničitev in spoštovanje socialističnega načela vsak po svojih sposobnostih, vsakomur po njegovem delu«, nadaljuje se v vsakodnevem boju z vsem, kar od tega načela odstopa, kar to načelo izkrivlja.

Ko danes govorimo o nujnosti zmanjševanja režije, o produktivnem zaposlovanju in podobno, to ni uperjeno proti ljudem, proti posameznikom, uperjeno mora biti proti vsakemu nepotrebnemu ali družbeno nekoristnemu delu bodisi v proizvodnji ali zunaj nje. Bolj kot med proizvodnim in neproizvodnim delom moramo razlikovati med tem, kaj je potrebno, kaj pa nepotrebno delo, kaj je družbeno koristna, kaj pa družbeno nekoristna zaposlitev.

Če hočemo uresničiti Kardeljevo misel, da si človek ustvarja srečo le sam s svojim delom kot član skupnosti, potem se moramo bojevati za to, da bo vsak član naše skupnosti delal, se pravi produktivno zaposlen. Možnosti za to je dovolj. Treba jih je le spoznati ter temeljito in pametno izkoristiti za novo rast, za nov razvoj, za ustvarjanje novih možnosti v vsaki občini in vsakem kraju.

O tem in še drugih aktualnih vprašanjih tega trenutka, ki so po svojih posledicah za naš jutri morebiti še pomembnejša od tega, kar se je zgodilo na Kosovu, so te dni razpravljali na 3. kongresu samoupravljalcev Jugoslavije. Do izraza je prišla visoka stopnja enotnosti pa tudi realizma v pogledih, v ocenah našega sedanjega trenutka.

Nedeljska manifestacija gorenjskih aktivistov in borcev NOV v Mostecu je bila hkrati tudi osrednja slovesnost praznika občine Ljubljana Šiška, ki ga praznuje v spomin na ustanovitev poveljstva slovenskih partizanskih čet v hiši glasbenika Filipa Bernarda na Vodnikovi cesti 27, 22. junija 1941. Samo čez hribček od Bernardove hiše je bilo slavnostno prizorišče partizanskega mitinga, ki ga je domiselno zasnoval amater režiser Peter Militarov. Na slovesnost so prišli borci domicilnih enot šišenske občine: Rašiške čete, Dolomitskega odreda, Pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko, delegacija pobratene občine Kavadarci iz Makedonije in prijateljske občine Kardeljevo iz Hrvatske. Med nekaj tisoč udeleženci so bili tudi Mitja Ribičič, Vinko Hafner, dr. Josip Rus in drugi. Partizanski miting na 13. zboru gorenjskih aktivistov in borcev NOV je začela predsednica občinske konference SZDL Ljubljana Šiška, slavnostno besedo pa je imel član predsedstva CK ZKS in predsednik MK ZKS Marjan Orožen. Ob koncu slovesnosti je Nada Svete izročila prapor pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko predsedniku občinske konference Jesenice Zdravku Črvu, kajti v tej občini bo prihodnje leto zbor gorenjskih aktivistov in borcev NOV.

Besedilo in sliki Staš

V znamenju
revolucionarnih
tradicij

Anton Ukmarić

V koprskem stanovanjskem naselju Za gradom v krajevni skupnosti Žusterna so na dan mladosti novo osnovno šolo poimenovali po revolucionarju Antonu Ukmariću. Praznik mladosti je bilo še eno potrdilo vraščenosti naše revolucionarne preteklosti v današnje življenje, uk in delo.

Ze od 15. maja, vsakoletnega praznika koprskih občin, so se vrstile številne prireditve, v Kopru slavje ob odkritju spomenika Antonu Ukmariću-Miru in naslednji dan več prireditev mladine na področju SLO in TO, nato pa slavnostna seja občinske skupščine Koper in veliko ljudsko zborovanje v uporniških Marezigah, kjer je govoril predsednik RK SZDL Mitja Ribičič. Pred tem je bila že odprta tudi razstava o uporih v Marezigah ob parlamentarnih volitvah v Italiji leta 1921, kar je bil prvi spopad ljudskih sil proti komaj rojenemu fašizmu. Razstavo je pripravil koprski muzej v prostorih osrednje knjižnice Srečko Vilhar, hkrati pa sta bili predstavljeni publikaciji o zgodovini Marezig in življenjska zgodba Antona Ukmarića. V naslednjih dneh je bila ob udeležbi avtorja predstavljena še knjiga dr. Aleša Beblerja Čez drn in strm, ki je še en prispevek v zakladnico boje zgodovine Jugoslavije, v kateri pa avtor precej spominov posveča tudi svoji ožji domovini Primorski.

Posebno slavnostno pa je bilo v Kopru tudi letošnje praznovanje dneva mladosti, ker je prav za to priložnost prišla na svoj račun zlasti šolska mladina. Dobila je namreč nov hram učenosti, novo osnovno šolo, poimenovano po revolucionarju Antonu Ukmariću, častnem občanu koprskih občin in častnem meščanu italijanskega pristaniškega mesta Genova, ki ga je Ukmarić na čelu italijanskih garibaldinskih enot odporniškega gibanja leta 1945 osvobodil in rešil pred grozečim uničenjem, s katerim so mu pretili umikajoči se Nemci. Po vojni pa je bil Anton Ukmarić med prvimi borci za priključitev Trsta k Jugoslaviji ter na čelu boja tržaškega proletariata za pravice delavcev, dokler se ni leta 1954 priselil v Koper, kjer je do svoje nenadne smrti opravljal vrsto pomembnih dolžnosti. Bil je odločen in neustrašen bорец proti fašističnim zatiralcem na Tržaškem, kjer je bil rojen, ta boj je nadaljeval po šolanju v Sovjetski zvezi v Španiji, bil je med borci proti fašistični okupaciji v Etiopiji, nato med francoskimi partizani ter končno komandant italijanskih partizanov. Bil je vse svoje življenje zgled patriota in internacionalista, borca za pravice delavskega razreda, in na tej osnovi graditelj prijateljskih, bratskih odnosov in sodelovanja med vsemi delavci sveta.

V prostorih nove osnovne šole so pokojnemu revolucionarju odkrili spominski doprni kip, delo akademske kiparke Marije Benedetti, ki je tudi avtorica enakega spomenika, odkritega 15. maja na Ukmarićevem trgu v Kopru.

O Antonu Ukmariću-Miru je bilo v TV-15 že nekaj napisanega in žal se je vmes vrnila napaka: Miro namreč ni prejel najvišjega vojaškega odlikovanja Italije (Medaglia d'oro al valor militare), marveč le zlato medaljo italijanskega odporniškega gibanja (Medaglia d'oro della Resistenza), kar je bistvena razlika, čeprav vsaka zase pravi pravo pomenita leto priznanje, toda uradno državno odlikovanje je samo prva.

RASTKO BRADAŠKJA, Koper

TITOVO VELENJE

Glede na zgodovinski razvoj, revolucionarno gibanje med vojno in spričo izredno naglega gospodarskega razvoja in obnove po vojni, kar je rezultat prizadevanj delavskega razreda in vseh občanov Velenja, vse Šaleške doline in celotne družbene pomoči delavskega razreda Slovenije, koordinacijski odbor za obeleževanje in ohranjanje imena in dela Josipa Broza Tita pri predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije meni, da je predlog za poimenovanje Velenja po tovarišu Titu utemeljen, so pojasnili na seji predsedstva RK SZDL, ki je bila 23. junija. Člani predsedstva so nato predlog podprli in sklenili, da bodo izvedli nadaljnji postopek za uresničitev poimenovanja.

Iz utemeljitve predloga pa omenimo še mnenje, da poimenovanje Velenja po tovarišu Titu ne pomeni zgolj priznanje kraju za dosežene razvojne in druge uspehe, temveč pomeni izrazito obvezo za nadaljevanje te poti, za učinkovito oblikovanje vzornega socialističnega mesta, v katerem se mora zrcaliti ne le zgledna gospodarska učinkovitost, temveč mora to mesto graditi dolgoročno na vseh ravneh in v vseh okoljih take odnose, ki bodo odražali resnično socialistično samoupravno skupnost.

Slovesno poimenovanje Titovega Velenja naj bi bilo ob občinskem prazniku 8. oktobra s tem, da bi bila sama slovesnost v soboto, 10. oktobra letos.

mg

Poprava
besedila

Odmev na štirideset let spominskih medalj JLA, 22. številka TV-15

V TV-15 št. 22 od 4. 6. 1981 je bil objavljen moj članek pod naslovom »Štirideset let spominskih medalj JLA«.

Tu se je vrnilo nekaj manjših napak, kot n. pr. pred datumom 16. 4. 1981 ni besedice »od« in nekaj podobnih.

Besedilo zadnjega stavka v tretjem odstavku objavljenega sestavka se glasi: »To znanje nekakega borca NOV, zlasti pa tiste, ki niso bili deležni niti ene take medalje.«

V mojem tekstu pa se ta sestavek glasi: »To se sprašuje sleherni borec NOV, zlasti pa tisti, ki ni bil deležen niti ene take medalje.«

Torej, to se ne sprašuje samo en borec NOV, marveč vsi prizadeti.

JAKOB MLAKAR
Stari trg pri Ložu

Sektaške
pijavke in
»bledičnost«
partizanske
literature

V 23. številki TV-15 je Viktor Konjar v svoji stalni rubriki citiral nekaj stavkov iz Javorškove knjige »Črna krizantema«, predvsem stavkov, ki govorijo o škodljivem sektaštvu med NOB, tj. v naših partizanskih vrstah. Sektaši naj bi bili »krivi tudi tega, da se je slovenska literatura z narodnoosvobodilno tematiko tako slabo razvijala,« zakaj že za časa NOB »so sektaši v jedru zatirali umetniški polet slovenskih pesnikov, pisateljev in drugih umetnikov in ga s svojimi zoprnimi teorijami tlačili k tlom«. Nasploh je naša partizanska literatura po Javorškovi sodbi »v bistvu bledolična«, takšna pa je v veliki meri zato, »ker so sektaši pili kri slovenskim pesnikom in pisateljem«.

Javorškove najnovejše knjige še nisem prebral, toda ti citati iz nje, ki so bili tu navedeni brez komentarja, mi vsiljujejo sklep, da

Javoršek silno precenjuje pomen nekega obrobnega, davnega zla. Če so nam bile med vojno pesmi o našem boju ljubše kakor npr. še tako lepi stih o naravi, je bil tega kriv predvsem sam vojni čas. Res pa je bilo med vodilnimi propagandisti na osvobojenem ozemlju tudi nekaj ozkostranskih prenapetosti, ki so partizanskim kulturnikom in pesnikom skušali soliti pamet. Toda njihov dejanski vpliv in pomen je bil zelo majhen, saj tovrstni sektaši niti na osvobojenem ozemlju niso imeli edine besede, navzdol, v brigade, pa njihove »smernice« sploh niso prihajale ali pa je komaj kdo vedel zanje. O sebi moram zapisati, da me v partizanih nihče ni poučeval, o čem in kako pesniti, a kaj šele da bi mi kdo »pil kri«. Tudi kaki »napotki« za pesnjenje mi niso prišli v roke. A kolikor vem, tudi mojim pesniškim vrstnikom (Kosmaču, Klinarju, Minatiču) noben komisar ni usmerjal peresa.

Resnejši obseg je tako imenovano sektaštvo dobilo šele po osvoboditvi, saj so pridigarji družbene angažiranosti v bistvu zamevali celo ljubezensko poezijo. Toda zares usodne in nepopravljive škode niti tisto sektaštvo ni moglo povzročiti, saj so kmalu, že okoli leta 1952, na literarnem polju prevladale milejše sape.

Malo nenavadno pa je tudi to, da Javoršek, sam partizanski poet, nič posebno ne ceni naše partizanske književnosti, saj pravi, da je »v bistvu bledolična«. Toda, ali je zaradi Bora, Kajuba in najboljših pesmi številnih drugih partizanov takšna ocena pravična? A tudi med proznimi deli z vojno in partizansko snovjo imamo že vrsto del, ki niso prav nič bledična.

PETER LEVEC, Ljubljana

Četa Albina
Grajzerja

O nastanku Tomšičeve brigade je malo listin in zanesljivih pričevanj. Brigadni arhiv, ki je bil zakopan 21. avgusta 1942 blizu Klevevca v treh dobro zaprtih gorskih kotličih, je propadel po zanesljivih pričevanjih že sredi leta 1943, ko je Zapadnodolenjski odred potreboval posodo za kuhanje, zvedel za te kotličice in jih našel. Najbrž se je izgubil tudi dnevnik Franceta Lubeja-Drejšeta, ki ga je izročil Muzeju drugega zasedanja AVNOJ v Jajcu, od tam pa so bile vse pomembnejše listine odnešene nekam v Beograd. Po Lubejevih spominih sodeč mora ta dnevnik vsebovati važna pričevanja. V knjigi Odločitve, Ljubljana 1980, str. 243, je France Lubej zapisal: »16. julija je bila na Cesti pri Starem logu velika svečanost, ustanovljen je bil 1. proletarski bataljon Tomšičeve brigade v sestavi slovenske vojske. Tega zgodovinskega dogodka so se razen članov glavnega štaba in

CK udeležili tudi vsi člani IOOF...«

Dokler ne uspe najti Lubejevega dnevnika, ostane edini oprijemljivi podatek beležka Edvarda Kocbeka za 19. julij 1942, ki se med drugim glasi: »Danes dežuje ves dan. Iz fantov, ki stražijo, se kadi megla. Večina je dan preživela v vasi med Tomšičevim proletarskim bataljonom, ki se je pred tremi dnevi ustanovil na Cesti in se nam pridružil kot močna zaščita...«

Na podlagi omenjenih dveh beležk se zastavlja nemajhna uganka o tem, kaj se je resnično zgodilo 16. julija 1942 v vasi Cesta nad Starim Logom. Zanesljivo vemo namreč, da je bil 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča ustanovljen že 12. junija 1942 v obmokrški vasi Zapotok in da so se njegove tri čete 16. julija bojevale pri Marinci vasi ob Krki in pri Vidmu-Dobrepolju. Ta bataljon je bil brez zveze z novoustanovljenim štabom Tomšičeve brigade vse do 18. julija 1942, ko se je vrnil na Smuko iz hudega boja na Komolcu. S Smuke je sicer zares odšel v vas Cesto, a je od tam takoj spet odšel proti Podslanicam. Se pravi, da ni mogel ostati v vasi Cesta kot močna zaščita glavnega poveljstva in drugih vodilnih organov slovenskega partizanstva.

Najverjetnejša razlaga Lubejevih in Kocbekovih zapiskov je, da je bil 16. julija 1942 v vasi Cesta nad Starim Logom ustanovljen drugi proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča ali vsaj njegova prva četa, zakaj samo ta je lahko ostala na Cesti kot močna zaščita. Ker je z ustanovitvijo te čete (in še dveh v moči kakih 90 mož, ki sta se istega dne zbrali in razvrstili v Ambrusu) začel nastajati 2. proletarski udarni bataljon, je ta dan upravičeno šteti tudi za nastanek 1. SPUB Toneta Tomšiča, ki ga kot dan brigadne ustanovitve praznujemo že od leta 1943 dalje.

Za komandirja 1. čete 2. bataljona 1. SPUB Toneta Tomšiča je bil imenovan Albin Grajzer, za političnega komisarja čete pa neki Rajko. Ta četa je ostala v ožji zaščiti glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet še tudi po 5. avgustu 1942, ko sta ves 1. in večji del 2. bataljona Tomšičeve brigade odšla z območja Kocbevskega Roga čez Krko proti Klevevcu oziroma čez Črmošnjice proti Gorjancem. Ta četa je ostala v vasi Cesta kot zbirna četa in je nato postala jedro 3. bataljona (Jankovega) Tomšičeve brigade. V ta bataljon sta prišli še izpopolnjena Efenkova četa (4. četa 1. bataljona ZDO) kot 1. četa in izpopolnjena Gašperjeva četa (1. četa 1. bataljona Krškega odreda). Številčki Gašperjeve in čete Albina Grajzerja v sestavi 3. bataljona (Jankovega) Tomšičeve brigade nista znani. Ta bataljon je 14. avgusta 1942 napadel fašistične bataljone M (Mussolini), ki so nastopali od Jame pri Dvoru proti Laščam in Smuku.

Četa Albina Grajzerja je v tej bitki vztrajala od ranega jutra do poznega popoldneva in se je odlično izkazala. Žal je bila (po pričevanju Jožeta Lepina-Risa) razbita na dva dela. Del čete (Risov vod) se je v Gašperjevo četo umaknil proti Rogu, večji del s komandirjem Albinom Grajzerjem pa v osrednjo Suho krajino. Albin je četo nato povedel proti Molniku, kjer je postala zaščitna četa tistega dela glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, v katerem sta bila Edvard Kardelj-Krištof in Franc Leskošek-Luka. Medtem je četa Albina Grajzerja v okolici Dobrunj imela nekaj spopadov z nastajajočo belo gardo, v noči na 8. oktober 1942 pa je kot prva napadla belogardiste v Bizoviku. Končno je četa Albina Grajzerja v zaščiti glavnega poveljstva, CK KPS in izvršnega odbora Osvobodilne fronte odšla v Dolomite in se ni nikoli vrnila v sestavo Tomšičeve brigade. Vsekakor bi bilo zanimivo vedeti, kdo od borcev, ki so v četo Albina Grajzerja ali 1. četo 2. bataljona 1. SPUB Toneta Tomšiča prišli 16. julija 1942 na Cesto nad Starim Logom, je še živ. Mogoče bo lahko pojasnil nastanek te čete in nastanek 2. bataljona Tomšičeve brigade, zato prosimo za njegov naslov.

Prav tako bi bilo treba pojasniti, katera četa 1. slovenske proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča je 26. julija 1942 odšla nekam proti Kolpi ali čez Kolpo, da bi sprejela in zaščitila člane Glavnega štaba NOV in PO Hrvatske, ki bi se morali sestati s slovenskim partizanskim vodstvom. Edvard Kardelj-Krištof je v pismu Vladimiru Popoviću 14. avgusta 1942 o tem zapisal: »Zelo mi je žal, da se nismo 26. julija sešli. Mi smo na dogovorjeni kraj poslali četo Udarne brigade, toda vam je verjetno prihod preprečila italijanska ofenziva...« V tej zvezi bi bilo zanimivo vedeti, katero številko je imela ta četa (in bataljon), kdo sta bila komandir in politični komisar, koliko je bilo v četi borcev in kako so bili oboroženi ter v katerem kraju so čakali na tovariše iz Hrvatske.

Podatke glede čete Albina Grajzerja in čete, ki naj bi zavarovala sestanek vodilnih ljudi slovenskega in hrvaškega partizanstva, pošiljajte na naslov: Franci Strle, novinar, Sattnerjeva 15/E, 61000 Ljubljana ali po telefonu na štev. 266-682 prek 061!

S. F.

Francoske volitve – zmaga levice

Čas od 26. aprila, prvega kroga predsedniških volitev v Franciji, pa vse do 21. julija, drugega, sklepnega kroga parlamentarnih volitev pomeni za Francijo obdobje, v katerem je ta dežela doživela izjemno pomemben političen preobrat. Po 23 letih vladavine sredinsko desnih sil je to pot levica – v prvi vrsti pa socialistična stranka z dvojno zmago na predsedniških in parlamentarnih volitvah dokončno razbila konservativni blok vladavine, ki je dajal pečat celotnemu notranjemu gospodarskemu in družbenemu življenju Francije.

Mitterrandova zmaga na obojnih volitvah je odprla novo obdobje v razvoju Francije. Niti de Gaulle niti Pompidou za njim in še manj Giscard d'Estaigne niso imeli v obliki volilnih izidov tako prepričljivega dokaza o absolutno večinskem zaupanju francoskih množic v vsakokratno vodstvo države, kot ga je dobil François Mitterrand. To pomeni, da ga je francosko ljudstvo izvolilo za predsednika republike z izredno prepričljivo večino, da je njegova stranka s še bolj prepričljivo večino dobila popolno nadvlado nad parlamentom in ima tako trdno v rokah tudi izvršno oblast, se pravi vlado. To pa so kar se da trdna zagotovila, da bo Mitterrand lahko izpeljal v prihodnji sedemletni vladavini svoje načrte in programe. Sicer je že dosedanja njegova začasna vlada dokazala, da Mitterrand ne kani odlašati z uresničevanjem načrtov, med prvimi vladnimi ukrepi so bili taki, ki so šli v prid socialno najbolj ogroženim plastem francoske družbe, delavcem z najnižjimi prejemki, upokojujencem in brezposelnim. Prav tako se bo Mitterrand brez omahovanja lotil načrtov o nacionalizaciji nekaterih vej gospodarstva, kot je obljubil med volilno kampanjo.

Izkazalo se je, da nobena strašilna gonja desničarjev proti socialistom ni mogla odvrniti večine volilnega telesa, da ne bi izreklo zaupanja socialistom. Zaman so bila tudi zastraševanja, da bo Mitterrand postal ujetnik komunistične partije in da mu bo leta po volitvah diktirala politiko, ki bo v škodo Francije in njene neodvisnosti. Tudi zanašanja Mitter-

randovih nasprotnikov, da ga utegne izjemno velika abstinenca na volitvah oslabiti, oziroma postati dokaz nezaupanja v njegovo politiko, so se izjalovila. Narobe, večja abstinenca je prav gotovo šla na rovaš desničarskih strank, ko njihovi volilci sicer niso hoteli oddati glasov za socialiste, niso jih pa tudi lastnim strankam kot izraz nezadovoljstva z vso večletno politiko giscardovcev.

Predsedniške in parlamentarne volitve pa so bile tudi zelo resna šola za komuniste in še posebej za vodstvo francoske komunistične partije. Ne gre samo za dejstvo, da so nizki odstotki glasov za partijo oslabili njeno politično moč in vpliv – od nekdanjih 20 odstotkov je padla na 16 odstotkov – pač pa so na parlamentarnih volitvah pogoreli mnogi vidni člani najožjega partijskega vodstva. Res je, da sta socialistična in komunistična stranka dosegli pred drugim krogom parlamentarnih volitev sporazum o medsebojnem pomaganju, se pravi izrekanju za tistega kandidata, ki ima največ možnosti izvolitve, pa je že prvi krog volitev tako rekoč razpolovil število komunističnih poslancev v novem parlamentu, od nekaj nad dosedanjih 80 na komaj okrog 40. Volitve so prisilile vodstvo partije, da se globoko zamisli nad celotno svojo politiko, strategijo in taktiko in poišče prave vzroke za nezaupanje volilcev.

Prepričljiv uspeh levice in trden položaj Mitterranda na vodstvu države ima kajpada tudi velik pomen za vso Evropo in tudi širše. Ni seveda v Mitterrandovih načrtih nikakršna taka poteza, ki bi šla na rovaš obstoječega razmerja sil v Evropi in v svetu, ali bi postavila pod vprašaj mednarodno usmeritev Francije, vendar pa če nič drugega pomeni zmaga francoskih socialistov prepričljiv dokaz, kako niti britanske niti ameriške volitve niso mogle zahodne Evrope potisniti povsem v naročje desničarskih in konservativnih sil. Francoske volitve – in v tem je, morda njihov največji mednarodni pomen – so dokaz, kako Evropa začenja iskati izhod iz težav na temelju levih kašpotov.

Drago Košmrlj

Pravzaprav je težko in skoraj nemogoče v nekaj vrstah očrtati obsežno razpravo in vse najpomembnejše poudarke 3. kongresa samoupravljalcev, ki smo mu sledili pretekli teden. Vendarle pa je tako na osnovi povedanega in zapisanega moč potegniti nekaj osrednjih misli v sporočilo tega najširšega zbora delavcev.

Osrednja misel, ki je prevevala tako plenarna zasedanja kot delo po skupinah, je prav gotovo velika odločenost vseh delegatov, da si pred slabostmi v našem gospodarskem razvoju nikakor ne gre zatiskati oči, in da jih velja ne le odkrito povedati, ampak razčleniti tudi vzroke in razloge, ki jih povzročajo.

Med temi pa so delegati našli nekakšen skupni imenovalc – češ, mnogokrat se pozablja na nekatere neodtujljive pravice delavca. Odloča se mimo njega v najrazličnejših koordinacijskih telesih, komisijah in drugih celo neformalnih skupinah. Zaokroženo: pod krinko samoupravljanja se največkrat skrivajo skupine in posamezniki, ki uveljavljajo najrazličnejše posamezne in lokalne interese, širši interes delavskega razreda pa je tako ne le zanemarjen, ampak največkrat celo izigran z režiranimi odločitvami. Rečeno je bilo, da delavec malokje res v celoti odloča in razporeja dohodek, kar je njegova neodtujljiva pravica, in da se velja v prihodnje res z vso odločnostjo bojevati proti takim pojavom (ali celo praksi).

Ob rob kongresu samoupravljalcev

Na neodtujljive pravice delavca ne kaže pozabljati

Z drugimi besedami: delegati samoupravljalškega kongresa so menili, da vse ali velika večina naših slabosti v gospodarjenju izvira iz nezadostno razvitih samoupravnih odnosov, iz neupoštovanja ustave in zakona o združenem delu, planov in resolucij, dogovorov in sporazumov. Da bi se nenehno razširjale in razvijale vse oblike samoupravljanja in socialistične samoupravne demokracije, zlasti na področju družbene reprodukcije, nad katero, kot je bilo poudarjeno, delavci in drugi delovni ljudje nimajo popolnega nadzora, bi morali (tako so zapisali v resolucijo) dosledno uveljavljati pravico in dolžnost delavcev, da skupaj in enakopravno z drugimi delavci v združenem delu upravljajo s posli in sredstvi družbene reprodukcije, da bi dejavniki zunaj združenega dela ne mogli odločati o sredstvih razširjene reprodukcije (mišljeni so razni poslovodni organi ozdov, bank, izvršnih organov, družbenopolitičnih skupnosti in organov družbenopolitičnih organizacij), ter da bi delavci v celoti lahko uresničevali svojo pravico nadzorstva nad sredstvi za zadovoljevanje splošnih družbenih potreb.

Komentar k tako postavljenim zahtevam, ki hkrati nesporno kažejo na obsežne deformacije v dosedanjem odločanju o družbeni reprodukciji, ni potreben. Je pa potrebna široka akcija, da tako postavljene zahteve samoupravljalcev oživijo v sleherni sredini.

Vili Pšeničny

S stanarinami so še vedno težave

Pred približno tremi leti smo sklenili, da je treba do leta 1985 v Sloveniji uveljaviti ekonomske stanarine. Ugotovili smo, da stanovanjski sklad propada, da številnih hiš nismo sposobni obnavljati in da tako ne gre več naprej.

Sedaj trdimo, da se dogovorjenega nismo držali in da občutno zamujamo s prehodom na ekonomske stanarine. V nekaterih občinah so dogovor sicer spoštovali in stanarine vsako leto dvigovali tudi za 30 in več odstotkov, v drugih pa so ravnali po svoje. Lahko bi rekli, da so ukrepali mimo vseh sprejetih stališč.

In kaj sedaj? V zvezi stanovanjskih skupnosti Slovenije menijo, da bi veljalo najprej zmanjšati razlike glede višine stanarin v posameznih občinah, ki jih po njihovem ni mogoče z ničemer opravičevati. Občani na Jesenicah, denimo, plačajo danes za 60 kvadratnih metrov veliko stanovanje celih 445 dinarjev manj kot stanovalci v Kamniku. V tem kraju znaša povprečna mesečna stanarina ta čas že 1057,30 dinarjev.

Na Jesenicah pravijo, da imajo skromen stanovanjski standard in majhna stanovanja. Vse to pa naj bi bil razlog za nižje stanarine. Drugod poudarjajo, da imajo taka stanovanja tudi pri njih in da so zaradi tega sedanje razlike nevzdržne. V republiškem izvršnem svetu sodijo, da so te kritike upravičene. Po pripravljeni metodologiji za določanje in evidentiranje stanovanj v naši republiki, ki naj bi jo uveljavili vsaj v začetku prihodnjega leta, bi smela v prihodnje znašati možna odstopanja cen stanovanj v občinah od republiškega povprečja samo 20 odstotkov in nič več.

To pa pomeni, da bodo morali v nekaterih občinah s povečanjem stanarin močno pohiteti, medtem ko bodo lahko v drugih z njimi nekoliko počakali. Toda očitno je, da bomo tako politiko lahko začeli uresničevati šele prihodnje leto. Za letos smo že prepozni, kajti statistiki so ugotovili, da je veliko slovenskih občin svoje že storilo in da sedanjih pripomb pri tem niso kaj prida upoštevali.

Stanarine so povečali od 20 do 56 odstotkov. Najmanj so jih dvignili v Trbovljah, največjo podražitev pa so zabeležili v Kočevju. V občinah Piran in Radlje ob Dravi za sedaj še ne vedo, kaj naj storijo, v Slovenjem Gradcu pa so se

kratkoma odločili, da bodo nove stanarine določili šele v začetku prihodnjega leta.

V izvršnem svetu sodijo, da bi morali stanarine letos dvigniti v vseh občinah, saj se sicer utegne zgoditi, da ponekod na hišah ne bodo mogli opraviti niti najnujnejših del. Seveda pa se postavlja vprašanje, ali občani tako povečanja zmerejo, saj je znano, da realni osebni dohodki še vedno padajo in da je stopnja inflacije izredno visoka.

V Zavodu za statistiko SR Slovenije so izračunali, da se je delež stanarine v povprečnem čistem osebnem dohodku od leta 1978 zmanjšal. Pred tremi leti je znašal 5,77, v prvih treh mesecih letošnjega leta pa samo še 5,29 odstotka. Pri tem izračunavanju pa so šli še dlje. Delež stanarine so izračunali tudi na povprečne družinske dohodke gospodinjstva in ugotovili, da se je zmanjšal od 3,2 na 2,9 odstotka. Za kvadratni meter stanovanja je treba ta čas odšteti povprečno 10,97 dinarjev. Taka je statistika, ki pa seveda na vsa vprašanja ne daje odgovorov. Dejstvo je, da nekateri povečanih stanarin ne bi zmogli, zato bi jih bilo treba subvencionirati. Opozarjajo, da lahko občine stanarine subvencionirajo tudi do 80 odstotkov, vendar pa je potrebno poprej izdelati ustrezna merila, po katerih naj bi se v teh primerih ravnali. V občini Kočevje, kjer imajo 2200 stanovanj, so doslej na primer prejeli 80 prošenj za tako pomoč.

Vsekakor pa se s tem, kar se sedaj dogaja na tem področju, ne bi smeli zadovoljiti. Zdi se, da je še vse preveč nereda in da so občani v posameznih predelih republike v dokaj kočljivem položaju. To pa terja nujno akcijo, saj je popolnoma nedopustno, da bi moral nekdo veliko globlje seči v žep samo zato, ker živi v neki drugi občini, ne pa v tisti, v kateri so bili do stanovanjskega dinarja doslej mogoče vse preveč popustljivi.

Do leta 1985 ekonomskih stanarin v Sloveniji najbrž še ne bomo dosegli, to pa nikogar ne obvezuje, da opravi svoj del naloge. Videti bi bilo treba ne samo, kakšne so stanarine, ampak tudi zakaj moramo toliko odšteti za kvadratni meter stanovanja. Vse kaže, da velikokrat pozabljamo na vzroke, ki so nas pripeljali v tek položaj in da pravzaprav zdravimo na napačnem mestu.

Darko Marin

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČ

Ernest Rečnik

Dušan Rebolj

Rudolf Uršič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BO

Pomembni sklepi

Komisija za splošno vojaško usposabljanje in idejnopolitično izobraževanje pri predsedstvu OK ZRVS Bežigrad je sklicala posvetovanje ob koncu obveznega pouka RVS, glede nadaljnega izvajanja ideološkopolitičnega in strokovnega usposabljanja. Posvetovanja se je udeležilo 50 RVS iz krajevnih organizacij. Sprejeti so bili pomembni sklepi, ki jih bodo uporabili načrtovalci programa v nadaljnjem delu. Dogovorjeno je, da se v jeseni skliče posvet vseh tistih, ki sodelujejo v pripravah in izvajanju taktično orientacijske vaje, da se iz dosedanjih izkušenj posameznih krajevnih organizacij ZRVS izberejo najboljše metode v vključevanju vseh dejavnikov SLO in DS. Čeprav so krajevne organizacije ponekod različne, glede števila članov in kadrovske sestave, je potrebno pozitivne izkušnje posplošiti oziroma izmenjavati. Osnovni namen tega posveta naj bi bil podružbljanje SLO in DS, v katerega bi se vključile organizacije ZRVS in vse druge družbenopolitične in družbene organizacije. Pri tem pa bi morali bolj sodelovati upravni organi, ki delujejo na področju SLO in DS v občini. Strokovna komisija je imela tudi svojo redno sejo, na kateri so analizirali izvajanje letošnjega pouka in pripravili potrebno gradivo za sejo predsedstva.

Na seji predsedstva, ki je bila nekaj dni za tem, je bila podana analiza usposabljanja in izobraževanja RVS in v razpravi ugodno ocenjena in sprejeta. Uspehi, ki jih ta komisija dosega iz leta v leto, so plod tudi odgovornega in strokovnega dela predsednika komisije rezervnega polkovnika Draga Ivanoviča. Člani predsedstva so razpravljali še o poročilih ostalih predsednikov komisij, o strokovni ekskurziji za aktiviste organizacije, o strelskem tekmovanju ekip KK ZRVS, ki bo v okviru občinskega praznika 19. junija na strelišču ob Savi, ter izbrali delegate za 11. srečanje RVS Jugoslavije - »Bratstvo in enotnost 81«, katerega organizator in gostitelj je ZRVS Hrvatske.

Predsedstvo je zelo ugodno ocenilo akcijo, ki jo je občinska organizacija organizirala za vse RVS - predavanje o političnem in vojaško strateškem dogajanju v svetu in vpliv teh na družbenopolitične odnose v SFRJ, ki je bila v domu JLA. Tri dni zapovrstjo je predavanju prisostvovalo nad 2.500 RVS. Predavatelj Joško Pirnar, predsednik OK SZDL se s kvalitetnim predavanjem seznanil prisotne o teh dohodkih in vlogi RVS.

Tako so RVS končali svoj letošnji program in se že pripravljajo na vsebino novega, o katerem bodo razpravljali v začetku meseca septembra.

Dušan Rebolj

Spomini na žrtve

Požgani domovi v Kokri, 20. julija 1942. leta

V nedeljo, 5. julija 1981, ob 14. uri bodo odkrili spominsko obeležje kurirski relejni postaji G-18 na najvišji gorski kmetiji v Kokri, Suhadolnikovi hiši števil 56. Dne 26. julija bo krajevna organizacija ZB NOV Kakra praznovala svoj občinski praznik, povezan s proslavo pred glavnim spomenikom padlim borcem in talcem v Kokri. Vsako leto ob tem prazniku obudimo spomine na žrtve, ki so dali svoja življenja za lepšo bodočnost svojega naroda. Kokra je najdaljša vas v Sloveniji, obdana s hribi, zato so se partizani stalno zadrževali na tem območju, po katerem se tudi imenuje Kokrški odred. V Kokri je padlo veliko borcev in talcev.

Najstrašnejše se je zgodilo 20. julija 1942. leta, ko so prihrumeli ob 5. uri zjutraj nemški kamioni, polni vojakov in SS policije, drveli so po hišah, odpeljali vse moške od 14. leta naprej, jih zverinsko pobili blizu Jurjeve gostilne, domove zažgali, ženske in otroke pa selili v taborišča.

Dne 25. julija pa so ponovno pripeljali 11 talcev iz raznih krajev Slovenije in jih postrelili v cestnem jarku (Celarjevi strugi) v Kokri. Ustreljenih pa je bilo še pet neznanih talcev, ki so jih pokopali v Knežci, ob glavni cesti v Kokri.

Na vseh teh mestih, kjer so padli borci in talci po dolini Kokre, so nameščena spominska obeležja, ki so stalno oskrbovana s svežim cvetjem, za kar skrbi organizacija ZB NOV Kakra.

V. A.

Uspešno sodelovanje z JLA

Skladno s programom OK ZRVS Cerknica poteka v tem mesecu usposabljanje rezervnih vojaških starešin v občini. Do konca junija bodo preskusili znanje iz letošnjih tem in opravili nočni orientacijski pohod v vseh KO ZRVS občine Cerknica. Poleg skupno dogovorjenega programa usposabljanja za leto 1981 so si člani ZRVS zadali še dve nalogi, in sicer: streljanje s trombloni in obnovitev znanja o osnovnih karakteristikah pehotnega orožja s praktičnim razstavljanjem in sestavljanjem.

Ti dve dodatni nalogi so realizirali prejšnjo nedeljo s pomočjo in velikim razumevanjem VP 3672 in 1356. Sodelovanje med OK ZRVS in JLA iz Postojne, zlasti obeh omenjenih VP, traja že tri leta. Tako so si rezervni starešine iz cerkniške občine lahko ogledali najsodobnejšo vojaško tehniko ter tankovsko in protitankovsko oporožitev.

Tokratno streljanje je bilo izvedeno na strelišču na Biljah. Udeležba je bila zelo dobra, prav tako pa tudi rezultati, saj je skupna ocena prav dobra. Celotno organizacijo streljanja so vodili aktivni mlajši oficirji iz VP 2672, zavarovanje strelišča pa so zagotovili vojaki iz VP 1356 Postojna. Prav tako so mlajši aktivni oficirji vodili delo na posameznih delovnih točkah, kjer so rezervni oficirji obnavljali znanje in se pomerili v ravnanju z orožjem.

Vodstvo OK ZRVS in vsi prisotni so bili enotnega mnenja, da je tak način usposabljanja zanimiv in učinkovit ter so se zahvalili obema vojnima poštam, ki sta ponovno priskočili na pomoč in tako omogočili OK ZRVS Cerknica, da je realizirala še eno od nalog iz svojega letnega programa.

Edo Lenarčič

Napredek v razvoju civilne zaščite

V novogoriški občini so v preteklem srednjeročnem obdobju dosegli ogromen napredek v razvoju civilne zaščite, ki je sestavni del sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite. Dosežen je bil zlasti napredek pri povezovanju civilne zaščite v enoten sistem obrambe in zaščite, v organizacijskem razvoju in krepitvi enot in štabov za civilno zaščito. Prav tako so ohrabrujoči rezultati v pripravljenosti odzov in drugih organizacij ter društev, ki so posebnega pomena za civilno zaščito. Tudi pri gradnji zaklonišč je opaziti korak naprej. Da rezultati civilne zaščite niso samo na papirju, povedo uspešna ukrepanja ob naravnih in drugih nesrečah. Prav ta uspešnost pa je pomembno prispevala h krepitvi zavesti delovnih ljudi in občanov o nujnosti in uspešnosti obrambe in zaščite.

Ob koncu preteklega srednjeročnega obdobja je bilo v enote in štabe civilne zaščite v novogoriški občini vključenih skoraj 13 odstotkov prebivalcev, od tega je kar 41,8 odstotka žensk. V primerjavi z letom 1975 so se enote in štabi številčno okrepli za 36 odstotkov. Po številu vključenih obveznikov so v občini najmočnejše specializirane enote CZ. Strokovno usposabljanje pripadnikov enot in štabov CZ pa ni potekalo sorazmerno z vključevanjem novih obveznikov. V glavnem je bilo premalo predavateljev. Tudi glede opremljenosti niso dosegli načrtovanega razvoja. Primanjkovalo je namreč finančnih sredstev.

V novogoriški občini menijo, da bo treba v prihodnje dejavnosti CZ posvečati več pozornosti. Vključiti bo treba kar največ prebivalstva. Več pozornosti bo treba posvetiti usposabljanju in kadrovanju. Le s kvalitetnim usposabljanjem in vključevanjem prebivalstva v vaje CZ bo moč doseči, da se bo samozasčita dejansko postopno uveljavila kot najbolj množična sestavina CZ in da bo v primeru potrebe dala ustrezne rezultate.

V počastitev letošnjega dneva CZ je bila v soboto v Novi Gorici tudi slovesna seja štaba za civilno zaščito, hkrati pa so pripravili tekmovanje enot prve medicinske pomoči. Največ uspeha je imela ekipa šempetrske Iskre. Prav tako so podelili najzaslužnejšim zlate značke civilne zaščite.

Jani Alič

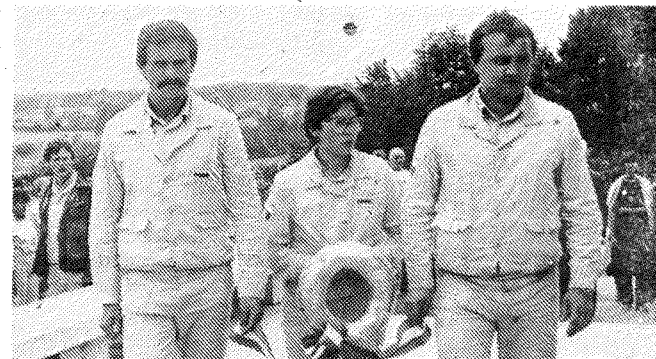

Prizor s tekmovanja ekip prve medicinske pomoči pred skupščino občine Nova Gorica (Foto: Peter Grum)

Po poti delegatov drugega zasedanja Avnoja

Ze enajstič se bo vila kolona mladih po poteh, ki so jih prehodili slovenski delegati med svojim zgodovinskim poslanstvom na drugo zasedanje AVNOJ v Jajce. Ta akcija slovenske mladine, ki jo vsako leto organizira RK ZSMS, si je pridobila v vseh teh letih velik sloves in sodi med največje pridobitve razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij. Letošnji pohod bo potekal v znamenju praznovanja 40-letnice vstaje, 40-letnice ustanovitve OF slovenskega naroda in 40-letnice jugoslovanske ljudske armade.

Mladi iz vseh koncev Slovenije bodo 3. julija krenili na pot iz Ljubljane, kjer bodo tudi oblikovali pohodno brigado. Letošnja pot jih bo vodila po poti, ki so jo prehodili delegati med vračanjem iz Jajca. Na ta način je vsaki dve leti zaokrožena celotna trasa slovenskih »avnojcev«. Pohodniki se bodo letos odpeljali iz Ljubljane do Žužemberka, Baze 20 in v Gornje Laze, kjer bodo postavili svoj prvi tabor. Naslednji dan bodo tu prisostvovali proslavi dneva borca, si ogledali dvorano Snosa v Črnomlju in se zvečer ob 22. uri odpeljali z avtobusi do Mrkonjič Grada v Bosno. Prvi dan bivanja v Bosni si bodo ogledali muzej 2. zasedanja v Jajcu, zvečer pa imeli tovariško srečanje z mladino Mrkonjič Grada. Naslednji dan bo še ogled muzeja ZAVNO BiH in srečanje z mladino in borci Sanice. Od tu dalje pa se bo začelo šele pravo pohodniško življenje. V celodnevnom pohodu bodo prek Jelošinovcev prišli do Luške Palanke. Tu bodo postavili tabor, se srečali s krajinami in naslednje jutro nadaljevali pot do Donjega Dubovika. Tu bodo prenočili in si nabrali moči za nove kilometre. Blatno na Uni bo njihov naslednji cilj, hkrati pa tudi kraj, kjer si bodo privoščili celodnevni počitek, ki pa

Polaganje vencev pred spomenike žrtvam fašizma je sestavni del dela in življenja pohodne brigade AVNOJ

bo izpolnjen z najrazličnejšimi interesnimi dejavnostmi. Poleg tega pa si bodo odšli ogledat muzej 1. zasedanja AVNOJ v Bihacu. Iz Blatne na Uni se bodo drugi dan podali do kraja Mrazovec, kjer se bodo srečali z brigadirji MDA Mrazovec. V brigadirskem naselju bodo tudi prenočili, zjutraj pa nadaljevali s pohodom do Vrnograča. Iz Vrnograča, kjer bodo tudi prenočili, bo pohodna kolona mladih ubrala pot proti Topuski. Tam bodo ostali tudi naslednji dan, čas pa izkoristili za urejevanje svoje opreme in druge interesne dejavnosti, ki jih na pohodu ne bo manjkalo. Iz Tropskega bodo nadaljevali s pohodom do Boviča, kjer bodo postavili svoj predzadnji tabor. Preostala jim bosta še dva pohodna dneva; prvi od Boviča do Pisarovine in drugi Pisarovina-Zdenčina, od koder se bodo z vlakom vrnili v Ljubljano, kjer bo 17. julija zvečer slovesen konec pohoda. V domu JLA se bodo slovesnosti pridružili vsi še živeči udeleženci zasedanja AVNOJA, ter vsi vodstveni kadri minulih desetih pohodov. Med njimi pa ne bo več Janka Gregoriča iz Novega mesta, nekdanjega udeleženca 2. zasedanja in organizatorja ter zgodovinarja vseh minulih 10 pohodov, ki se je letos januarja smrtno ponesrečil.

Ceprav je pohod bolj ali manj pripravljen, je za Jankom Gregoričem ostala globoka vrzel, ki jo bo težko zapolniti. Veliko tega bremena bosta nosili njegovi dolgoletni sopodročniki in organizatorici narodna herojinja Albinca Hočevar - Mali iz Maribora in Tončka Vodnik iz Kranja. Vsekakor pa bo pohod tako kot vedno odigral svojo vlogo, ki se kaže v ohranjanju vrednot revolucije, razvijanju tovarištva in prijateljstva, krepitvi bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, družbenopolitičnem usposabljanju mladih, splošnem ljudskem odporu in družbeni samozasčiti in drugih vrednotah.

Darko Naraglav

Podelili občinska priznanja

Na sam praznični dan občine Ljubljana Šiška 22. junija, prav ob 40-letnici, ko je bilo ustanovljeno glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, je bilo slovesno zasedanje vseh zborov občinske skupščine z vodstvi družbenopolitičnih organizacij občine Šiška. Slovesnosti so se udeležili tudi Vida Tomšič, delegaciji pobratene občine Kavadarci in prijatelj-ske občine Kardeljevo. Predsednik občinske skupščine Franc Dejak je po uvodnem govoru najprej podelil za izredno pomemben zgodovinski prispevek med NOB in v povojnem družbenopolitičnem delu najvišja občinska priznanja zlate plakete dr. Josipu Rusu-Andreju, Cvetu Novaku ter odboru borcev Rašiške čete, varnostno-obveščevalni službi in rajonskemu odboru OF. Srebrno plaketo so podelili Filipu Bernardu, za tem pa so podelili posebna občinska priznanja in nagrade.

Staš

SPREMLJAMO

Noč do jutra

Med novimi slovenskimi knjigami vzbuja v teh tednih veliko, če ne kar največjo pozornost roman Noč do jutra izpod peresa Branka Hofmana. (Založila ga je Slovenska matica – in je, kot povedo sporočila od ust do ust, kar nekaj let čakal na izid.) Med osrednjimi pripovednimi motivi je namreč tudi popis tega, kar se je dogajalo kaznjencem na Golem otoku v letih po likvidaciji dejanskih ali namišljenih informbirojevskih sil. Da gre za »zgodovinsko poglavje«, ki v udeležencih še zmerom tiči kot živa, skeleča rana... in da je nad okoliščinami tega dogajanja še zmerom poveznjen zvon molka, je bolj ali manj očitno. Vse več pa je umetniških poskusov, da bi razgrebli pepel iznad skrivnosti teh časov, razčlenili dejstva, prevetrili vzroke in posledice ter si prišli na čisto.

To vrtnanje v preteklost je v Hofmanovem romanu samo ena izmed epizod, kajpak – že po svoji naravi – pomensko osrednja. Pripovedni okvir romana je sedanost. Nekatere v naši samoti najdejo obešeno devetnajstletno dekle. Sum: seksualni delikt in zverinski uboj. Na prizorišču dogodka se znajde celotna preiskovalna ekipa, ki zadevo nadrobno preišče, zasliši redke priče, predvsem dekletove starše, pretehta vse okoliščine in naposled ugotovi, da je šlo za samomor kot posledico neresljive človeške stiske, vendar odet v krinko nasilne smrti, ki si jo je dekle »skrojilo« samo. V ta reportažni okvir vpleta pisatelj razmišljanje, spomine in tako imenovane duševne stiske svojih oseb, kar pripovedi sproti sprevača v mozaik različnih prigod ali usod, pri čemer njihov skupni imenovalec ni posebno razviden in bi ga lahko poimenovali kvečjemu »panorama našega časa.« V zvezi s tem se bralec seveda vprašuje po pisateljevem pripovednem načrtu. Je šlo mar samo za kompozicijski preplet posamičnih novel, torej za roman, v katerem nam ni povsem razvidno, o kom pravzaprav pripoveduje oziroma kdo je njegov osrednji »junak«. Eden izrazilo pomembnih in za bralski interes osrednjih momentov tega razvejene pripovedovanja je nenadejano snidenje dveh mož, ki imata z dekletovim samomorom opravka samo od strani: preiskovalnega sodnika Kovača z ene in Petra, brata vaškega gostilničarja, z druge strani. Pisatelj pripovedni žaromet je obrnjen k Petru, čustveno in moralno »pohabljenemu« intelektualcu, zdaj osamljenemu čudaku, ki se je umaknil iz mesta na vas, kjer pri bratu preživlja leta povsem jalo-ve brezdelnosti. To njegovo izpraznjeno življenje je posledica – osem let na Golem otoku. Poprej je bil prvoborec, komunist, povojni aktivist, načelnik odseka za film na ministrstvu – nakar se je vsa zgradba njegovega življenja v trenutku sesula v prah. Spiritus agnes tega njegovega doživljenskega zloma pa je bil in ostal – preiskovalni sodnik Kovač. Med njima je šlo za nikdar poravnani osebni obračun. Tik po vojni sta stanovala v isti hiši in primerilo se je, da je Peter neko noč zalotil Kovača pri svoji tedanji ženi. Takrat je Peter račun poravnal tako, da je v Kovača šestkrat zapored na prazno repetiral svoj revolver. Tri leta kasneje ga je Kovač pričakal »v zasedi«. Petra so odpeljali v bunker (in kasneje skozi vse uničenje osem let na Golem otoku) naravnost s sestanka, kjer je pred komuniste kot strela z jasnega treščila informacija o Stalinovem zlu, ki ga je namenil Jugoslaviji, in o odločnem, neizprosno jugoslovanskem »Ne!« Ko je slišal vse to, se mu je podrl svet. Kajti ves njegov dotedanji svet je bil zgrajen na zaupanju v Sovjetsko zvezo in »velikega« Stalina. Z vero vanj so mnogi v soju za svobodo in revolucijo tudi umirali. Kar se je nenadoma zgodilo, je bil za Petra intelektualni in čustveni šok, ki mu ni bil v trenutku kos. V njegovem primeru ni šlo za nikakršno izdajstvo domovine ali partije, kajti daljnosežnega pomena tistega Titovega »Ne!« se je kasneje tudi sam dobro zavedal. Kar je bilo zanj in za njegovo človeško existenco odločilnega pomena, je bilo dejstvo, da mu za premislek in trezno pretehtanje obče in lastne pozicije ni bilo danih niti skopih pet minut. Stroj, ki ga je v njegovem primeru posebej cinično-maščevalni preiskovalec Kovač, je deloval neizprosno, na način »visoke šole« človekovega izničenja. V Kovačevih kleščah ni šlo za nikakršno preverjanje, kaj šele za prevzgojo. Šlo je zgolj in samo za »lomljenje nasprotnika«.

In zdaj, mnogo let po tem, je Peter pred nami kot utelešenje zlomljenega človeka. Vse, kar počne, je njegovo čudaško tuhtanje. Nenadno snidenje s Kovačem sicer za kratek hip nakaže možnost obračuna in dejanske rehabilitacije, koraka, ki ga Peter – po pisateljevem pričevanju – tudi stori, vendar na način, ki je sam po sebi farsa, saj ni zmogel ničesar drugega, kot da »zlemu angelu« svojo življenja zbijе skodelico kave iz rok ter se zakadi vanj, a ga Kovač

znova potolče in mu tako še enkrat dokaže, da je poraženec brez upa zmage.

Po vsem prebranem seveda ugotavljamo, da je ta, recimo ji »informbirojevska plast« v Hofmanovem romanu samo ogorček iz »zgodovinskega pepela«, ne pa tudi popolno o soočenje z »ognjiščem« kot takim. Romana Noč do jutra torej ne kaže imenovati »roman o tistih časih«, ker je samo izsek, ki daje prednost subjektivnemu ravnanju dveh oseb iz te mučne drame na zgodovinski poti, večino objektivnih dejstev pa pušča – v tem kontekstu – bodisi v nemar, ali pa jih prikazuje skozi optiko njunega bolj ali manj individualnega, subjektivnega doživljanja in rezoniranja.

In vendar je Hofmanova knjiga priložnost za temeljit premislek o ljudeh, ki so šli in prišli skozi ogenj in pepel revolucionarnih let. Knjiga resnice, ki nas trezni.

Grafična olimpiada

Stirinajstič zapored – mednarodni bienale grafične umetnosti v ljubljanski Moderni galeriji. Spet imamo kot že toliko let priložnost sprehoditi se vzdolž razstavljenih odtisov, o katerih statistika pove, da jih je približno tisoč petsto, da je v vsej tej množici zastopanih 574 slikarjev vseh generacij in da se te naše »grafične olimpiade« udeležuje kar enainšestdeset dežel, velikih in malih, z vseh celin, z vseh poldnevnikov in vzporednikov.

Uro ali dve trajajoči obhod skozi razstavne dvorane gledalčeve vtise bolj zmehča, kot jih uredi. Razstava je namreč urejena tako, da ima vsaka dežela svoj »kotiček«, v katerem je zbrano, kar so slikarji pač poslali in kar je strokovna žirija za predstavitev odbrala. Samoumevno je, da visijo druga ob drugi slike sila različnih vrednosti. Ne le različne tehnike in šole – tudi različna izrazna moč daje pečat tej raznoterosti, v kateri je obiskovalcu prepuščeno, da po svoji najboljši vesti odbira vrednote sam. Možnosti so na izbiro. Bo dajal prednost izrazito likovnim ali izrazito barvnim efektom, avtorski izvirnosti ali sporočilu, ki veže iz slike? Se bo ogrel za slikarje, ki vso svojo energijo posvečajo iskanju novih izraznih možnosti, ali za tiste, ki so si že zdavnaj našli verni pristan svojega stila in načina in jim kakršnokoli eksperimentalno poseganje vstran ne pride niti na misel?

Med množico razstavljenih grafičnih listov bomo torej odbirali sami. Kajti na voljo je za vsakogar nekaj... Res pa je, da bi kazalo ob koncu »olimpiade« privariti tudi izbor najboljšega v vsej tej kolekciji, nekakšen preizkus resničnih ustvarjalnih dosežkov, ki se v vsej tej silni poplavi imen, motivov, tehnik in stilov nekako izgubljajo. Bi ne kazalo storiti še enega koraka dlje od grobe selekcije, ki je bila opravljena med pripravo bienala?

Kar zadeva spremeno razstavo slovenskih partizanskih grafik, ostaja – žal – nekako v senci bienalske celote, fakultativna, potisnjena v enega izmed stranskih prostorov. Ker gre za umetniški izraz, ki je po vsebini in tehniki daleč od sedanjih slikarskih stremeljenj (kot noč in dan), se človek vpraša, ali je bila odločitev za postavitve te in take počastitvene razstave (ob štirideseti obletnici vstaje) v prostorih Moderne galerije in v okviru 14. grafičnega bienala sploh smiselna. Bi ne prišla bolj do izraza v »separatni« dvorani, recimo v Narodni galeriji ali v kakšnem podobnem razstavnem prostoru? Bi ji s tem ne dali večjega poudarka – in veljave, kot ji tudi v resnici gre? Sicer pa...

Sončni mrk nad slovensko politično publicistiko

Kar so nam povedali sobesedniki v »dodatku« k televizijskim Mednarodnim obzorjem, tehtaje argumente v prid politični publicistiki, ki je – vsaj v načelu – pomembno dopolnilo vsakodnevni informaciji o dogajanjih doma in v širokem svetu, nas je pravzaprav pretreslo. Povedali so nam, nič več in nič manj kot to, da se izdajanje tovrstnih publikacij na Slovenskem zaradi premajhnega števila zainteresiranih bralcev oziroma kupecv ne splača. Avtorjev, ki posamezna vprašanja tega sveta in njegove sedanjosti zgodovine dobira obvladajo in imajo tudi dovolj sočno pero, nam ne manjka. Tem je na pretek. Zavesti, ki nam dopoveduje, kolikšnega pomena bi bila uveljavljanje in plasma takšne publicistike, prav tako. In vednar smo – brez upa zmage. Skoraj vsi tovrstni poskusi na Slovenskem so finančni »fiaski«, ki jih potencialni založniki ne želijo več tvegati.

Toda zakaj je na jugoslovanskem jugu drugače? Zakaj so politični publicistični zvezki vendarle donosni? En del odgovora je na dlani: zaradi srbskohrvatskega jezikovnega območja, ki kar nekajkrat presega majhno slovensko zaledje. Vendar to, če premislimo, še ne more obveljati kot edino merilo. Brž si moramo povedati tudi – in to so si nedvoumno povedali tudi udeleženci okrogle mize v televizijskem studiu, da med slovenskimi mini-založniki ni nikakršnega medsebojnega dogovarjanja, kaj šele sodelovanja pri spodbujanju te publicistike, s tem vred pa tudi ne trdne volje, da bi ji našli ustrezen prostor pod soncem. Za dobršen del teh publikacij bralci niti vemo ne, ker jih na svetlo ne pospremita niti reklama niti kakršnokoli cenzuriranje.

Viktor Konjar

Razpis Kajuhovih nagrad za leto 1982

Da bi narodnoosvobodilna vojna slovenskega naroda dobila v slovenski književnosti še večji poudarek in da bi pisatelje, pesnike in druge umetniške oblikovalce ter zgodovinarje, zlasti pa vse, ki so kakorkoli sodelovali v NOB, še bolj zainteresirali za ustvarjanje del s tematiko narodnoosvobodilne vojne, razpisuje ZALOŽBA BOREC Kajuhove nagrade za leto 1982.

Kajuhove nagrade se podeljujejo za izvirna in še neobjavljena dela, napisana v slovenščini: za roman, povest, mladinsko leposlovje, pesniško zbirko, zbirko novel, dramo, dokumentarna in znanstvena zgodovinska dela, za spomine in za umetniško ilustracijo. Za Kajuhove nagrade pridejo v poštev le dela, ki obravnavajo partizanstvo, ilegalno, predvojno partijsko delo in delavsko gibanje, koncentracijska taborišča ter sodobna napredna gibanja.

Založba je za nagrade namenila 70.000 din, žirija pa bo po svoji presoji nagradila najboljša dela.

Avtorji naj svoja dela pošljejo ZALOŽBI BOREC, Ljubljana, Miklošičeva 28, do 31. oktobra 1981.

Poslana dela bo ocenila žirija, ki jo je imenoval založniški svet ZALOŽBE BOREC iz vrst priznanih kulturnih in političnih delavcev. Žirija lahko predlaga nagrade posebej za leposlovje in posebej za dokumentarna dela.

Vsa nagrajena dela bo s posebno pogodbo odkupila ZALOŽBA BOREC in jih uvrstila v svoj redni knjižni program. Prav tako bo založba odkupila in tiskala vsa tista dela, ki sicer ne bodo nagrajena, a jih bo žirija predlagala za objavo.

Kajuhove nagrade bodo podeljene ob obletnici Kajuhove smrti v februarju 1982.

ZALOŽBA BOREC
Miklošičeva 28
LJUBLJANA

Priznanje Partizanskemu pevskemu zboru

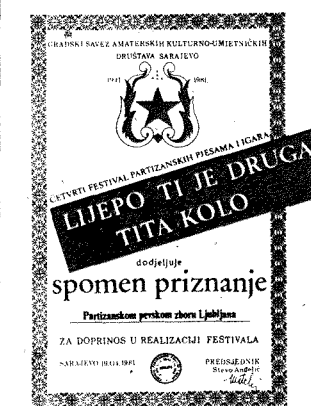
Partizanski pevski zbor iz Ljubljane je dobil spominsko priznanje za sodelovanje in prispevek v realizaciji programa 4. festivala partizanskih pesmi in plesov 19. aprila 1981 v Sarajevu. Priznanje je zboru dodelila mestna zveza kulturno-umetniških društev mesta Sarajeva.

Nastop tega znanega pevskega kolektiva je žel že ob nastopu veliko priznanje vodstva festivala, pa tudi poslušalci so jih nagradili z močnim in dolgotrajnim aplavzom. Mogoče je prav nastop v Sarajevu pripomogel k novemu vabilu. Prav te dni je dobil PPZ vabilo za sodelovanje na kulturno-turistični manifestaciji v Guči LR Srbija. Organizatorji so prek ZB NOV Lučani zaprosili RO ZB NOV Slovenije, da bi poleg drugih številnih nastopajočih sodelovali tudi pevci PPZ iz Ljubljane.

Letos praznuje prireditelj v Guči 20-letnico. Na njej bo sodelovalo prek 500 izvajal-

cev po programu, ki je letos v znamenju jubilejnega praznovanja 40-letnice upora narodov in narodnosti Jugoslavije. To kulturno-turistično manifestacijo obišče vsako leto prek 100.000 obiskovalcev iz domovine in tujine.

Prepričani smo, da bodo pevci PPZ iz Ljubljane nastopili na tej pomembni ma-

nifestaciji v dneh 28. do 30. avgusta in ponesli partizansko pesem še v Čačak in Titovo Užice, močno vez krepitve bratstva in enotnosti, cilj in ideal revolucionarnih in naprednih sil, narodov in narodnosti Jugoslavije v najtežjih trenutkih naše zgodovine.

-če-

Radijski sprejemnik pomembnejši od poročevalca

Stane Škrabar-Braškar, rojen leta 1910 v Kranjski Gori, mi je med drugim povedal zgodbo, ki naj bi dopolnila podobo Staneta Škrabarja-Braškara in obenem Staneta Semiča-Dakija. Morebiti jo bo vnesel v zgodovino Tomšičeve brigade Franci Strle?

Takole je Stane Škrabar napisal o sebi: »Kot kulturnik v Tomšičevi brigadi sem z velikim radijskim sprejemnikom v mraku hodil v dolino, kjer je bil električni tok. Stenografiral sem vesti z raznih radijskih postaj, potem (ponoči) pa sestavljal in špirografiral radijska poročila z vseh bojišč. Naslednje jutro sem razdelil poročila za Radijski vestnik po starih. Stane Semič-Daki je namreč to zahteval, češ da je med špansko vojno zjutraj pri kavi že čital radijski vestnik.«

Takrat mi je Stane Škrabar-Braškar zaupal še tale pripetljaj: »Šli smo v koloni, jaz z radijskim sprejemnikom na hrbtu med zadnjimi. Zdrsnilo mi je in zakotalil sem se v precej globok jarek. Od vojaka do vojaka je brzela vest proti Stanetu Semiču-Dakiju.« Baje je bila prva reakcija Staneta Semiča-Dakija: »Hudiča, pa ja ni aparat uničen?!«

Za Braškarja se je šele pozneje zanimal, ko so oba (sprejemnik in Škrabarja le potegnili iz globače.

Jaka Slokan

Nova plošča in kaset partizanskih pesmi

Produkcija kaset in plošč pri RTV Ljubljana je izdala letos poleg velike gramofonske plošče še kaseto zbranih partizanskih pesmi pod skupnim imenom »Hej brigade«. Velika plošča je že v prodaji, na njej so posnetki pesmi Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane.

Zbrane pesmi so združene v cikel od Puntarske do sklepne Pesem o svobodi, posvečene 40-letnici ustanovitve OF in 40-letnici oboroženega upora narodov Jugoslavije. Prav te dni bo izšla še kaset. Tako bo kaset partizanskih pesmi razširila zbirko tistim poslušalcem, ki reprodukcijo pesmi poslušajo na kasetnih magnetofonih. Kasete in plošče sta izdelani v stereotehniki. RTV Ljubljana je posnela program pesmi s posebnim scenarijem in člani PPZ. Verjetno ga bomo videli na TV zaslonih 4. julija letos na praznik borca ali 22. julija, na dan vstaje slovenskega naroda.

-če-

Nagrada »Skender Kulenović« Mišku Kranjcu

Že osemnajstega junija so na seji odbora 18. književnih srečanj na Kozari sporočili javnosti, da bo letošnji dobitnik književne nagrade »Skender Kulenović« Miško Kranjec. To nagrado podeljujejo v okviru književnih srečanj na Kozari v spomin na književno in revolucionarno delo Skenderja Kulenovića. Omenjeno priznanje dodeljujejo literarnim ustvarjalcem iz vse Jugoslavije po odločitvi strokovne žirije ljubljanske rudarje.

Letošnje srečanje na Kozari bo 11. in 12. septembra.

37 let od drznega napada šlandrovcev na nemško postojanko v Rimskih Toplicah

Nemce smo presenetili podnevi

Občina Laško praznuje občinski praznik vsako leto v drugi krajevni skupnosti ter se povezuje s praznikom 4. julijem, letos pa še s 40-letnico vstaje slovenskega naroda. Ob letošnjem praznovanju občinskega praznika v KS Rimske Toplice in obletnicah se še posebej spominjamo napada na vojaško postojanko v Rimskih Toplicah 13. avgusta 1944.

Odbor OF Rimske Toplice je bil ustanovljen v letu 1942. Bil sem njegov sekretar. V jeseni leta 1943 je odbor dobil nalogo od okrajnega sekretarja KP Hudajama – Laško Dušana Poženela – Džura, naj preskrbi vse potrebne podatke in pripravi načrt za akcijo na vojaško zdravilišče v Rimskih Toplicah. Namen akcije je bil, da bi pridobili orožje in sanitetni material za naše enote in bolnišnice. Krajevni odbor OF je s sodelovanjem Dušana Poženela do potankosti izdelal načrt napada. Vse podatke, ki smo jih potrebovali, nam je preskrbel Avgust Tajhmajster, ki je dobro poznal celotno organizacijo in razporeditev v zdravilišču. Načrt je bil zahteven, zaradi tega ga je morala izvesti večja vojaška enota.

Priložnost za akcijo se je ponudila šele v začetku meseca avgusta, ko se je Šlandrova brigada z vsemi bataljoni utaborila na položaju Zgornje Rečice nad Laškim. Ker je okrajni sekretar Dušan Poženel padel 14. aprila 1944, sem se jaz 12. avgusta oglašil v štabu brigade pri komisarju Jožetu Babiču-Vojtehu in mu predlagal pripravljeno akcijo na nemško postojanko v Rimskih Toplicah. Babič je poklical še komandanta brigade Alojza Packa-Platino. Poklicala sta še načelnika brigade Mirka Jermana in skupaj smo začeli razpravljati o načrtu. Načrt je vseboval natančne podatke, kje so nemška skladišča orožja, streliva, sanitetnega materiala, operacijskih instrumentov, in vse ostale podatke, ki so

bili potrebni za prihod k postojanki, zavarovanje in napad.

Odločili smo se, da bomo napadli podnevi in to ob 12. uri, ko bi se Nemci odpeljali v kino v Laško. (Nemcev je bilo okrog 500). Štab brigade se je odločil, da pošlje v akcijo samo en bataljon, ker je bila to dnevna akcija, in se cela brigada ne bi mogla tako neopazno približati postojanki. Hkrati pa je bil v načrtu brigade tudi napad na Hrastnik. Za izvedbo akcije je bil določen drugi bataljon, ki mu je poveljeval zelo hrabri komandant Ivan Mušič-Stefan.

Načrt za napad je določal, da se v noči od 12. na 13. avgust z enim bataljonom približamo v zgodnjih jutranjih urah v neposredno bližino postojanke. Prav tako je bilo določeno število jurišnih skupin za samo stavbo po nadstropjih, kakor tudi zasede in izvidnice za zavarovanje pred Nemci, ki bi lahko prišli na pomoč iz Zidanega mosta in Celja. Napadati naj bi začeli po odhodu vlaka iz postaje Rimske Toplice proti Celju. Nemci niso imeli posebnega obrambnega načrta, le ponoči so okrepili straže. Mislili so, da partizani napadajo samo ponoči.

Drugi bataljon je krenil na pot. Z bataljonom je šel tudi sanitetni referent brigade. Trinajstega avgusta ob 2. uri zjutraj je bataljon že bil na poti proti Rimskim Toplicam. V Borovo je prispel, ko se je že danilo. V dolini Savinje je bila gosta megla, tako da se je bataljon lahko neopazno premikal. Ljudje v vasi Borovo in Senožete so videli kolono in začudeno gledali. Do tedaj še niso videli toliko partizanov podnevi. Ker so mene poznali, sem jim povedal, kam smo namenjeni in da mora naš pohod biti v tajnosti. Vsi smo sicer bili malo zaskrbljeni, ker je bilo do napada še celih 7 ur, ljudje pa so že vedeli ob 5. uri, da smo v neposredni bližini. Molčali so in s tem dokazali svojo zavednost in pripadnost osvobodilnemu gibanju.

Bataljon se je utaboril v gozdu nad zdraviliščem. Skupno s komandantom in komandirji čet smo se spustili niže, da smo videli stavbo zdravilišča. Določene so bile tudi skupine po 15 do 20 dobro oboroženih borcev za vdor v zgradbo. Te skupine so dobile natančne podatke o tem, kje sta orožje in sanitetni material. Dve skupini sta bili določeni za orožje, municijo in bombe, ena pa za sanitetni material. Skladišča orožja so bila v prvem in tretjem nadstropju, sanitetni material pa v pritličju poleg ambulante.

Na stezi pod gradom je bilo določeno mesto za strojnico. Mitraljez je imel nalogo, da varuje most in žandarmerijo ob njem, ki bi lahko krenila proti zdravilišču in gradu. Druga skupina z mitraljezom je bila postavljena na levi strani zdravilišča takoj pod ribnikom. Imela je nalogo braniti dostop od restavracije »Stara pošta« k zdravilišču ter ščititi levi bok pred morebitnim napadom iz smeri Ogeče in Borovo. Zadnja skupina je bila poslana desno od gradu na cesto, da onemogoči Nemcem prihod iz smeri Zidani most po progi in cesti. Ena trojka je morala prekiniti telefonsko zvezo.

Ob 12.05 je odpeljal vlak z Nemci s postaje Rimske Toplice proti Celju. Takoj nato se je začel napad.

Po vpadu prvih borcev v zdravilišče so bili Nemci zelo presenečeni. Nekaj časa se sploh niso zavedali, da so napadli partizani. Skupine z določenimi nalogami so takoj vdrle v skladišča orožja in sanitetnega materiala, ki so ga sproti nosili na določeno mesto nad zdraviliščem, odkoder so ga odnašali borci. Po sobah so borci našli le bolne nemške oficirje in podoficirje. Skupina borcev je prišla v sobo, kjer je bil višji oficir z dvema nižjima oficirjema. Imel je polne prsi odlikovanj. Ko je zagledal partizane, je rekel: »Ist das die jugoslawische Ar-

mee.« Kazalo je, da hoče biti zelo vpluden. Na obrazu pa se mu je videlo, da bi najraje streljal. Takoj je bil razorožen. V kratkem času so bili razoroženi tudi drugi oficirji po sobah.

Kakih 25 minut ni počil niti en strel. Vse je teklo tako hitro in po načrtu. Nato pa se je začelo streljanje. Žandarji, ki so se ob začetku napada kopali v Savinji, so takoj pohiteli v postojanko, ki je bila tik ob mostu, odkoder so nas začeli napadati. Toda naš mitraljez na cesti pod gradom jih je nato odbil. Obležal je nemški komandir žandarmerije, nekaj pa je bilo ranjenih. Niso več rinili naprej. Streljali so le še iz strahu in čakali pomoč.

Cez nekaj časa je pripeljal iz Zidanega mosta oklopni vlak, ki je pripeljal prav do postaje. Z močnim topovskim ognjem so začeli streljati na naše položaje. Akcija je bila že izvršena. Orožje, municijo in sanitetni material so borci že odnesli. Bataljon ni imel niti mrtvih niti ranjenih, čeprav je bil topovski ogenj močan, kakor tudi spopad z žandarji. Bataljon se je umaknil v gozd nad zdraviliščem. Od tu pa smo krenili proti vasi Borovo, od tam pa v Turje, Belovo, Brezno, Zavrata in nato na Kal nad Trbovljami. Po umiku so prišli iz Celja in Laškega kamioni do Šmarjete. Tam so Nemci izstopili ter strahopetno zavzemali položaje med cesto in Savinjo proti Rimskim Toplicam. Razporedili so se ob cesti in streljali v hrib, ko se je bataljon že zdavnaj umaknil.

V tej akciji smo zaplenili 50 pušk, več tisoč nabojev za puške in brzostrelke, večjo količino bomb, sanitetnega materiala in operacijskih instrumentov. Ves zaplenjeni material je za nas takrat pomenil ogromno. Akcija je imela močan vpliv v Rimskih Toplicah in širši okolici tudi za nadaljnji razvoj dogodkov.

Leopold Ožek-Bojan

Partizanski zdravnik Ivan Kopač-Pavček

Častni občan občine Slovenj Gradec

Ob 40-letnici ustanovitve OF in vstaje slovenskega naroda in ob občinskem prazniku (2. junij) je skupščina občine Slovenj Gradec podelila primariju dr. Ivanu Kopaču-Pavčku naziv častnega občana za zasluge med NOB ter pri povojni graditvi socialistične skupnosti.

Letos bo minilo 65 let, odkar se je rodil v Novem mestu Ivan Kopač. Po gimnaziji se je vpisal na ljubljansko medicinsko fakulteto, študij je nadaljeval v Zagrebu in diplomiral v Beogradu leta 1942. Kot mlad zdravnik je začel v Novem mestu. To je bil čas vojne vihre in potrebno se je bilo odločiti. Kopač je vedel, kje je njegovo mesto. Že kot dijak in študent je bil aktiven v naprednih, kulturnih in političnih organizacijah. V začetku leta 1943 je deloval v OF in bil povezan s partizansko saniteto, septembra 1943 pa je vstopil v NOV, kjer je bil partizanski zdravnik do osvoboditve.

Bil je brigadni zdravnik 13. SNOUB M. Bračiča v 14. slovenski diviziji in se je bojeval na Notranjskem, Kočevskem, Primorskem in Dolenjskem. Bil je tudi med borci legendarnega pohoda 14. divizije. Na tej dolgi in težki poti je s soborci delil pogum in odločnost, napor in optimizem, boj in humanizem. Pomembno nalogo po tem pohodu je opravil pri razvoju partizanske sanitete na zahodnem Pohorju. Po osvoboditvi, ko smo obnovljali domovino in celili rane tudi v našem zdravstvu, je dr. Pavček prevzel pomembne in odgovorne naloge v zdravstvu. Svoje strokovno znanje je izpopolnjeval tudi v tujini in ga koristno uporabljal v zdravstvu na celjskem območju. Bil je ljudski poslanec republiškega zbora in socialno zdravstvenega zbora skupščine SRS. Jeseni leta 1959 je postal glavni direktor splošne bolnišnice v Celju. S svojim strokovnim in družbenopolitičnim delom je dal pomemben pečat tudi v tej zdravstveni ustanovi.

Dr. Ivan Kopač-Pavček je prejel več visokih državnih in vojaških odlikovanj. Skupščina občine Celje mu je leta 1971 podelila Šlandrovo nagrado za zasluge za napredek zdravstva v celjski regiji.

Del pomembne življenjske delovne Pavčkove poti sega v čas, ki jo je preživel na območju Mislinjske doline. To je bil čas, ko je bilo potrebno v izredno težkih razmerah urediti partizansko saniteto za ranjene borce 14. divizije in drugih enot, ki so krvaveli med pohodom divizije na Paškem kozjaku in na Graški gori do Mozirskih planin. Dr. Pavček je s komisarjem Sinetom (Oblakom) in sodelavci, terenskimi aktivisti, na zahodnih pobočjih mislinjskega Pohorja zgradil šest bolnišničnih objektov. Del svojih spominov na to obdobje je dr. Pavček objavil v reviji »Priroda, človek in zdravje« leta 1950 in 1952. Nastajanje Pavčkovih partizanskih bolnišnic in njihovo uspešno delovanje je bilo tudi povezano z bolnišnico in lekarno v Slovenjem Gradcu. Brez zavednih ljudi, kmetov in bajtarjev, ki so z največjo ljubeznijo darovali vse, kar so imeli, ne bi mogla tako uspešno delovati partizanska saniteta na zahodnem Pohorju. Dr. Pavček je nudil zdravniško pomoč tudi mnogim materam in bolnim po Mislinjski dolini.

Tako je bilo med vojno in tako se ga spominjajo starejši. Mlajša generacija in drugi občani se srečujejo s tovarišem Pavčkom ob prazniku občine, ob edini ohranjeni bolniški postojanki »Trška gora«, kjer obuja spomine in jih prenaša na mlade rodove. Še vedno se srečuje z nekdanjimi preživelimi ranjenci in aktivisti. Tovariš Pavček je, tudi redni in priljubljeni gost na krajevnih praznikih v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Njegova iskrena in topla beseda, spomin iz velikega boja, utrinek iz partizanske sanitete obogati vse krajeane.

Vsakoletna srečanja s soborci, preživelimi ranjenci in aktivisti, krajani in mladino so žive vezi, ki imajo globoke korenine iz časa naše revolucije, so vezi, ki jih je dr. Pavček vztrajno in prizadevno razvijal vsa leta po vojni in so z njegovo proglasitvijo za častnega občana Slovenj Gradca dobile še globlji in trajnejši pomen.

prof. Jože Potočnik

Napad na postojanko Sava 1944

V noči od 8. na 9. oktobra je Zidanska brigada napadla postojanko v Krašnji in Blagovici. Ponoči je iz Glavnega štaba NOV in POS prispelo radijsko sporočilo s poveljem, naj se enote Šlandrove in Zidanske brigade takoj zberejo in odidejo na Dolenjsko v sestav 7. korpusa NOV. Povelje je vse nekoliko presenetilo. Toda takoj so se začeli pripravljati za prehod prek Save in naprej na Dolenjsko. Najprej so načrtovali, da bi brigadi skrivaj prepeljali prek Save s čolni. Toda izkazalo se je, da za takšen prevoz ni bilo dovolj čolnov, saj sta imeli brigadi takrat skoraj 1400 partizanov. Poleg tega je tiste dni tudi Sava zelo narasla. Zato je komandant 4. operativne cone Jože Borštnar izdal povelje, da morata brigadi po mostu čez Savo. Takoj so obveščevalni centri v vseh sodelujočih enotah začeli zbirati vojaške podatke. Za neposreden napad na postojanko je bil določen 1. bataljon Zidanske brigade. Kamniško-zasavski odred je dobil nalogo, da blokira dve postojanki na Savi, razruši progo ter postavi zasedi pri Mačkovni in Ponovičah ter zadrži Nemce iz smeri Litije. Šlandrova brigada pa je dobila povelje,

naj zapre Nemcem dohod iz smeri Zagorja. Začetek napada je bil določen za 11. oktober ob 22. uri.

Ob 15. uri so enote krenile iz smeri Vač proti vasi, Tirna, kjer so se zbrale. Že popoldne so si štabi iz neposredne bližine ogledali postojanko Sava in določili objekte in smeri napada. Obveščevalci so zbrali podatke, da je v postojanki okrog 200 Nemcev, razporejenih v 4 utrjenih zgradbah s strelskimi jarki in v bunkerju, 50 metrov zahodno od mostu.

Na znak zelene rakete se je ob 22. uri začel napad. Prva in druga četa 1. bataljona sta naskočili mostu najbližji postojanki, četa 3. bataljona pa je čakala v bližini, da naskoči most in prva pride na desno stran Save. Žal prvi nalet s presenečenjem ni uspel, ker so se Nemci iz utrjenih poslopij branili z vsem orožjem. Ko so borci ugotovili, kje so glavne točke sovražničkovega odpora, so znova pri-

tisnili, močan napad pa je začel tudi Kamniško-zasavski odred, ki je napadal pri železniški postaji in zahodno od nje. Ko je spregovorilo tudi težko orožje, so Nemci začeli popuščati. Skozi razbita vrata najmočnejše postojanke v bližini mostu so vdrli borci in začel se je boj po sobah. Tukaj je v kratkem času padlo 15 Nemcev, mnogo pa jih je ušlo skozi okno v noč. Takrat je četa 3. bataljona planila proti mostu. Hitro so obračunali s stražo ter odstranili z boedečo žico prepleteno oviro in že so drveli prek mostu na desni breg Save. Tam so prepadli nemško skupino in zavarovali mostišče proti Litiji. Pri prehodu čez most so Nemci iz bunkerja vsuli po njih strahovit ogenj in sredi mostu je obležal mrtev partizan, ki so ga borci pokopali na desnem bregu Save.

Pri posameznih sovražniških objektih pa so se boji nadaljevali z nezmanjšano

Dne 4. julija ob 11. uri bo na Savi pri Litiji proslava z odkritjem spomenika NOB v spomin na uspešno akcijo, ki so jo izvedli v noči od 11. do 12. oktobra 1944 brigadi Miloša Zidanskega, Slavka Šlandra in Kamniško-zasavski odred. Uničili so postojanko in se prebili prek mostu čez reko Savo.

ostrino. Posebno trd je bil bunker pri mostu. Borci 1. čete so vdrli v tri zgradbe in iz njih prepodili sovražnika, ki se je ob reki Savi umaknil proti Litiji. Tudi KZO je bil uspešen. Blokiral je dva sovražna objekta in ponovno zažgal železniško postajo.

Glavni sovražnikov odpor je bil strt ob 3. uri zjutraj. Začel se je prehod brigad. Prva je prekorčila most Šlandrova brigada, nato operativni štab obeh brigad, zadnja pa je šla čez most Zidanska brigada. Čeprav je KZO pred postajo porušil okrog 300 metrov proge, je nemški oklepni vlak, ki je prispel na pomoč, iz daljave obstreljeval kolono že na desnem bregu Save. Pri tem je bil en borec smrtno ranjen, trije pa ranjeni. Preboj je popolnoma uspel in brigade so krenile prek Čebelnika proti Gabrovki, kamor so prispele popoldne na zaslužen počitek.

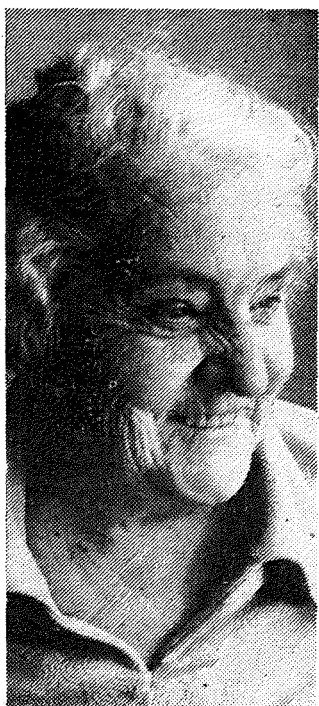
Po poročilu štaba 4. operativne cone so imele vse v akciji sodelujoče enote 6 mrtvih in 23 ranjenih. Zaplenile pa so 2 težka minometa, 2 puškomitraljeza, 24 pušk, 2 pištole, 1 busolo in precej vojaške opreme. Nemci pa so imeli 35 mrtvih, več ranjenih in 3 ujetje. Tone Praprotnik

Njenih osemdeset let življenja

Zavedna slovenska žena

Kdo bi ji prisodil njenih osemdeset let, če jo takole opazuje vso zgovorno in pogumno, kritično do tistega, kar se ni tako, kot bi moralo biti? V njenih gibkih kretanjih, ko se spretno suče po kuhinji, da gostu postreže s kavo in izvrstnimi kolači, ki jih sama pripravlja, ni niti sledu o kakem zatonu življenja, o katerem ponavadi govorimo pri ljudeh njene starosti, ki se povlečejo iz arene življenja v miren kotiček. Ne, Tončka Varl je še vedno aktivna, doma in v družbenem življenju. »Saj sem vendar partijka,« utemeljuje to svojo nemirno žilico, ki ji ne dovoljuje, da bi mirovala.

In kakor se spretno suče po kuhinji, tako tudi spretno krvari med besedami, ki ji nikoli ne zmanjkajo in vedno se prava najde na pravem mestu. Pogovor nanese na vosovce, ki so med narodnoosvobodilnim bojem delovali v Ljubljani. Kako se je le razveselila voščila enega od njih, Dušana Franka, ki mu je nekoč posodila orožje, in drugih članov VOS, ki so ji prišli voščiti za rojstni dan! Ne, niso je pozabili. »Veste,« pripoveduje, »v Kolodvorski ulici sem takrat imela svojo menzo in tja so prihajali člani varnostno-obveščevalne službe vse od enainštiridesetega pa do kapitulacije Italije. Enajst jih je bilo. Tam so sestankovali, jaz pa sem skrbel za hrano, skrivala orožje, obveščala in opravljala še vrsto drugih konspirativnih nalog. Pravzaprav pa se moje delo ni začelo šele leta 1941, pač pa že leta 1940, ko sem sodelovala z Mirkom Vrhovnikom, ki je organiziral sestanke, na katerih se je rojevala Osvobodilna fronta. Tako rada bi šla med partizane!« je vzdihnila Tončka, »vsaj en dan in noč bi rada prebila v partizanskih vrstah! Pa so me prepričeva-

»Moj drugi srečni dan v življenju je bil, ko sem segla v roko tovarišu Titu...«

li, da jim tu, v sovražnem ljubljanskem gnezdu bolj koristim. Morda je bilo to res; imela sem zvezo s kurirji, ki so prihajali z Gorenjske, s taboriščem Dachau in celo s sodiščem, s katerega so me pazniki obveščali o procesih. V Kamni gorici pa smo imeli radio, ki nas je sproti obveščal, kako so Nemci zasedali. Tam sem spet bila skupaj z Mirkom Vrhovnikom. Bil je tako čudovit človek!« Njene jasne modre oči so se za hip zagledale skozi okno: »Pomislite, prav na dan svobodega je nekoč v Trstu ubil,« je dejala s kančkom grenkobe v glasu.

»O, da! Tudi mene so iskali, te packe! Pravzaprav sem bila vseskozi in nevarnosti. Pa nisem nikoli izgubila gla-

ve. Zнала sem italijansko in nemško in vedno sem se znašla. Tudi zaprta sem bila, pa sem se tako ali drugače nekako rešila na svobodo. Najhuje je bilo 29. januarja leta 1944. V eni sami noči so me prišli črnorokci kar dvakrat iskat. Tisto noč sem osiavela – to ni le fraza, to je resnica!«

Nekaj v njenem govoru me je spominjalo na primese pri-morskega narečja. »Prav slišite,« se nasmehne moja sogovornica. »Rojena sem sicer v Šiški, toda že ko mi je bilo dve leti, mi je umrla mati. Svoje otroštvo sem preživela pri stricu na Colu. Z desetimi leti sem prišla v Ljubljano, kjer sem hodila v šolo do sedemnajstega leta. Hotelo so, da grem na učiteljsko, meni pa to ni bilo všeč. V

»O, da! Tudi mene so iskali, te packe!«

sebi sem nosila smisel za trgovstvo, verjetno po očetu. Zaga, mlin in stričevo posestvo pri Colu so mi spet postali dom do osemindvajsetega leta starosti. In kakšen naprednjak je bil moj stric! Spominjam se, kako je večkrat vzkliknil: »E viva Jugoslavija!« Celo zaprt je bil zaradi tega.«

Konec vojne je Tončka dočakala v Ljubljani v svoji menzi, kjer je tisti dan brezplačno pogostila vsakega, kdor je le prišel. Začelo se je obdobje graditve. Skupaj z možem je vložila več kot štiri-risto delovnih ur v obnovo domovine. Več mest v Ljubljani nosi sledove njenih rok, tako na primer Dravlje, Mostec, delala je skupaj z graditelji v Kočevju, pridružila se je brigadi, ki jo je organiziral tovariš Rojc (takrat glavni organizator MDA) za obiranje češenj v Brdih itd.

Na svojem delovnem mestu je bila Tončka vedno vzor pridne in zanesljive delavke. Najraje se spominja svoje zadnje službe pred upokojitvijo, v Klubu poslancev (sedaj Klub delegatov). Morebiti zato, ker je tam, kakor sama pravi, doživela svoj drugi srečni dan v življenju, ko je segla v roko tovarišu Titu (prvi njen srečni dan je bil namreč dan osvoboditve). »Bil je tako preprost in tako inteligen-ten! Ne samo mi, nihče na svetu ne bo nikoli več imel takega človeka!«

Tončka Varlova hrani doma medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod. Spominjajo jo na čas narodnoosvobodilnega boja. »Bilo je hudo, a vendar tako lepo,« pravi. »Zaupali smo si in si pomagali res kot bratratu, obenem pa se je vsak zavedal svoje odgovornosti. Tako bi moralo biti tudi danes.«

Živa Drole

Spomini so tako živi, kot bi ne mini

Mladost v izgnanstvu

Bliža se obletnica, ko je okupator množično pošiljal naše ljudi v izgnanstvo. Štiri-deset let je minilo od takrat, lasje so mi osiveli, spomini pa so še tako živi, kakor da se je vse zgodilo včeraj.

Bilo je konec junija 1941. leta. Sedmi transport je bil pripravljen. Vlak z izgnanci se je počasi pomikal prek železniškega mostu na Dravi. Matere so stiskale otroke k sebi in solze so jim meglele pogled.

Zalostno in zaskrbljeno smo gledali, kako se je naš Maribor vedno bolj oddaljeval. Nekaj mladih se nas je zbralo ob oknu in zapeli smo: »Oj, zdaj gremo, oj, zdaj gremo, nazaj še pridemo!« V začetku je bila naša pesem otožna in tiha, kmalu pa so se našemu petju pridružili še drugi in zadonelo je glasno in uporno: »...nazaj še pridemo!«

Soseda ob meni je snela z vratu belo rutko in jo držala skozi okno, fant na drugem koncu okna je svojo rdečo kravato prav tako pomolil skozi okno ter mi pomenljivo pokimal, ko je tudi moj modri šal zaplapolal v vetru. Nemec s puško na rami se nam je približal in osorno ukazal: »Fenster zuma-chen!« Morali smo zapreti okno. Naša trobojnica ni več plapolala v vetru, zato pa je naša pesem zadonela še močneje.

S časom pa smo postali utrjeni, otroci so glasno jokali, bili so lačni in žejni, vlak pa je neutrudno hitel naprej.

V Bosanskem brodu smo imeli kratek postanek, žene so previle svoje dojenčke, jok pa kljub temu ni ponehal in zopet smo se peljali naprej

v neznano. V Sarajevu je Rdeči križ delil golaž z rižem in tu so dobili tudi dojenčki mleko. Najhuja lakota je bila potešana in zopet nas je vlak odpeljal naprej. Kam?

Kako dolgo še?

Končno smo prispeli v Gornji Milanovac, kjer nas je čakala množica ljudi. Dokler so preverjali, če smo vsi in nas Nemci niso predali, so stali mirno, ko pa je bilo to opravljeno, so nas prisrčno pozdravili z besedami: »Dobrodošli braća i sestre Slovenci! Podelit ćemo hleb, brige i radosti i preživet ćemo!« Napotilo so nas v šolsko poslopje, kjer smo se okrepčali in bolj sproščeno zadihali. Nato so nas začeli razdeljevati. Inž. Pavle Žavcer, njegova in moja mati ter jaz smo bili dodeljeni samostanu v Vračevšnici. Bradati samostanski kočijaž je zape-ljal nas in naše skromno imetje neznane cilju na-proti. V samostan smo prispeli pozno zvečer. Črno oblečene nune so ob samostanskem zidu prižigale sveče ter molče, sklonjenih glav, hitele mimo nas. Predstojnica samostana nas je sprejela in povabila na večerjo. Dolga vožnja, različni vtisi in mojih šestnajst let – je zahtevalo svoje. Ob mizi sem skoraj zaspala. Ko je predstojnica to opazila, je ukazala, naj nam pokažejo »konak«. Ta je bil nekoč lovsko bivališče Obrenovićevih.

Lesene stopnice so sumljivo škripale, ko smo se vzpenjali navzgor. Pokazali so nam sobo z dvema psoteljama, dolgo mizo in klopjo. Z mamo sva se stisnili druga k drugi, Pavlu pa je njegova mati odstopila posteljo in si postala na tleh. Leže sem nekaj časa gledala sliko Miloša Obrenovića, ki je visela na steni ob moji postelji. Vladar in iz-

14

Vlado Kresnik

Zapiski
iz vojnega
ujetništva
1941-45

Z Renejem sva odhitela v najini centrali. Na kontinentu so se začele dogajati presenetljive reči: med zavezniškimi vojskovodji se je našel nekoč, ki ima cesarsko zaupanje v milijon in čez ljudi, razsejanih po Nemčiji. Iz teh ljudi bi naj zrastle tretja fronta – nadomestilo za drugo fronto, ki je ni?

Jugoslovanska partijska skupina je seveda razpravljala o Bratski zvezi vojnih ujetnikov. Pri razpravi nam je lebdela pred očmi lik našega kmeta, obloženega z različnimi paketi, tehtali smo stvarno udarno moč militantske tovarišije barake 18, ocenjevali smo, kolikšna bi bila potrošnja energije za takojšnjo likvidacijo kolaboracionistov med Jugoslavi. Premleli smo položaj v Antifašističnem komiteju. Zaključek: priključiti se Bratski zvezi, Antifašistični komite preoblikovati v Vojaški komite jugoslovanskih ujetnikov stalaga, takoj oblikovati vojne enote po barakah, ustvariti spiske kvizlingovcev. V Vojaški komite smo vključili Nino Opačiča, gojenca oficirske akademije, mirnega in treznega patriota in simpatizerja narodnoosvobodilne vojne v Jugoslaviji.

Internacionalnemu partkomiteju sem sporočil naše zaključke. Videl sem, kolikšno olajšanje je šlo prek Laševga obraza, zlasti ko sem posebej dodal, da gradimo zaključke navsezadnje na eno edino bazo: na zaupanje v sovjetske tovariše. O Bratski zvezi vojnih ujetnikov sami nismo imeli nikakršnih podatkov, verjeti smo morali besedi sovjetov.

Rene je Partkomiteju prinesel pristane-nek francoskih in belgijskih komunistov in zagotovilo, da bodo oskrbeli vojaško preobrazbo Résistance.

Tako smo bili soglasno sklenili, da postanemo spet vsi vojaki. Vojni komandanti – naš Nino na primer – so dobili nalogo,

da izdelajo načrt o mobilizacijski strukturi vojske, s četami, deseterji in desetinami itd.

Nacistični rajh je medtem zaradi rastočega pritiska z vzhoda doživljal epopejo svoje shizofrenije: razcepljal se je na demoralizacijo na eni ter na poživljenost na drugi strani. Oboje se je izražalo na Nemcih. Sanitetni soldat Marquardt, na primer, je vedno pogostejša odhajal domov v Walsrode in se vračal s poročili londonskega radia. Ali, drugi primer, »oberfeldapotekar« si je prisvajal dan za dnem blago iz lekarne. Naš sanitejec Dragomir Džordžević mu je odvažal na dom v lesenem zaboju z dvojnimi dnom; nad dvojno dno je bila naložena zelenjava. Ali – nepozabna slika: nemški stražar poje pred oknom ujetniške barake božično pesem – za nekaj ameriških cigaret.

Demoralizacija je bila očitna. Posploševala se je in spet umikala v obešenjaštvo, ki se je močno iztekalo v svojevrstno poživljenost. V poživljenost, ki je izstopala iz nacističnega sistema nasilja in postajala osebna iniciativa. Opazovali smo jo vsak dan, na vsakem koraku. Gledali smo Nemca-podoficirja, kako je šel mimo smetišča, sunil s škornjem sestradanega ujetnika, odpel hlače in spustil vodo na kup krompirjevih olupkov; ujetnik iz geta si jih je bil izbrskal iz smeti, da si jih bo v baraki skuhal. Razjarila nas je nadalje samoiniciativa stražarja – Nemca: sredi belega dne je snel puško, jo naslonil na ograjo, meril in ubil sovjetskega ujetnika, ki je po naključju prišel na muho. Zrtev, ki je padla pod strelom iz nasede, je bil neki inženir iz Leningrada.

Internacionalni partkomite ni imel težav, zvedeti za ime Nemca – stražarja, ki je ustrelil inženirja iz Leningrada. Pisal se je

Thonke (Tonke?), doma iz Hannovra. Po-datek nas je stal eno cigareto.

Tretji rajh je bil smrtno ranjena žival. Začela se je agonija. Agonija, ki ima obliko »nadžloveka« z odpetimi hlačami, junaka v zasedi, kulturonosca v tanku, božičnega pevca – za ameriško cigareto, izdajalca imana drugega človeka – za cigareto.

Med civilisti v Fallingbostelu so se pojavili daljnovidneži, s smislom za pravočasno iskanje alibija za zločinsko obdobje nacizma. Prek Résistance je na Internationalni partkomite priromala ponudba, naj napišemo tekst razglasa za nemške prebivalce v smislu odgovornosti gibanja Nemcev »Freies Deutschland«. Rene in Saša sta pisanje teksta prepustila Jugoslovanom. Naša partijska skupina je skovala besedilo in ga prek Résistance poslala Nemcem. O usodi teksta nismo potlej ničesar slišali.

V vzburkano ozračje je spet treščila vest: stalag XI B bo prevzela SS z namenom njegove likvidacije.

Naša aktivnost torej Nemcem ni ostajala prikrita. A način predvsem frontaškega dela, ki ga opazuješ sicer kot valovanje množice in mu ne spregledaš jedra, ta način je razoroževal upravo stalaga, da ni mogla nad nas z vojaško-justično zakonitostjo. Varianta SS bi kajpak vsako zakonitost zaobšla. Nad stalagom bi se znesla kazenska ekspedicija. Zasliševanja, mučenja, množično pobijanje.

Internacionalni partkomite je z nekaj manj lagodnosti, kot bi bilo to možno še – denimo – pred dobrim letom, razpravljal o varianti SS. Bi naj vojaški komiteji dobili predvsem nalogo, ustvarjati defenzivne načrte zoper divjanje inkvizicije znotraj taborišča? Ali naj izgradijo strategijo ofenzive navzven? Ali je morebiti oboje v

štirideset let

u

gnanci v isti sobi. Kaj smo se že učili v šoli o njem? Misli se niso hotele urediti, telo je zahtevalo svoje – zaspala sem.

Zgodaj zjutraj sta me zbudila cerkveni zvonec in petje. »Gospodin pomiluj!« Nune so s prižganimi svečami kakor duhovi vstopale v cerkev. Opazovala sem jih s posteletj pri oknu. Kako je bilo vse nenavadno in skrivnostno. Zdelo se mi je, da še spim in vse to sanjam, da se bom vsak hip prebudila doma. V resničnost me je spravil pridružen mamin jok. Tudi Pavle in njegova mati sta se prebudila. Pavle je bil kakih deset let starejši od mene, bil je komunist in je za svoje ideje že trpel v zaporu. Gledal je name kot na mlajšo sestro, ki jo je potrebno še marsičesa naučiti.

Hitro smo se znašli. Pomagali smo pri luščenju graha, čiščenju fižola in drugih opravilih. Naučila sem se presti in prepredati na kolo-vratu. Sestre nas niso silile z delom, vendar sta obe materi pridno delali, le midva s Pavlom sva večkrat odšla k drugim Slovencem v vas. V Kamenici je Pavle našel zvezo z mlado komunistko Mili-ko Pljakič, njena sestra Borika je bila nekako mojih let in postali smo dobri prijatelji. Poiskala sva še izgnano družino Budigam pa Kavranove in druge, povsod po vasi so bili raztreseni.

Mladost v izgnanstvu mi je minevala v trdni veri, da se bomo kmalu vrnili v Maribor. Minevali so dnevi, meseci in leta, bujne trave je pokril sneg. »Kazenska ekspedicija« je pustošila in počenjala grozodejstva, ki jih ne bom do smrti pozabila. Pavle nam je napravil ležišče v gozdu na drevesu, sam pa

se je z mojo materjo odpravil na ogled, da bi videl, kaj se dogaja. Za las je manjkalo, da ju niso pokosila letala, ki so spremljala »kazensko ekspedicijo«. Iz vasi je bilo slišati krike in »kukanje« žena ter streljanje podivjanih zločincev. Koder je vodila njih pot, so za seboj puščali razdejane in mrlične.

Moj oče je bil v ujetništvu in mati je vsak dan jokala.

Zaloga, ki jo je imela s seboj dobra Pavlova mati, je kopnela, v samostanu pa je bil post in tudi mi smo se morali postiti ob kruhu in vodi. S Pavlom sva se odpravila v vas – na beračenje. Vrnila sva se s polno aktovko dobrot in sita v samostan. V samostanu pa je prišel tudi Draža Mihajlovič – četniški komandant s svojimi bradatimi vojščaki. Komaj pa so ti odšli, že so prišli Nemci – posedli so po dvorišču in se gostili. Ljudem je moral dati hranu ljudem in živalim. Četniki in partizani so se bojevali. V samostan se je za-telek tudi ranjen partizan.

Povedal nam je, da so četniki nemški hlapci, in da je konec zavezništva med njimi.

Ko smo ga obvezali, se je umaknil v gozd. Pavle je poiskal zvezo s partizani in nekoga dne je odšel. Vrnil se je z vozom in nanj so naložili hrano za partizanske borce ter odšli. Za nas so se začeli hudi dnevi. Iz samostana so nas odslavili, ker je Slovenec Pavle »oplačkal manastir« in tega nam niso odpustili. Mati je odšla za Pavlom, za naju z mamom pa so poskrbeli na vasi. Sprejel nas je srbski kmet. Ta ponosni, mučeni narod je delil z nami zadnje koščke kruha. Bili smo ena družina, bratje in sestre, ne glede na jezik in narodnost.

Nastale so vezi, ki jih ni mogoče nikoli pretrgati, kajti spletle so se v krvi in trpljenju. Pavlovo mater so četniki ubili. Te plemenite starke, ki je prostovoljno sledila svojemu sinu v izgnanstvo, in ki je tudi zame skrbela kakor prava mati, ne bom nikoli pozabila. Pavle je morilca zaman iskal, dokler ni odšel z drugimi borci proti Sloveniji. Tudi medve z materjo sva se vrnili v Maribor. Oče se je vrnil in podpisal, da odgovarja za to, da se njegova žena in hčerka ne bosta »mešali v politiko«.

Mati pa se ni dala kar tako.

Povedala je očetu oziroma možu, kako so Nemci z njo ravnali v mariborskem zaporu, koliko krvi in solz je videla, in da se raje takoj vrneva v Srbijo, kakor da bi stali križem rok. Oče se je vdal in tedaj se je začelo pravo delo za OF, pri kateri je bil aktiven moj zaročenec in poznejši mož Peter Markič. Pri nas v spalnici so bili sestanki, na podstrešju smo skrivali ruske ujetnike, razpečavali smo letake in brošure, zbirali denar in skrbeli za družine talcev ter pošiljali pakete v zloglasna taborišča. Navezali smo stike s paznico Marijo Štampar, ki je delala v mariborskem zaporu. Prek nje smo pošiljali pisma in živila talcem in sprejemali važna obvestila. Po cele noči smo pletli in pekli kruh za borce v hosti. Vsak dan smo gledali smrti v obraz in ko se danes v svobodni domovini spominjam preteklih let ter svoje mladosti, vem samo to, da sem ponosna, ker pripadam narodu Jugoslavije, ki so imeli edinstvenega vo- djo za svobodo – TITA.

Danica Kovačič

Naši znaki 31

Krško polje 1945

Zveza socialistične mladine Slovenije je izdala pri Mladinski knjigi leta 1978 priročnik za mladinske aktiviste z naslovom »Mladinski dnevnik«. Pri nastanku knjige, ki je izšla ob 10. kongresu ZSMS, so sodelovala tudi ugledna imena in zgodovinarji, zato je toliko bolj neprijetno, če to ali ono v knjigi vznemiri bralca. Hvale vredna je pozornost, ki velja v »zgodovinskem« delu knjige splošno znanim zveznim delovnim akcijam, zato pa se ne da enaka pohvala izreči raziskovalnemu odnosu, ki bi ga bilo treba pokazati do prvih mladinskih delovnih akcij na Slovenskem. Tako ostaja letnica 1945 povsem bela lisa, kje je sečnja lesa v bohinjskih gozdovih in kje je Krško polje 1945? Brez želje po tem, da bi bilo nekaj naj-naj, torej največje ali prvo in podobno, vseeno ne bi bilo prav, če bomo pozabili na mladinsko delo v Krškem polju poleti 1945. Morebiti so pisci pregleda večjih delovnih akcij v Sloveniji mislili na Krško polje, ki so pod letnico 1946 zapisali Kraška polja in zraven, da je pri obdelovanju zemlje sodelovalo

5000 mladincev. Mogoče?

Danes imamo pred nami eno najbolj nenavadnih slovenskih značk. S krškega polja 1945 jo je prinesel Ljubo Novak, takrat trinajstletni pripadnik Ljubljanske mladinske delovne brigade Franceta Prešerna. Značka je lesena. Na njej je skrbna roka naslikala dva rumena žitna klasa ter med njima s svinčnikom izpisala napis »Krško polje«. Spodaj je naslikan rdeč trak in na njem kratice LMDB (Ljubljanska mladinska delovna brigada). Zraven je letnica 1945. Značka je visoka 20 in široka 29 mm. Pritrjena je na našitek iz sivega platna vojaške barve. Na njem je z rdečo nitjo ročno vtkana lopata, nad njo spet kratka LMDB in pod lopatinim držajem se črki F. P. Ti dve sta začetnici imena in priimka pesnika, po katerem se je brigada imenovala. Dalo bi se sklepati, da je bila značka posebej namenjena nošenju na prsih in enako našitek, toda Ljubo Novak je oboje ohranil skupaj in tako ju tudi predstavljamo na fotografiji.

Iz besedila na znački je razvidno, da gre za brigadno

značko, ki je bila verjetno tudi izdelana v brigadi ob skromnih možnostih in z veliko dobre volje. Poznamo namreč še eno značko z napisom Krško polje. Ta je kovinska in tovarniško izdelana. Ali je to »uradna« značka mladinskih del na Krškem polju 1945? Na njej sta kramp in lopata, stiliziran slovenski grb in žitni klas, ki pripoveduje o obdelavi polj.

Na Krškem polju so mladinci pospravljali prideleke na zemlji, kjer ni bilo ljudi. Niso se še vrnili iz taborišč, kamor so jih izselili Nemci. Mladinci so delali na zemlji z velikim veseljem in požrtvovalnostjo. Iz imena na znački razberemo, da je bila tam MDB Franceta Prešerna iz Ljubljane, pred leti pa je bilo v Delu zapisano (Stojan Potočnik: Pozabljene delovne akcije, Delo, 20. VII. 1977), da je odšla iz Ljubljane na Krško polje tudi brigada Majde Silc. Na Krško polje je odšla že julija 1945. V brigadi je bilo okrog 2500 ljubljanskih mladincev. Imela je pet delovnih bataljonov, ki so bili nastanjeni v Leskovcu, Brezicah, Cerkljah, Trnovem in Sevnici. Ker pisec ne omenja brigade Franceta Prešerna, bi lahko sklepali, da kratica na leseni znački pripoveduje o bataljonu? Vsako pojasnilo bi bilo dobrodošlo. Le tako bomo lahko opredelili pomen obeh značk, ki sta danes na fotografiji pred nami.

Ob letu 1945 smo uvodoma omenili tudi sečnjo lesa v bohinjskih gozdovih. Ali so bile tudi za sodelovanje na tej akciji podeljene posebne značke? Ali so na Krškem polju in v bohinjskih gozdovih razglašali udarnike? Kakšne značke so dobivali? Vprašanje za vprašanjem in zaenkrat vsa brez odgovorov... Janez Š. Švajncar

Krško polje 1945 – levo lesena in desno kovinska značka

bistvu isto? »Tretja« fronta v vsakem primeru? Bilo je jasno: nabaviti orožja, na vsak način. In potlej – graditi »doktrino« frontalnega upora ali pa obdelati podzemlje? Rene, izhajajoč iz izkušnje Résistance, je nagibal k uporniškemu modelu »podzemlje«. Résistance je bila podzemlje deloma tudi že obdelala, v obliki posameznih bunkerjev ilegalne tehnike. Saša – iz njega je seveda govoril rdečearmec. Njegove misli je obvladovala fronta od Baltika do Črnega morja in frontalni heroizem uničevanja »fašističnih zahvatčikov«.

Moje misli, ki so se bile šolale nekoč ob Savinji, med hmelskimi nasadi in v predmestju Gaberju, ko smo s Čedom in Dušanom Finžgarjem »krepili« ilegalno fronto zoper skorupirano kraljevsko policijo in žandarmerijo, moje misli so bile opredene predvsem z željo, da bi nam bili vsem tovrstni taboriščni heroizmi prihranjeni. Če bo do variante SS prišlo – heroizmi se pojavljajo tudi tam, kjer niso vnaprej načrtovani. A najsibo po tem ali onem modelu – kožo bomo vsi skupaj morali prodati... a nikakor ne prepoceni.

Obrnilo se je po mojih željah. Septembra 1943 je kapitulirala Italija, os se je zlomila. Varianta SS je splahnela z obzorja. Nemci so vojno vseeno vlekli dalje. Oktobra so v taborišče pripeljali Italijane, iz njih so naredili neke vrste »interniran- ce«. Pustili so jim vso prtljago, od perila in kosov obleke, prek fotoaparata do radijskih sprejemnikov. Italijani so korakali v barake nasmejani, s pesmijo in s šalami, skratka veselo. Naselili so jih v Teillagru Oerbke, v taborišču, kjer je bilo pomrlo nad enajst tisoč Sovjetov v eni sami zimi.

»Interniranci« so postali takoj politični problem. Francozi-petainisti in njihovi zdravnik-officirji so napovedali boj kot

Italijanov, medtem ko so iskali pota v Oerbke in pokupovali njihovo robo.

Naša jugoslovanska partijska skupina in Antifašistični komite sta zavzela do Italijanov določno stališče, ki sem ga posredoval Internacionalnemu partkomiteju: kdorkoli se znajde z nami vred znotraj taboriščne žice, ga moramo sprejeti kot soujetnika, boj kot smo kot politično sredstvo v primeru Italijanov odločno zavrnili.

Internationalni partkomite je takoj osvojil naše stališče, nato tudi ostale partijske skupine taborišča in nazadnje vsa protifašistična ilegala.

Naslednji tedni so na dramatičen način potrdili našo politično linijo do Italijanov. Nemci so od njih zahtevali, da se vključijo v naofašistično vojsko. Večina Italijanov je neofašizem odklonila in sprejela status ujetnikov-internirancev, nekoliko tudi po zaslugi opore, ki so jo začutili pri drugih ujetnikih.

Bil sem po naključju porinjen med nje. Bilo jih je približno petnajst tisoč – brez zdravnika. Zato so poslali v Oerbke dva untermarzta, mene in francoskega študenta medicine Bergereta. Trajalo je štiri mesece.

Štiri meseci Oerbkeja. Po svoji protislovni pestrosti so bili zame najbolj pretresljivo razdobje vojnega ujetništva. Znašel sem se na eni strani sredi ostankov sovjetskih ujetnikov iz zime 41/42. Bilo jih je komaj za majhno barako. Zdravniki, felčerji, delavci, hudožniki – v njih je še vedno živel svojevrstna širina pogleda in misli. Z Mihailom Nikiferovičem, kirurgom iz Moskve, sva na primer sedela za barakami na robu planjave, večje od nogometnega igrišča, in Nikiferovič je pripovedoval o zimi. Planjavo, ki je ležala pred nama kot osramočena gruda, so ta-

krat napolnila trupla. Najprej trupla umrlih, nato gola telesa umirajočih. Nemci so jih odlagali iz barak na sneg kot izgubljen neuporaben tovor, da jih je ugonobil de-dek mraz. Nikiferovičev glas in njegov pravilni obraz, obrobjen s posrebranimi lasmi je pri tem izdal neizmerno prizadetost, a brez trohice maščevalne iskrice. Moj notranji svet ni zmogel spravljalivost, podobne njegovi. Vsak dan sem se srečeval s planjavo smrti, in v meni je vselej vztelo nepopustljivo maščevalno poželjenje.

Dva meseca po prihodu v Oerbke so začeli množično umirati Italijani. Za tuberkulozo, nekateri za kronično malarijo. Dodelili so mi v oskrbo tuberkulozni od-delek, z nekaj tabletami piramidona in z injekcijami kalcija. Pri vseh dobrih urokih – dajte jim jesti! potlej ne bo tuberkuloze. Essen, essen, mangiare!

Nemci – ne. Lakota ujetnikov je bila njihov adut.

Bolni Italijani, prihajajoči ali prinešeni izmозgani z delovnih komand, so napolnili pograde. Najprej po eden, nato po dva, trije na pogradu. Nazadnje so ležali tudi po tleh, nisem imel kje stopati pri »viziti«.

Naenkrat so se pojavili italijanski zdravniki, pet jih je bilo. Slišali so, da se v lazaretu boljše je kot v oficirskem logoru, slišali so o paketih, pa so prišli. Razdelili so si »oddelke«, pol prazne. Natrpane tuberkulozne barake so se izognili s polno smisla za bulvarsko eleganco.

Ko je večer legal med barake, se je pogosto iz sovjetske barake oglasila balalajka in odjeknila je pesem. Kot v odgovor – iz italijanskih barak kitare.

Ob nedeljah se je sovjetska posadka Oerbkeja nekam porazgubila. Nekateri so odšli k »devčatkam« v Dorfmark. Večkrat

sem šel z njimi. Več kilometrov daleč sam gozd, gozd, gozd... S felčerjem Adamom sva urezala na vse grlo »Poljuško polje... in

...ej, vintovka, meta lovka pogibalna po vragu...«

Vse, kar se je v Oerbkeju dogajalo, je bilo legalno, z dovoljenjem in s prepustnostjo komandanta taborišča majorja Knockeja. Major Knocke – liberalnejšega komandanta taborišča si ni možno zamisliti. V pristnost njegove liberalnosti nisem verjel. Štel sem jo za širokopotezno ustvarjanje alibija.

Kako sem se motil. Pozneje ob koncu vojne sem od Résistance zvedel, da so Knockeja ubili gestapovci v Magdeburgu. Menda nekako takrat, ko so nacistični sodniki sodili Witzlebna in Stauffenberga.

Bivanje v Oerbke ni bilo nepomembno. Med Italijani je bilo več slovenskih in hrvaških fantov. Boneta Mihael, na primer, je bil šel tipično pot slovenskega domoljuba, preganjanega pod fašizmom. Cilji narodnoosvobodilne vojne so bili rojakom več kot blizu (kar so meni na smrt zamerili italijanski vojni duhovniki in oficirska klika). Ob osvoboditvi so se rojaki takoj priključili naši vojski in se opredelili za novo, Titovo Jugoslavijo.

V začetku leta 1944, ko se je začel tajati sneg in so pognali zvončki, sem se vrnil v glavno taborišče Fallingbostel.

Mihail in Adam sta bila v tem času pobegnili. Résistance ju je spravila iz taborišča, ostalo je bilo v njuni lastni »režiji«. Namenjena sta bila v Jugoslavijo, k partizanom. Nemci so ju ujeli, brezupnost smeri bega na jugovzhod je, žal, bila s tem potrjena.

Se nadaljuje

KOROŠKA

Prisrčno srečanje v
zamejstvu

Učiteljice Višje gospodinjke šole Groblje – Domžale smo praznovala 25-letnico opravljene diplome. Zbrale smo se v Celovcu. Pričakala nas je sošolka Anica Kokot, ravnateljica dijaškega doma v Celovcu, ki je tudi tajnica zveze slovenskih žena, za Koroško. Prav prisrčno nas je sprejela znana družbenopolitična delavka Milena Groblacher, predsednica zveze slovenskih žena, in blagajničarka zveze Mira Prušnik – Gašperjeva vdova.

Po kratkem postanku v Celovcu smo se odpeljale v Kotmero vas, kjer je pokopan Karel Prušnik-Gašper. Poklonile smo se organizatorju koroškega partizanstva in borcu za pravice koroških Slovencev. Doprsni kip je lepo izdelan in tudi po smrti da čuti veličino njegovega revolucionarnega dela. Z rdečimi nageljni smo se le delno oddolžile junaku Gašperju.

Vozili smo se po lepi pokrajini. Naše srečanje je bilo organizirano v slovenski dvojezični občini Bilčovs. Po stari slovenski navadi nas je lepo sprejel župan te občine Hanzi Ogriz, ki nam je pripovedoval zgodovino slovenskih krajev in o turistični dejavnosti na Koroškem. Lepo smo bili postreženi, saj imajo razvito turistično dejavnost.

Vračale smo se ob Vrbskem in Baškem jezeru, imele smo prelep razgled na Karavanke in Rožno dolino, do krajev, kjer je živela Miklova Zala. Tovariš Ogriz je dejal, da je vsak tak obisk prispevek k naši lepi slovenski besedi. Otroci tako uporabljajo slovenski jezik in se čutijo bolj domače. Kdorkoli bo organiziral potovanje po slovenski Koroški, ne pozabite obiskati gostoljubni prijatelji kraj Bilčovs.

Vsem, ki so nam pripravile lepo srečanje v zamejstvu, prisrčna zahvala.

C. B.

KOBJEGLAVA

Priprave na
praznovanje dneva
borca

V občini Sežana bo osrednja proslava v počastitev dneva borca in 40-letnice vstaje in revolucije jugoslovanskih narodov in narodnosti v soboto, 4. julija 1981, ob 16. uri v Kobjeglavi. Občani krajevne skupnosti Stanjel, v kateri aktivno deluje vaška skupnost Kobjeglava-Tupelče, se že sedaj temeljito pripravljajo na praznovanje, saj želijo medse sprejeti borce, bojne tovariše in druge občane z enakim gostoljubjem, kot so to storili v dneh revolucije.

V Kobjeglavi gradijo občani iz sredstev samoprispevka in s prostovoljnimi delom športnokulturni dom, ki bo nosil ime po Južnoprimorskem odredu. Dom ne bo zgrajen do tega dne, slavnostno zborovanje v njegovi neposredni bližini pa pomeni zavestno priznavanje družbene skrbi, ki je vse bolj usmerjena v postavitev »funkcionalnih spomenikov in pomnikov revolucije«. Dom v Kobjeglavi bo zagotovil objekt, v katerem bo mladi in novi rod spoznaval preteklost in iz njenega sporočila črpal moč za prihodnost.

Na slovesnosti bodo sprejeli tudi Pravila za vse enote NOV in POS, ki imajo svoj domicil v občini Sežana. Pravila bodo borci sprejemali ob 15. uri, ko se bodo zbrali na prireditvenem prostoru v Kobjeglavi, za tem pa bodo udeleženci osrednje proslave v počastitev dneva borca.

S spoznanjem, da so mejniki revolucije tudi v stabilizacijskih dneh le zavestni postanki, na katerih zaustavimo korak, da bi že naslednjega ubrali še bolj smelo, pričakujejo v Kobjeglavi vse borce, občane in mladino na osrednji proslavi dneva borca v občini Sežana. Še posebej pričakujejo veliko udeležbo borcev iz zamejstva, ki so se z ramo ob rami bojevali v Južnoprimorskem odredu, Kosovelovi brigadi in 5. bataljonu prve brigade VDV.

A. G.

MATERIJA

Izlet v Bohinj

Vodstvo Združenja borcev NOV Materija je priredilo minulo nedeljo za svoje člane, ki so se jim pridružili tudi svojci in nekateri drugi občani, izlet na Gorenjsko. Izletniki so si spetoma ogledali Baško grapo in Soriško planino. V Bohinju so pohiteli najprej k slapu Savice, potem pa jih je zamikal še Vogel. Škoda, da jim je vreme pokvarilo vtise, ki bi jih sicer odnesli s tega čudovitega gorskega sveta.

Po skupnem kosilu v Ribčevem lazu so se podali v prelepe poključke gozdove. V bližini hotela Jelka so pri partizanskem spomeniku obudili spomin na padle borce 3. bataljona Prešernove brigade, ki so decembra 1943. leta tako tragično položili svoja mlada življenja na žrtvenik domovine.

Izletniki so se vrnili v Matarsko podolje prek Kranja in Ljubljane. Na dolgi krožni poti so spoznali nekaj najlepših predelov Slovenije.

S. G.

ŠKOFJA LOKA

Tekmovanje v
kegljanju

Medobčinsko društvo civilnih invalidov vojne Kranj je v soboto, 6. junija 1981 organiziralo 7. republiško prvenstvo v kegljanju na avtomatskem kegljišču »Poden« v Škofji Loki.

Tekmovanje je bilo tembolj pomembno, saj skoraj vsa društva v Sloveniji praznujejo v letošnjem letu svojo 10-letnico obstoja, 10-letnico obstoja zveze in pa aktivne rekreacije. Kljub starosti članov je bila udeležba na tem tekmovanju razveseljiva, saj so vsa društva poslala po eno ali več ekip.

Na tekmovanju je sodelovalo 8 ekip iz petih slovenskih društev: MD CIV Maribor, Nova Gorica, Novo mesto, Ljubljana in Kranj. Prvo mesto je osvojila Ljubljana I. s 1115 podrtimi keglji, drugo mesto Ljubljana II. s 1027 podrtimi keglji in tretje mesto Novo mesto s 1026 podrtimi keglji, sledijo Kranj I., Maribor, Ljubljana III., Nova Gorica in Kranj II.

Pokal si je prislužila ekipa Ljubljana I. Med posamezniki so si medalje razdelili: zlato Ivan Švelc, Ljubljana I., s 422 keglji, srebrno Karel Ornik, Maribor, s 392 keglji in bronasto Marjan Suštar, Ljubljana II, s 367 keglji.

JOŽE MROVLJE

GRIŽE

Zveza mora ostati

Prijetno je bilo srečanje kurirjev kurirske postaje P-14 z domačini vasi Griže pri Sežani, dne 13. junija 1981. Na pobudo kurirjev te postaje so jim vaščani Griž priredili prisrčen sprejem.

Ze na vrh Raše na ovinku proti vasi je plapolala zastava ob spominskem obeležju, ki opozarja mimoidoče, da je bil pred 39 leti, to je 9. februarja 1942 na tem mestu izvršen partizanski napad na italijanske fašiste in orožnike. Ti so skušali v tej vasi presenetiti partizane, vendar so jih nepričakovano pozdravili strelji partizanskih pušk in mitraljeza, tistega mitraljeza, ki so ga partizani zaplenili le nekaj dni prej italijanskim fašistom v Stanjelu.

Proslavo je odprl nekdanji kurir Ivan Neberg in predal besedo komandirju Jelerčiču. Ta je v svojem govoru v kratkem orisal razvoj NOB v teh krajih ter prispevek in žrtve, ki so jih dali ti kraji v naši slavni revoluciji.

Prav razvoj NOB v teh krajih je narekoval potrebo po formiranju kurirske postaje P-14. Ta je bila ustanovljena 27. maja 1943 in delovala je na območju Vrhov ter obdržala kurirsko zvezo z ostalimi kurirskimi postajami z zgornjo in spodnjo Vipavsko, Pivko in Krasom, vse do osvoboditve. Da so kurirji uspešno opravili svojo nalogo, pa so veliko pripomogli tudi terenski aktivisti in kurirke, ki so bili organizirani po vsem terenu v okviru mladinskih organizacij.

Po slavnostnem govoru so sledile recitacije mladine in pionirjev, ki so zapeli nekaj partizanskih pesmi. Po proslavi so kurirji podelili značke 4. brigade VDV nekaterim vdomam umrlih kurirjev. Podelili so tudi nekaj Titovih slik posameznikom ter mladincem in pionirjem, ki so nastopili na proslavi. Po proslavi je sledilo družabno srečanje. Prijetno je bilo kramljanje med nekdanjimi borci in domačini. Partizanska in narodna pesem se je razlegala vse do noči.

Vaščanom vasi Griže in vsem, ki so pripomogli, da je bilo to srečanje tako prijetno, iskrena hvala v svojem imenu in v imenu vseh kurirjev kurirske postaje P-14.

MARIJA GEC

RAVNE NA KOROŠKEM

Koroški planinci po
poteh Avnoja

Planinsko društvo Ravne na Koroškem organizira pohod po poteh Avnoja od 18. do 22. julija. Udeleženci si bodo tokrat ogledali vsa spominska obeležja in zgodovinske kraje. Med drugim bodo obiskali Sutjesko, Jajce. V Čačku je predvidena tudi skromna slovesnost pobratenih Planinskih društev čačak in Ravne. Ogledali si bodo tudi Čajniče, Tjentište ter grob heroja Save Kovačevića.

Tako bodo koroški planinci slovesno in delovno počastili 22. julij, praznik vstaje slovenskega ljudstva.

FRANJO SREBOTNIK

ČRNA NA KOROŠKEM

Lepa nagrada za delo

Krožek NOB in krožek Rdečega križa na šoli Miloša Ledineka v Črni na Koroškem že več let uspešno vodita akcijo o zbiranju odpadnega papirja ter steklenic. V to akcijo se vključujejo vsi učenci na šoli in pridno zbirajo ta prepotrebni material. Sredstva, ki jih dobijo za ta odpadni material, pa porabijo za izlete v zgodovinske kraje iz NOB in podobno. V lanskem letu so izvedli izlet v partizansko Cerkno in partizansko bolnišnico Franjo.

Letos pa jih je popeljala pot z avtobusom v obronke Pohorja in na samo Pohorje. V ponedeljek, 8. junija, je avtobus odpeljal iz Črne najbolj pridne zbirateljce te surovine v Frankolovo. Tu so pred dvema spomenikoma položili cvetje in prižgali sveče.

Na tem mestu je 3. 2. 1945 skupina borcev Bračičeve brigade iz zasede napadla nacistično kolono. Pri tem je bil smrtno zadet tudi okrožni vodja in deželni svetnik v Celju Toni Dornješter. Nacisti so 12. 2. 1945. ob glavni cesti pri Strančah na jableane obesili 100 talcev iz celjskega piskra, mariborskih in trboveljskih zaporov. Med njimi so bili ujeti partizani in aktivisti OF.

Iz Frankolovega jih je pot peljala skozi Slovenske Konjice in Oplotnice in naprej na Pohorje. V bližini Oplotnice so si učenci ogledali kamnoseško tovarno in nadaljevali pot na Osankarico.

Na ta izlet so učenci iz Črne povabili tudi predsednika Rdečega križa in borca iz Črne. Ignac Zdovec je zastopal borčevsko organizacijo iz Črne. Pri vseh spomenikih, ki so jih obiskali, prižgali sveče ter žrtve počastili z minuto molka, je Zdovec opisal, kaj se je tam dogajalo. Na Osankarici pred spomenikom pa je daljši nagovor pripravil učencem iz šole v Črni njihov ravnatelj Alojz Germ.

Proti večeru, ko so se vrnili učenci z avtobusom v Črno, so obljubili, da bodo še naprej pridno zbirali papir in drugi odpadni material, da si bodo v prihodnjem letu spet lahko privoščili podoben izlet.

Borci iz Črne pozdravljamo dejanje mladih iz šole v Črni, kjer svoj denar trošijo za tako koristne in pametne namene.

Priporočamo pa še ostalim šolam v občini Ravne in v Sloveniji, da greste po poti učencev iz šole Miloša Ledineka v Črni.

IGNAC ZDOVC

LJUBLJANA

Kratek, toda lep izlet

Kakor vsako leto je odbor krajevne organizacije ZB Ljuba Serčerja iz Ljubljane organiziral 14. maja enodnevni izlet. Odločili smo se za ogled spomenika v Dražgošah in partizanskega doma v Vodicah na Jelovici.

Bili smo tudi v Begunjah, kjer smo si ogledali muzej NOB ter spomenik streljanim v Dragi.

Zelo smo bili zadovoljni z izletom.

MARKO HAJDUKOVIČ

NOVA GORICA

Visoko odlikovanje
Lojzki Mermolja

Lojzko Mermolja, rojeno Sever, iz Gorice v Italiji je ob njeni 90-letnici predsedstvo SFRJ odlikovalo z redom republike z bronastim vencem. Lojzka Mermolja se je namreč vse svoje življenje kot tudi njena družina bojevala proti fašizmu in za pravice Slovencev onstran jugoslovnsko-italijanske meje.

Na slovesnosti je o poti Lojzke Mermolja spregovoril eden prvih organizatorjev protifašističnega gibanja na Goriškem Julij Beltram.

Lojzka danes živi v Gorici s hčerko Tanjo, sinom in vnuki. Toda ostala je jugoslovanska državljanka. Kljub 90. letom pa mora stalno podaljševati dovoljenje za bivanje v Gorici.

JANI ALIČ

Lojzki Mermolja je visoko jugoslovnsko odlikovanje izročil predsednik skupščine občine Nova Gorica Jože Šušmelj. Slovesnosti pa se je med drugim udeležil tudi jugoslovanski generalni konzul v Trstu Štefan Cigoj. (Foto: Peter Grum)

IDRIJA

Spominski pohod

Proslava pri Mrzlikarju

Spominskega pohoda in srečanja pri Mrzlikarju pod Bevkovim vrhom se je v nedeljo, 21. junija, udeležilo nekaj sto bivših borcev, planincev in drugih. Ob spomeniku je zbranim spregovoril Ciril Zupanc, predstavnik domicilnega odbora Gradnikove brigade. V svojem govoru je omenil dogodke pred 38 leti ob tej domačiji. Dne 3. decembra 1943 so nemške enote iznenada napadle 5. bataljon Gradnikove brigade. V spopadu je padlo 37 borcev.

Ob koncu je omenil predlog, da bi se nova podružnična šola v Otaležu poimenovala po 5. bataljonu Gradnikove brigade.

Učenci podružnične šole so izvedli kulturni program. Predstavniki zveze borcev pa so položili vence k spomeniku.

JANEZ JERAM

KOŠANA

Zvezna plaketa
v Postojno

Ob koncu letošnje akcije NNNP 81 je bil v nedeljo partizanski miting v Dolnji Košani. To pa je bila tudi osrednja proslava dneva civilne zaštite v postojnski občini.

Na zborovanju je navzočim spregovoril Stojan Kokošar, predsednik občinskega komiteja za SLO in DS, ki je tudi sekretar občinskega komiteja ZK. V svojem nagovoru je Stojan Kokošar predvsem pohvalil delovanje enot civilne zaštite v letošnji akciji NNNP 81 in dejal, da je naš koncept dejansko zračen z nami in ni samo na papirju.

Stojan Kokošar je navzoče tudi obvestil, da je predsednik zveznega izvršnega sveta sklenil med drugim letos podeliti zvezno plaketo civilne zaštite občinskemu štabu CZ v Postojni. Govornik se je dotaknil še nekaterih zgodbih vprašanj pri nas doma. Med številnimi gosti pa so bili tudi predsednik SO Postojna inž. Zvone Nastran in drugi.

V kulturnem delu prireditve so sodelovali učenci osnovnih šol iz Pivke in Košane ter moški pevski zbor iz Košane.

MARIJAN CANTARUTTI

ILIRSKA BISTRICA

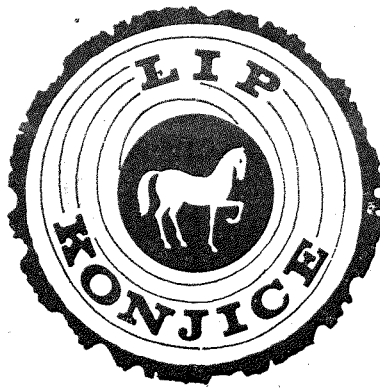
Združeni bodo
močnejši

Odbor za proslavo 40-letnice vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije in OF slovenskega naroda za Slovensko primorje, Istro in zamejstvo (skupaj z zamejci), ki bo 13. septembra 1981 na Ostrožnem brdu v Brkinih razvija živahno dejavnost. Odbor vodi revolucionarka Lidija Sentjurc – Joža, članica sveta federacije.

V petek, 19. junija 1981, so imeli sestanek predstavniki delovnih organizacij v skupščini Ilirska Bistrica, ki ga je vodil inž. Bojan Brozina z namenom, da se združijo denarna sredstva za ureditev sodobne cestne povezave iz doline do vasi v dolžini štirih kilometrov. Poprej bo treba zgraditi vodovod in druge komunalne naprave. Predstavniki Zavoda za gozdarstvo in melioracijo Krasa, Gozdnega gospodarstva, Lesonita, Perutninarskega kombinata Neverke, Kmetijske zadruge Ilirska Bistrica in Postojna, Komunalnega in Cestnega podjetja, cestnega sklada, Območne zavarovalne skupnosti Triglav, Splošne banke Koper in krajevne skupnosti Ostrožno brdo so sklenili dogovor o združitvi približno 650.000 dinarjev, izdelali terminski plan izvedbe ter zadolžili cestni sklad, da nastopa kot investitor pri dograditvi navedene ceste. Za morebitna manjkajoča sredstva bodo zaprosili Republiško cestno skupnost v Ljubljani. Seji so prisostvovali tudi borci Brkinske čete in Istrskega odreda.

LOJZE MASLO

LIP
SLOVENSKE
KONJICE

BREZ PROBLEMOV PRI PRODAJI IN IZVOZU

Med večjimi delovnimi organizacijami v Slovenskih Konjicah brezdvomno daje pečat kraju LIP SLOVENSKE KONJICE, saj je v tej lesni industriji zaposlenih 1250 delavcev.

Delo združujejo v osmih temeljnih organizacijah: Žaga, Pohištvo, Vratarna, Embalaža, Stavbarstvo, Otroško pohištvo, Kosovno pohištvo in Stavbno pohištvo.

Lani so zabeležili dohodek v višini 900 milijonov dinarjev, letos pa ga načrtujejo na 1.200 milijonov dinarjev.

Tako visokega rezultata jim, kot kaže, ne bo težko doseči, saj prodaja poteka odlično. LIP Slovenske Konjice je ena redkih lesnih delovnih organizacij, ki ni imela problemov na tržišču. Z gotovostjo lahko trdimo, da je to odraz kvalitete njihovih izdelkov.

Velikega pomena za načrtovani rezultat v tem letu pa so njihove izvozne možnosti. Izvažajo izključno na konvertibilno področje in so letos že povečali izvoz glede na preteklo obdobje za 40 odstotkov.

Tri temeljne organizacije združenega dela v LIP izvozijo kar 80 odstotkov svoje celotne proizvodnje, delovna organizacija kot celota pa od 20 do 25 odstotkov.

Eden najtežjih problemov današnjega gospodarstva so gotovo surovine in prav tega problema v LIP Slovenske Konjice ne poznajo. Medtem ko morajo v mnogih drugih lesnih delovnih organizacijah še vedno prodajati polizdelke, je značilno za LIP Slovenske Konjice, da zajema njihova proizvodnja in s tem prodaja samo končne proizvode, kar pa pomeni seveda večji dohodek.

Ves delovni kolektiv pa se ves čas bojuje za enoten cilj – ponuditi potrošniku proizvod najboljše kvalitete. Številna priznanja, ki so jih prejeli (tudi tuja), izpričujejo, da jim to tudi uspeva.

Če smo omenili temeljne organizacije, še stavek o delovni skupnosti skupnih služb, ki ob delu za vse temeljne organizacije velja samo dva odstotka od skupnega dohodka delovne organizacije.

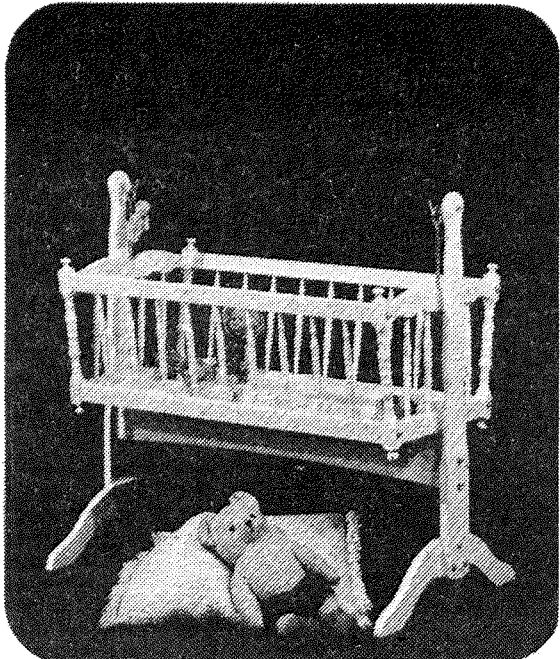
Izrazita pa je tudi skrb za delovnega človeka, kar potrjuje dejstvo, da fluktuacije v LIP Slovenske Konjice pravzaprav ne poznajo. Skrb za delavca, ki so jo skupno postavili na prvo mesto, je vsestranska. Naj omenimo samo področje rekreacije in letnega oddiha za 1250 zaposlenih (kar predstavlja 15 odstotkov vseh zaposlenih v občini). Za tovrstne potrebe imajo dom v Piranu, deset prikolic za kampiranje in brunarice na Rogli za letno in zimsko veselje.

Poudariti pa velja tudi zelo močne vezi vseh temeljnih organizacij združenega dela s krajevnimi skupnostmi, kjer žive delovni ljudje LIP Slovenske Konjice.

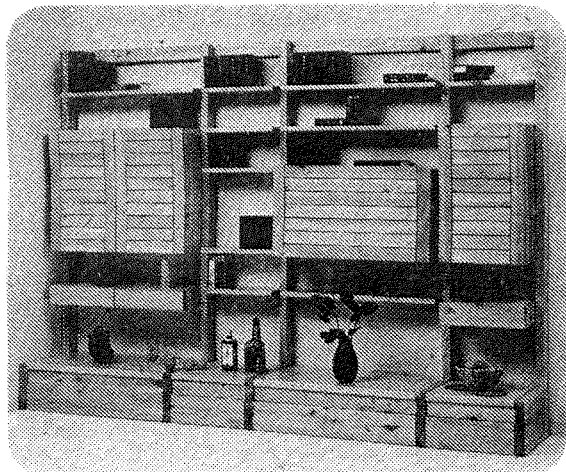
Vsi proizvodi, ki jih predstavljamo na slikah, so izdelani iz masivnega bukovega ali boroovega lesa, so naravno lakirani ali luženi v orehovi barvi. Regali so lahko po želji tudi različnih dolžin.

Otroška posteljica tip META RUSTIKA

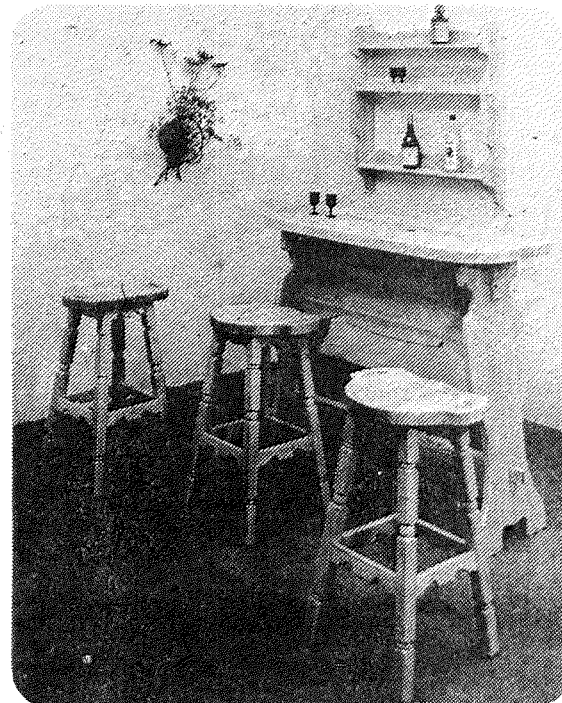
Otroška zibelka

Regal ROGLA

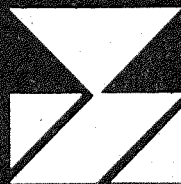
Kredenca

Sobni bar

Garnitura z raztegljivo okroglo mizo

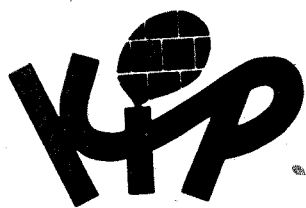
ZIMA INDUSTRIJA ŠCETK, p. o.

61110 LJUBLJANA, Trpinčeva 108
telefon: n. c. (061) 48 047, dir. 48 233
telex: YU ZIMA 31598
žiro račun: 50103-601-15190
p. p. 10

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

emona hoteli ljubljana

tozd terme čatež čatež ob savi
tel. (068) 61-010, 61-011

Če se odločite za oddih, počitnice ali zdravljenje v Termah, izpolnite kupon in zahtevajte prospekt in cenik.

Ime:

Priimek:

Naslov:

tozd terme čatež čatež ob savi

V spomin na 22. junij 1941, ko je bilo v Bernardovi hiši na Vodnikovih cesti št. 27 ustanovljeno glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, praznuje občina Ljubljana Šiška svoj občinski praznik. Ta dogodek in še vse ostalo kar je narekovalo to odločitev povzemamo iz knjige Prazniki slovenskih občin temeljit članek Rezke Travnoe.

Začetek revolucionarnega delavskega gibanja na območju današnje občine Ljubljana Šiška sovpada z železničarsko stavko v Ljubljani aprila 1920. Tragični dogodki na Zaloški cesti in represalije proti voditeljem stavke so več kakor za celo desetletje tudi v Šiški zavrlji politično dejavnost komunistov. Ponovno je delo zaživelo v letu 1932; v signalni delavnici pri gorenjskem kolodvoru Jugoslovanskih železnic je bila v tem letu ustanovljena prva partijska organizacija, leto kasneje pa so bile ustanovljene tudi v drugih železniških delavnicah v Šiški. V obdobju od pokrajinske konference Komunistične partije Jugoslavije za Slovenijo septembra 1934 v Goričanah pri Ljubljani do stavkovnega gibanja gradbenih in tekstilnih delavcev v letu 1936 so bile partijske organizacije ustanovljene v šišenskih podjetjih: Pivovarni Union, v mizarski delavnici Perko in terenska organizacija v Spodnji Šiški. Pri razvoju revolucionarnega delavskega gibanja in pri ustanavljanju organizacij KP v okolici Šiške in na območju občin Šentvid nad Ljubljano in Šmartno pod Šmarno goro je vse kakor vplivalo stavkovno gibanje: stavkali so tekstilni delavci v tovarni Beer-Hribernik v Vižmarjih in v tovarni Stora v Gameljnah avgusta 1936, delavci pri Električni cestni železnici na Celovski cesti septembra 1936 in mizarski pomočniki v Šentvidu nad Ljubljano junija 1937.

Stavkali so tudi delavci obratov vevške papirnice v Goričanah. Na javnem zborovanju 19. januarja 1937 v Medvodah so sprejeli resolucijo, v kateri zahtevajo obnovitev kolektivne pogodbe. Neposredno po teh stavkah so bile ustanovljene partijske organizacije pri Električni cestni železnici na Celovski cesti, v Dravljah in v Šentvidu nad Ljubljano. V letih 1939 in 1940 pa so bile ustanovljene tudi v Tacnu, Pirničah, Gameljnah. Ustanovljena je bila tovarniška organizacija, v kateri so delovali delavci tekstilne tovarne v Vižmarjih in kovinske tovarne Seta v Tacnu. Jeseni istega leta je bil ustanovljen rajonski komitei KPS Tacen z delovnim področjem v bivših občinah Šmartno pod Šmarno goro, Šentvid nad Ljubljano in Medvode. Za sekretarja pa je bil imenovan Ivan Novak iz Tacna. Vzporedno z razvojem partijskih organizacij se je razvijala tudi organizacija skojevske mladine in so se ustanavljali politični centri delavsko-kulturnih društev Vzajemnost; središča so bila v Šiški, v Dravljah, v Šentvidu nad Ljubljano in v Tacnu.

V zadnjih letih pred drugo svetovno vojno je politični položaj v Šiški, zlasti na območju občine Šmartno pod Šmarno goro, omogočil, da je bilo v hiši Mihe Novaka v Tacnu v noči med 9. in 10. junijem 1939 državno posvetovanje Komunistične partije Jugoslavije, ki ga je vodil Josip Broz-Tito. V hiši Mihe Novaka so bila v letih 1940 in 1941 še druga posvetovanja in sestanki članov centralnega komiteja KPS. V Tacnu je delovala od marca do septembra 1940 tudi ilegalna tehnika CK KPS, kjer so tiskali Delo, glasilo CK KPS in drugo partijsko literaturo. Med drugim so natisnili tudi znano resolucijo, ki so jo komunisti predložili županom v protidraginjskih demonstracijah ljubljanskega partijskega okrožja septembra 1940. Za obdobje revolucionarnega poleta na območju današnje Šiške ne smemo prezreti ljudskofrontnega zborovanja komunistov v Dobravah pod Šmarno goro 30. avgusta 1940, kjer so zborovalci javno in odločno protestirali proti jugoslovanski vladi in njeni reakcionarni politiki in zahtevali naslonitev na Sovjetsko zvezo. Na tej akciji so člani KPS nabirali podpise za ustanovitev Društva prijateljev Sovjetske zveze. Tako pripravljene komuniste ni presenetil niti napad Nemčije na Jugoslavijo niti napad na Sovjetsko zvezo. Tistega dne, 22. junija 1941, ko je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo, so se v stanovanju pri Filipu Bernardu na Vodnikovih cesti 27 sestali nekateri člani CK KPS in ustanovili glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet-vojaško vodstvo oboroženega boja slovenskega naroda proti okupatorjem. Tu so se sestali, še preden je prišel iz Moskve poziv na internacionalistično pomoč pri napadu na socialistično državo. Za komandanta je bil imenovan Franc Leskošek, za pomočnika komandanta dr. Aleš Bebler, za komisarja Boris Kidrič, ki ga je v začetku julija nasledil Miha Marinko. Kasneje so postali člani glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet še Oskar Kovačič, Miloš Zidanšek in Stane Žagar kot predstavniki Komunistične partije Slovenije in dr. Marijan Breclj kot predstavnik krščanskih socialistov ter Dušan Podgornik kot predstavnik demokratičnega krila sokolov. Ustanovitev glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet je bila za nadaljnji razvoj partizanstva v Sloveniji izrednega pomena.

Da bi partizanske enote čimprej pričele organiziran napad proti okupatorjem, je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet na svoji seji 16. julija 1941 sklenilo preiti iz priprav za narodnoosvobodilni boj, ki so potekale v skladu s sklepi junjske partijske konference, v dejansko oboroženo vstajo. Z navodili v pričetku vstaje v Sloveniji so odšli iz Ljubljane: Stane Žagar na Gorenjsko, Miloš Zidanšek na Štajersko, Oskar Kovačič na Primorsko, dr. Aleš Bebler na Notranjsko in na Dolenjsko. Miha Marinko v Belo krajino. V kamniškem in kranjskem partijskem okrožju ter na severnem predelu današnje obči-

22. JUNIJ 1941 USTANOVITEV GLAVNEGA POVELJSTVA SLOVENSКИH PARTIZANSКИH ENOT

ne Ljubljana Šiška pa sta pripravljala vstajo inštruktoria CK KPS Tomo Brejc in Lojze Kebe.

Priprave na oborožen napad proti okupatorjem so potekale na območju današnje občine Ljubljana Šiška še pred ustanovitvijo glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Do oboroženega upora je prišlo najprej na ozemlju, ki ga je zasedel nemški okupator – pod Šmarno goro in Rašico. Na sestanku rajonskega komiteja KPS Tacen maja 1941, ki ga je vodil Ivan Novak v gozdčku pod Šmarno goro, so določili, kdo izmed članov KPS in SKOJ bo odšel v partizane, kdo bo ostal na terenu kot politični aktivist. Sklenili so tudi, da na tem območju ustanovijo dve partizanski četi; prvo na levem bregu Save s komandirjem Stanetom Koscem iz Gameljna, drugo na desnem bregu Save s komandirjem Lojzetom Šifrerjem iz Vižmarij. Ko je prišel Lojze Kebe z navodili v pričetku vstaje v Sloveniji na Šmarno goro, je tu že delovala šmarnogorska partizanska skupina. Takšna skupina je bila tudi pod Rašico. Na sestanku, ki ga je imel Lojze Kebe s člani obeh skupin 19. julija 1941 na Šmarni gori, so se odločili, da prično z oboroženo vstajo 22. julija 1941. Borci šmarnogorske partizanske oborožene skupine so 22. julija iz zasede v gozdčku Pšatnik nad

vasjo Tacen napadli bivšega jugoslovanskega orožnika Franca Žnidaršiča iz Šentvida nad Ljubljano, katerega so partizani obsodili na smrt z ustrelitvijo, ker je dal nemškemu okupatorju člane in simpatizerje KP z območja bivših občin Šmartno pod Šmarno goro in Šentvida nad Ljubljano; obsojen je bil tudi zaradi tega, ker je sodeloval z nemško policijo pri aretacijah in preganjanju zavednih Slovencev že takoj po prihodu nemškega okupatorja v ta del Gorenjske. Gameljska partizanska skupina je ta dan pripravljala tudi likvidacijo izdajalcev iz Gameljna. SR Slovenija praznuje 22. julij kot dan vstaje slovenskega naroda.

Zaradi napada partizanov na izdajalce je nemški okupator v dneh od 23. do 26. julija na območju bivše občine Šmartno pod Šmarno goro aretiral več kot 30 simpatizerjev narodnoosvobodilnega gibanja; dva od teh sta bila kmalu nato ustreljena neznano kje. V tistih dneh sta se šmarnogorska in gameljska partizanska skupina povečali z novimi borci. V rašičkih gozdovih je od 24. junija 1941 delovala tudi partizanska skupina črnuških komunistov. Po sestanku med črnuškimi partizani in Stanetom Koscem iz gameljske skupin 25. julija 1941 je prišlo 28. julija

nad vasjo Rašica do združitve šmarnogorske, gameljske in črnuške partizanske skupine in do ustanovitve Rašičke čete. Po zaprisegi o zvestobi slovenski partizanski vojski so borci izvolili Staneta Kosca za komandirja, Mileta Špacapana za komisarja, ki mu je sledil Maks Pečar – oba iz Črnuč.

Rašička četa je delovala kot samostojna partizanska enota, zato se je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet odločilo, da se četa vključi v Kamniški bataljon. Tako je prišlo 17. avgusta 1941 do vključitve v Kamniški bataljon.

Rašička četa je bila ena izmed najbolj borbenih partizanskih enot v letu 1941 na Gorenjskem. V času njenega obstoja, od julija 1941 do januarja 1942, je izvedla več takšnih akcij proti okupatorjem, ki so bistveno vplivale na nadaljnji razvoj partizanov v okolici Ljubljane. Vsakodnevne sabotažne in druge akcije, zlasti napadi in uničevanje nemških avtomobilov, so vznemirjale okupatorje. Zato se je nemški okupator odločil napasti Rašičko četo. V pripravah na ta napad je na Rašico 18. septembra 1941 prišla posebna nemška komisija z namenom, da na kraju samem ugotovi položaj in pripravi operacijski načrt za obkolitev in uničenje čete. Toda partizani Rašičke čete so jo na povratku v dolino napadli pri Pasjem potoku pod vasjo Rašica, kjer je padlo vseh šest članov komisije. Dva dni po tem napadu, 20. septembra 1941, so Nemci vas Rašico požgali, vaščane pa izgnali na Hrvaško. Rašica je bila prva požgana vas v Sloveniji v času narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji. Teden dni nato je nemški okupator napadel Rašičko četo. Zaradi sovražnirove premoči bi bil vsak odpor usoden za nadaljnji obstoj Rašičke čete, zato so se borci porazdelili v manjše skupine in se umaknili iz rašičkih gozdov. Premik čete v ljubljansko pokrajino je bil le začasen.

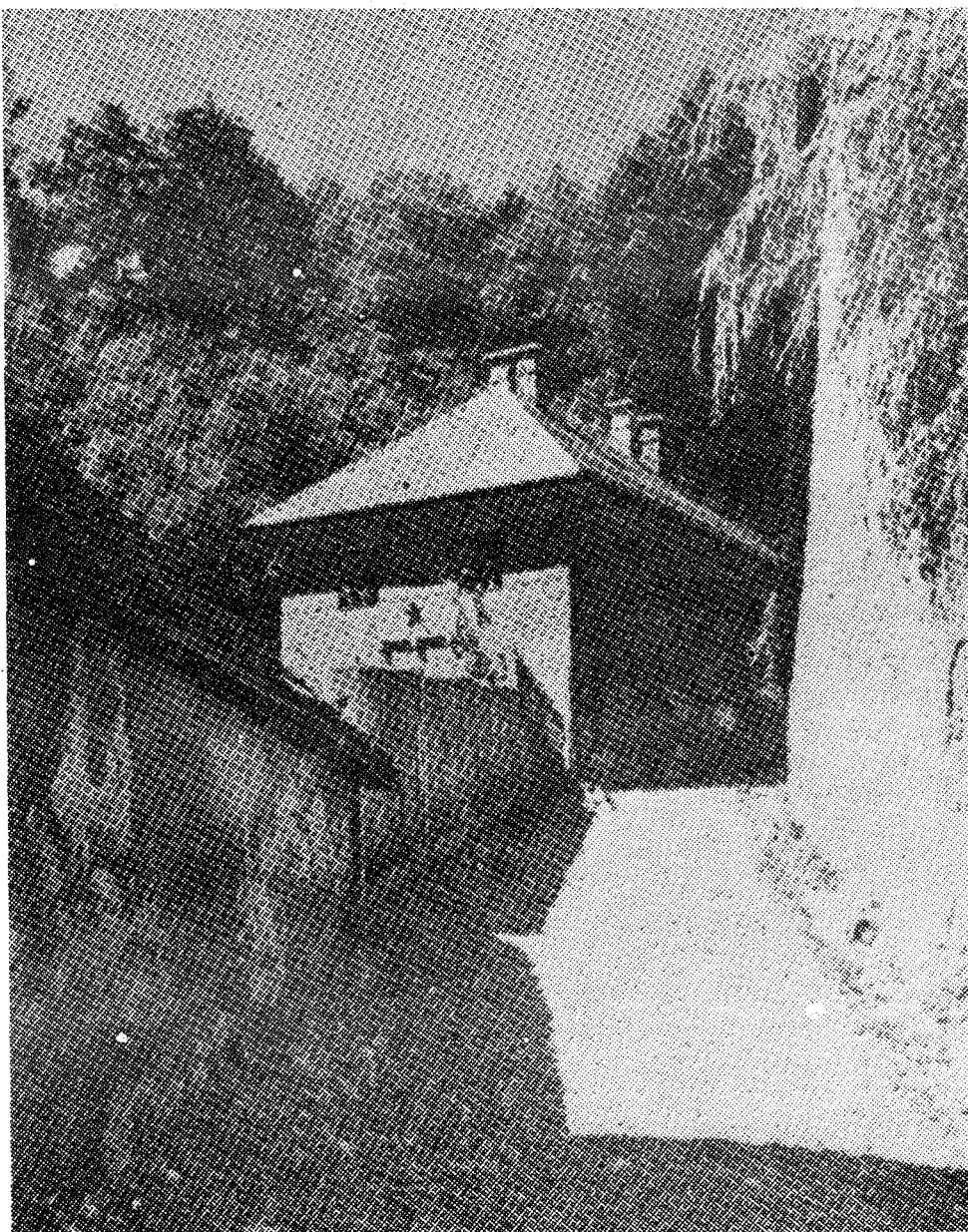
Po veliki sabotažni akciji na železniški most prek Ljubjanice v Presarjah pri Ljubljani v noči od 4. na 5. december 1941 se je četa vrnila na Gorenjsko, kjer je v sestavu Cankarjevega bataljona, kateremu je bila priključena, sodelovala v decembrski vstaji v Poljanski in Selški dolini ter v bojih z nemškim okupatorjem v Dražgošah v dneh od 9. do 11. januarja 1942. Spomladi leta 1943 pa so se nekateri preživeli borci Rašičke čete vrnili v domače kraje in kot politični aktivisti nadaljevali boj proti nemškemu okupatorju in domačim izdajalcem.

Na vstajo proti okupatorjem so se pripravljali tudi šišenski in draveljski komunisti. Toda priprave na vstajo v tem predelu, ki ga je zasedel italijanski okupator, so potekale pod drugačnimi pogoji, kakor na območju, ki ga je zasedel nemški okupator. Okupatorja sta si območje današnje občine Ljubljana-Šiška porazdelila tako, da je kraje onstran Save, občini Šentvid nad Ljubljano in Medvode zasedel nemški okupator, mestne predele, Šiško in Dravlje z njeno okolico pa italijanski okupator. Okupacijska taktika italijanskega okupatorja se je sprva precej razlikovala od nemške. Medtem ko so komunisti onkraj Save ob prihodu nemškega okupatorja skoraj v celoti odšli v ilegalo in v gozdove, so se komunisti in aktivisti Osvobodilne fronte v Šiški in Dravljah še pred odhodom v partizane posvetili delu pri utrjevanju in razvijanju partizanskih organizacij in ustanavljanju odborov Osvobodilne fronte. Narodnoosvobodilno gibanje na tem območju je že v prvih mesecih okupacije doseglo močno organizacijsko obliko, tako da je CK KPS že konec aprila 1941 ustanovil rajonski komitei KPS, rajonski komitei SKOJ in kmalu nato tudi rajonski odbor OF Šiška. Potem ko jo italijanski okupator spomladi 1942 postavil žico okoli okupirane Ljubljane, je CK KPS ustanovil še rajonski komitei KPS Dravlje in rajonski odbor OF Dravlje. Ob množici uličnih, terenskih in kvartirnih organizacij KP in OF pa so sodelovale tudi ciklostilne tehnike.

Sabotažne skupine pa so ob pozivu glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet o pričetku vstaje v Sloveniji v središču Šiške same pričele z oboroženimi napadi na okupatorjeve agente in policiste. Pod streli likvidatorske skupine je v noči 1. avgusta v Šiški padel gestapovec in sta bila ranjena dva italijanska karabinjerja. V spopadu z italijanskim agentom je padel skojevec Marjan Majcen iz Šentjanža na Dolenjskem 10. avgusta v Tugomerjevi ulici, ubit je bil tudi agent. Septembra je eksplodirala bomba v prostorih ljubljanskega velesejma. V prvih poletnih mesecih v letu 1941 so sabotažne skupine na več mestih ob železniški progi med Šiško in Šentvidom nad Ljubljano uničile telegrafске in druge naprave. Po takih akcijah so se člani KP in skojevci priključevali partizanskim enotam v ljubljanski pokrajini. Prva skupina komunistov iz Šiške in Dravelj je odšla julija 1941 na Motnik, kjer se je priključila borcem Molniške čete, druga skupina je odšla avgusta 1941 v Stiško četo, skupina 12 mladincev iz Spodnje Šiške pa se je v prvih dneh spetembra 1941 priključila borcem na Krimu.

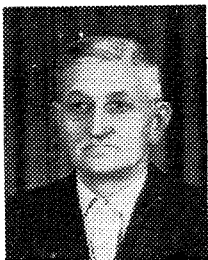
Ko je bil spomladi leta 1942 v neposredni bližini Šiške in Dravelj ustanovljen Dolomitski odred, pa se je temu priključilo več kot 150 mladincev s področja današnje občine Ljubljana-Šiška.

Kljub vsemu terorju in razdelitvi terena na tri okupacijske pasove – Ljubljana pod žico in nemško mejo ter predel onstran nemške meje – pa se je na področju današnje občine Ljubljana-Šiška odpor proti okupatorjem in domačim izdajalcem vedno bolj krepil in notranje dozoreval.

Ob občinskem prazniku 22. juniju čestita občanom občine Ljubljana Šiška

SKUPŠČINA OBČINE LJUBLJANA ŠIŠKA z družbeno političnimi organizacijami: ZZB NOV, ZVRS, ZKS, SZDL, ZVEZO SINDIKATOV, ZSMS

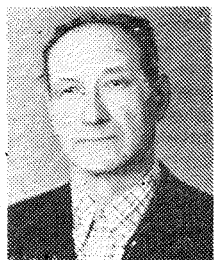

Ivan Tassi

Februarja smo se na pokopališču v Šmihe- lu v Novem mestu poslo- vil od Ivana Tassi- ja, starega 81 let, bor- ca Belokranjskega odreda in 15. brigade belokranjske. Njegov- va rojstna domovina je bila Romunija. Leta 1931 je prišel v Metli- ko. Odobral je delo OF in jo denarno podpi- ral. Po kapitulaciji Italije je odšel pristo- voljno k partizanom in se bojeval do osvo- boditve. Po osvobodit- vi se je vrnil domov in se zaposlil kot pro- govni delavec na že- leznici. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Marija Limovšek

Rojena je bila leta 1897 v Kranjski gori. Med vojno je z možem živela v Celju. Moža so ustrelili kot talca v Starem piskru. Marija pa je bila leta 1942 zap- rta v Celju. Umrila je marca 1980 na Jeseni- cah in pokopali smo jo v Kranjski gori.

Anton Matevlić

Na škocijanskem pokopališču smo se marca poslovlili od Antona. Rodil se je pred 72 leti v Naklem. Prve dni spomladi 1944 je vstopil v Ser-

cerjevo brigado in so- deloval pri rušenju raznih sovražnikovih postojank. Udeležil se je akcije ob napadu na Stampetov most, pri Kriški vasi pa je bil hudo ranjen. Zdra- vil se je v partizanski bolnišnici v Rogu.

Antonija Blažič

Marca smo pokopa- li Blažičevo mamo iz Zavodnega pri Celju na mestnem pokopa- lišču v Celju. Rodila se je pred devetino- semdesetimi leti v Predgrizah pri Črnem vrhu. Že leta 1941 je bila Blažičeva hiša za- točišče prvoborcev,

med katerimi je bil tu- di Peter Stante-Skala. Septembra 1941 je bi- la z družino pregnana na Hrvaško, kjer je večji del izgnanstva preživela v Grubiš- nem polju. Tudi tam je Blažičeva družina delala za NOB.

Karel Gračner

Na rečiškem pokopa- lišču smo se marca poslovlili od Karla Gračnerja, starega 73 let. Bil je borec Koz- janskega odreda. V boju je bil hudo ranjen in morali so mu amputirati nogo.

Janko Pavič

Februarja smo se na metliškem pokopali- šču poslovlili od Jan- ka Paviča iz Metlike. Rodil se je leta 1901 v Dragoševcih. Pri osnovanju prvega NOO v Dragoševcih je postal njegov prvi predsednik. Decem- bra 1942 je postal prvi predsednik NOO ob- čine Radatoviči. Bil je član Avnoja leta 1943 na zasedanju v Jajcu. Po osvoboditvi je bil na ministrstvu SRH v Zagrebu. Julija 1946 se je zaradi bolezni vrnil v Dragoševce. Nato se je preselil v Metliko. Delal je v družbenopolitičnih organizacijah. Za svo-

je delo je bil dvakrat odlikovan in bil je no- silec plakete Avnoja.

Ivan Lah

V 64. letu starosti je umrl Ivan Lah iz Re- čice pri Laškem. Aprila smo ga pokopa- li na rečiškem pokopa- lišču. Med NOB je požrtvovalno pod- piral NOG.

Berta Vrabič

V Livoldu pri Ko- čevju je umrla 78-let- na Berta Vrabič. Med NOB je bila obvešče-

valka komande mesta Kočevje. Maja 1942 je morala pred Italijani bežati z družino na osvobodeno ozemlje. Moža so med prvimi internirali v Italijo.

Ivanka Dobrila

V Hrpeljah smo ja- nuarja pokopali 77- letno Ivanko Dobrila. Bila je članica OF in vestno je delala za NOV vse do osvobo- ditve domovine. Po vojni se je vključila v obnovo porušene do- movine. Aktivno je sodelovala v društvu Svoboda Hrpelje.

Franc Zorc

Rojen je bil leta 1907 v Kamnjah pri Trebnjem. Leta 1942 je bil zaprt v Begu- njah, nato v taborišču Alltaettingen na Zgornjem Bavar- skem. Bil je odliko- van. Umril je aprila v Kranjski gori.

Vabila

Vse partizane, ki ste se bojevali na našem območju, in aktiviste OF vabimo k odkritju spo- minske plošče družini Dolšček izpod Turjaka, ki bo 4. julija ob 9.30 na Turjaku.

Odkritje bo tudi v počastitev dneva borca. OO OZB Turjak

★

Krajevno združenje ZZB NOV, KS Poljubinj in vse družbenopolitične organizacije vabijo na praznovanje dneva borca in krajevnega prazni- ka k slavnostnemu odkritju spomenika padlim borcem in žrtvam NOB 1941-1945, ki bo v Po- ljubnju dne 28. junija 1981, ob 10. uri dopoldne.

S tem se bomo skromno oddolžili vsem pad- lim za svobodo iz vasi Poljubinj in Prapetno, ki so dali svoja mlada življenja v boju za osvobodit- ev izpod okupatorja zato, da danes svobodno živimo in ustvarjamo v socialistični domovini Jugoslaviji.

Po odkritju spomenika bo organizirano sreča- nje vseh udeležencev proslave.

Krajevno združenje ZB NOV KS Poljubinj

★

V noči na 12. oktober 1944 sta se v jurišu prebili Zidanškova in Šlandrova brigada prek Save na Dolenjsko. Borci Zidanškove brigade so v naletu razbili sovražnikovo postojanko pri mostu in v vasi Sava pri Litiji ter tako omogočili 1400 borcem prehod prek savskega mostu.

V operacijah so sodelovali tudi borci Šlandro- ve brigade, Kamniško-zasavskega odreda, te- renski obveščevalci in aktivisti.

Ta pomemben in na Slovenskem edinstven podyig te vrste med NOB bomo proslavili 4. julija ob 11. uri v vasi Sava pri Litiji z odkritjem spominskega obeležja in velikim partizanskim srečanjem.

Vabimo vse borce Šlandrove in Zidanškove brigade, Kamniško-zasavskega odreda in dru- gih enot, ki so sodelovale pri operacijah na Savi, da se udeležijo slovesnosti.

Pripravljalni odbor

★

Krajevna organizacija ZB NOV Voličina vabi vse borce in aktiviste OF, da se udeležijo prosla- ve in ogleda preurejene partizanske bolnišnice »Cafa« v Zg. Voličini 28 na bivšem Smerdelo- vem, ki bo v soboto dne 4. julija 1981 ob 9. uri. Posebej vabimo vse borce, ki so se zdravili v tej bolnišnici.

Odbor

★

Občinski odbor ZZB NOV Sežana prireja osrednjo občinsko proslavo, posvečeno 40. obletnici vstaje jugoslovanskih narodov, 40. obletnici OF slovenskega naroda in 40. obletnici prihoda prve skupine 7 partizanov na območje občine (Gornja Branica).

Proslava bo na dan borca, v soboto, 4. julija 1981 ob 16. uri v Kobjeglavi. Slavnostni govornik bo podpredsednik izvrš- nega sveta skupščine SR Slovenije Dušan Sini- goj.

V kulturnem programu bodo sodelovali zdru- ženi pevski zbori sežanske občine, godba na

pihala iz Križa pri Trstu in domači recitatorji. Na slovesnosti bo sprejem mladincev pristo- voljcev v enoto TO. Poskrbljeno bo za postrež- bo s partizanskim golažem in drugim. Zvečer bo prosta zabava s plesom.

Na proslavo vabimo borce in druge prebival- ce sežanske in sosednjih občin ter borce in pre- bivalce obmejnih zamejskih občin iz Italije.

Borce domicilnih enot, še posebno Kosovelo- ve brigade, Južnoprimorskega odreda in 5. ba- taljona 1. brigade VDV vabimo, da se zberejo na prireditvenem prostoru ob 15. uri zaradi spreje- ma pravilnika o delu svoje enote.

Posebnih vabil ne bo!

Odbor za proslavo pri OO ZZB NOV Sežana

★

V okviru praznovanja praznika občine Hrast- nik in dneva borca bo v soboto, 4. julija 1981, ob 10. uri odkritje spomenika 20 padlim borcem NOV v krajevni skupnosti Turje.

Vabimo vse borce NOB in občane Hrastnika in Dola, da se te slavnosti udeležijo v čim večjem številu.

Občinski odbor ZZB NOV Hrastnik

★

Pozivamo preživlele borce 3. trnovske čete na- rodne heroja Janka Premrla-Vojka, ki je leta 1942/43 taborila na Brinovem griču pri Črnem vrhu nad Idrijo, da čim prej pošljete podatke ZZB NOV Idrija, Študentovska 1, 65280 Idrija, in sicer:

- priimek, ime in partizansko ime
- datum in kraj rojstva
- točen naslov sedanjega bivališča
- datum vstopa v NOV in enota ter
- od kdaj do kdaj si bil pripadnik 3. trnovske čete Janka Premrla-Vojka

Istočasno pošljete podatke o padlih in po vo- jni umrlih vojakovih.

Pripravljalni odbor potrebuje navedene po- datke zato, da uredi točno evidenco živečih in umrlih vojakovcev v zvezi s podelitvijo domicila in sklica skupnosti borcev 3. trnovske čete Jan- ka Premrla-Vojka.

Za pripravljalni odbor Alojz Krpan-Aleksander

Popravka

V članku Kronologija naprednega delavskega gibanja na Slovenskem 1868-1980 v 24. številki TV-15 z dne 18. junija 1981 se je v stavku: »Če nič drugega, se, tabori časovno upirajo z novi- mi začetki delavskega gibanja!« vrnila napaka. Stavek se pravilno glasi: »Če nič drugega, se, tabori časovno ujemajo z novimi začetki de- lavskega gibanja!«

★

V 24. številki TV-15 z dne 18. junija 1981 smo na 8. strani objavili zapis o odkritju spominske plošče na Razdrtem. V njem sta napačno zapi- sani imeni in priimka. Pravilno je ZDRAVKO JELERCIC in STANA BENEVOL in ne ZDEN- KA JELERCIC in STANE VENOVO.

Uredništvo

Dolenjski odred se bo spet zbral v Kriški vasi

Krajevna skupnost Višnja gora praznuje svoj krajevni praznik 4. junija, vendar se med kraja- ni še ni tako vkoreninil, da bi ga praznovali prav vsako leto. Sčasoma pa bo ta praznik postal tradicionalen, kajti ta dan spominja vse kraja- ne te krajeve skupnosti na izredno pomemben dogodek.

V noči na 4. junij 1942 je 2. grupa odredov ob pomoči kakih 400 aktivistov iz vseh vasi te kra- jevne skupnosti izvedla v Višnji gori izredno pomembno in drzno akcijo. Čeprav je bila ta- krat v Višnji gori močna italijanska posadka, saj je štela kakšnih 500 vojakov, so partizani in aktivisti OF brez boja izpraznili skladišče ita- lijanske trgovske organizacije in zaplenili okrog 17.000 kilogramov raznih živil, od tega kar 15.000 kilogramov moka. Italijani so se med akcijo potuhnil in šlo je vse do konca brez vsakega strela. Italijani so bili nastanjeni okrog železniške postaje, ki je oddaljena le dobrih 200 metrov, zato so gotovo slišali hrup in glasove, ki ga je povzročala taka množica ljudi. Vso to zalo- go živil so nosili na Pristavo, medtem pa so partizani razdejali občinski urad, osnovno šolo, pošto in stanovanja dveh italijanskih oficirjev, ki sta bila po naključju odsotna. Iz Pristave, kjer je bilo pripravljenih več kot 50 kmečkih voz, so vsa zaplenjena živila odpeljali v Znojle za po- trebe 2. grupe odredov in okoliškega prebival- stva. Ta akcija je v posmeh Italijanom izredno ugodno odjeknila med prebivalstvom širše oko- lice. Italijani pa tudi po akciji niso ukrenili ničesar, da bi se maščevali partizanom.

Letos je ta praznik združen s praznovanjem 40. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov in ustanovitve OF slovenskega naroda ter 38. obletnice ustanovitve Dolenjskega odreda, ki je bil ustanovljen 1. decembra 1943 v Kriški vasi. Praznovanje je bilo odloženo na dan borcev, torej za mesec dni, zato pa bo bolj slavnostno in prijetno. Na dan borca se bodo v Kriški vasi zbirali nedkanji borci Dolenjskega odreda, borci NOV z območja KS Višnja gora, aktivisti OF, mladina in ostali krajan, da bodo obujali spo- mine na slavne dni našega boja, mladina pa se bo spoznala z izkušnjami borcev NOV in tako bogatila svoje znanje v pripravah in načrtih za splošno ljudsko obrambo.

Na Jakličevi hiši v Kriški vasi bodo odkrili novo spominsko obeležje ustanovitvi Dolenj- skega odreda, nato bo kulturni program, ki ga bo pripravila mladina iz Višnje gore, Kriške vasi in drugih vasi te okolice, nato pa še zabavni program. Pokrovitelj proslave bo delovni kolektiv Iskra iz Višnje gore, ki bo tudi največ prispeval k pripravi in dobri izvedbi celotne proslave.

Sestavljen je pripravljalni odbor, ki je imel prvo sejo že 11. maja in sprejel vse najpomemb- nejše sklepe za pripravo proslave. Do sedaj pri- prave potekajo tekoče in po načrtih, da lahko pričakujemo 4. julija v Kriški vasi izredno lepo in prisrčno praznovanje tako pomembnih jubi- lejev. V izvedbo proslave bodo vključeni predv- sem mladina in gasilska društva, v okviru SZDL in ZZV NOV pa tudi številni drugi kra- jani.

Slavnostni del proslave se bo začel ob 11. uri z odkritjem spominskega obeležja in govorom pr- vega politkomisarja odreda Dušana Rebolja- Bora, pred tem pa bo imela skupnost borcev Dolenjskega odreda svoje redno zasedanje.

Vabimo vse nekdanje borce Dolenjskega odreda, 2. grupe odredov, borce NOV, ki so doma z območja KS Višnja gora, mladino in ostale kraja- ne, da se proslave udeležijo v čim večjem številu. Borcem Dolenjskega odreda in

borcem NOV z območja KS Višnja gora ter aktivistom OF bomo poslali tudi osebna vabila. Toda naša evidenca je še vedno pomanjkljiva, zato naj tisti, ki osebnega vabila ne bodo dobili, imajo to obvestilo kot vabilo in se proslave za- nesljivo udeležijo.

Pripravljalni odbor za proslavo v Kriški vasi

Borci kolesarji – pozor

V okviru prireditev v počastitev praznika občine Kamnik prireja ZTKO skupaj z odbo- rom za množičnost in v organizaciji kolesar- skega društva Kamnik tradicionalno kolesar- sko dirko – Družina na kolesu. V posebni kate- goriji se bodo pomerili borci NOV. Start za borce kolesarje bo točno ob 10.20 uri pred go- stilno Pod skalco v Kamniku, Maistrova 32, in sicer v nedeljo, 28. junija.

Prvi trije bodo dobili pokale in priznanja, vsi pa kolesarski prigrizek, ki jih bo čakal na cilju pri gostilni Pod Kozjakom.

Nanos vabi

Občinski odbor ZZB NOV in ostale družbe- nopolitične organizacije občine Ajdovščina va- bijo nekdanje borce in aktiviste NOB, občane, zlasti pa mladino na osrednjo občinsko prosla- vo v počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti ter počastitev dneva bor- ca, ki bo na Nanosu 4. julija 1981 z začetkom ob 10. uri. Proslava bo pri spomeniku padlim v NOB za Abramom.

Slavnostni govornik bo prvoborec Ivan Ren- ko. Bogat kulturni program pa bo izvajala šol- ska in ostala mladina iz Vipave skupaj s pripa- dniki JLA.

Promet bo enosmeren, in sicer čez Podnanos na Nanos in vračanje čez Sanabor in Farmance. Nasvidenje na Nanosu!

Pripravljalni odbor

Poizvedba

Spomladi leta 1942 sem nesla pomembno po- što iz Guštanja, sedanje Ravne, visoko pod Obir v koč gozdnih delavcev. Ovojnica je bila sred- nje velika, rjave barve, prevezana z vrstico in zapečatena z rdečim pečatnim voskom. Spomi- njam se, da so me bili zelo veseli, saj so na to pošto čakali že nekaj dni. Eden je tedaj dejal: »Sedaj tudi mi nismo več zgubljene ovce!« ali nekaj podobnega. V koč so bili trije partizani visoke postave, eden je bil precej svetlolas. Jaz sem bila stara 16 let, bila sem velike, močne postave in sem nosila dolge rjave kite. Ne spo- minjam se, če so me vprašali za ime ali sem jim povedala, vem pa, da sem pripovedovala, da sem iz Guštanja. Nisem se dolgo zadrževala. Pred odhodom so mi še dajali razna navodila, kako naj se pazim.

Rada bi dobila nekoga, ki bi potrdil, da je bilo to res. Mogoče Stanko Žan iz Kokskega odreda kaj ve o tem. Sedaj stanuje v Trziču ali na Jese- nica. Naši koroški partizani mi stalno zatrjuje- jo, da v tem času ni bilo na Koroškem kakšnega partizanskega odreda.

Margareta Kresnik
Leše 128
62391 Prevalje

SPOMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v Kojskem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, objadral Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustavnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razpošiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvlečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

1

Stric Marko

Prvi koraki

Prvo leto nam je na Posavju precej trda predla. Bili smo tujci in posebno Primorci tedaj nismo bili preveč priljubljeni. Večkrat sem slišal za svojim hrbtom: Prekleti Primorci, na vsa mesta se bodo zrinili. No, jaz se sprva nisem imel kam zriniti, kar doma sem mizaril, da bi se skromno prebili čez zimo, in upal, da bo pomlad prinesla kakšno priložnost. In res jo je: pri mizarstvu Černetu v Sentvidu sem dobil prvo zaposlitev.

Černe me je cenil kot dobrega delavca, žal zaposlitev pri njem ni bila dolga. Pa sem bil sam kriv, da me je začel malo postrani gledati; ni mu bilo všeč, da sem med njegovimi pomočniki začel organizirati sindikat in da smo večkrat načenjali politične debate. Tu je bil moj prvi politični učenec Spodješkov Slavko (Slavko Kušar) iz Male vasi, sin naprednega železničarja, pri katerem so bili takoj po vojni sestanki levičarjev. Slavko je že imel nekaj smisla za delavsko gibanje po očetu. Ker sem prihajal iz tuje dežele, sem bil zanj, ki je bil tedaj kakih 20 let star in se je pravkar vrnil od vojakov, zanimiv in me je rad poslušal, kadar sem govoril o delavskem gibanju v drugih deželah, kako je v Argentini, Italiji, Franciji in drugod.

Ko nas je mojster nekoč zalotil pri debati, me je takoj odpustil. Zbal se je, da bi mu oblast očitala, da zaposluje komuniste in se v njegovem podjetju širijo prevratne misli. Njegov delovodja Košir mu je potem prigovarjal, naj bi me le obdržal, končno sva se sporazumela, da mi bo dajal delo na dom. Sprejel sem, saj si nisem mogel privoščiti, da bi bil spet na cesti. Tedaj je bilo že čutiti posledice hude gospodarske krize in brezposelnost je naraščala. Tako sem delal postelje doma in zaslužil po 20 din od vsake. Pri Totarju na Ježici sem si izposojal voz in konja, da sem prevažal postelje po klanecu v Sentvid.

Na Černeta sem le vplival, da je dovolil sindikat za svoje delavce in je pozneje celo dajal za »rdečo pomoč«. Delal je na dve strani, saj se ni smel zameriti oblastem in imeti z njimi sitnosti.

Kmalu sem se zaposlil pri Ravnikarju v Ljubljani, a tudi tam nisem dolgo vzdržal, šele pri Standard Vacuum Oil & Co. sem dobil stalno mesto in tudi razumevajočega direktorja Lorgerja. Tu sem vztrajal do aprila 1941, ko sem se umaknil v ilegalo.

Mnogo mi je pri mojih začetkih na Ježici pomagal svak Hinko Lenarčič, meni in vsej moji družini. Hčerka Danila je že hodila v šolo; začela je še v Kojskem, sredi leta je prekinila in nadaljevala prvi razred na Ježici, mlajši Adrijan se je tudi že pripravil na pouk. Za otroka je bilo težko, sošolci so ju sprva skoraj sovražno gledali in preteklo je precej časa, da so ju sprejeli medse kot sebi enake. Tesneje smo se zblížali s Posavci šele pri skupnem političnem delu.

Menda bi lahko imenoval kot svoj prvi korak pri svojem političnem delu na Ježici udeležbo pri nekih demonstracijah v Ljubljani. Organizirali so jih študentje ob obletnici »rapalske pogodbe«. Po naključju sem se znašel zvečer na Miklošičevi cesti. Bil sem še brez stalne zaposlitve in sem postal po ljubljanskih ulicah, ko nenadoma zaslišim od nekje klic: »Dol z rapalsko pogodbo, žive! Sovjetska zveza!« Ljudje so hiteli na Miklošičevo cesto, kjer se je odvijal sprevod: večinoma študentje in delavci so korakali z rdečo zastavo na čelu; pridružil sem se jim in smo korakali. To je bilo nekaj zame. Še ves pod vtisom fašističnega divjanja nad Slovenci v Italiji, pred katerim sem bil komaj dobro ušel, je učinkoval dogodek kot svež veter v moja jadra. Izvedel sem, da so med demonstranti mladi komunisti iz ljubljanske univerze, med njimi tudi Boris Zihlerl. V središču mesta nas je policija razgnala in nekaj udeležencev zaprla. V meni se je kot blisk utrnila misel: Saj nisi sam! Našel si sorodne ljudi, ki se za nekaj bojujejo, kar je tudi tebi blizu. Zadovoljen in kot očiščen v kopeli sem se vrnil tisti večer domov in prevzet pripovedoval družini, kaj sem doživel v mestu.

Začel sem se ozirati za novimi prijatelji in navezovati prve stike s sosedi – bil sem trdno odločen, da bom v novi domovini začel tudi politično delovati. V tistem času so bili klerikalci na Posavju še vedno dovolj močni: njih voditelj dr. Korošec je po streljih v narodni skupščini (20. junija 1928), ko sta bila ubita brata Pavle in Stjepan Radić, postal minister v novi vladi, seveda da »reši domovino pred razpadom«, kakor se je baje izrazil (27. julija 1928). No, Hrvatje mu niso tega nikoli odpustili in pozabili, češ da je njihovo kri pokril s svojim duhovniškim plaščem. Ježica je ohranila svojega klerikalnega župana Andrejškovega Franjceljina še naprej do uvedbe fašistične diktature.

Moja zveza je bil Nace Pečar (Anžovčev), sosedin sin, ki me je prišel prosit, da bi jim kot mizar nekaj naredil. Njegov očim Ivan Tomc, tudi priseljenc in skoraj tujec na Posavju – oženil se je z Nacetovo materjo Franco, vdovo in delavko v tobačni tovarni, ki mu je v zakon prinesla skoraj odraslega sina Naceta – je kmalu postal moj somišljenik in prijatelj. Tudi on je bil delavec v tobačni tovarni v Ljubljani, resen in molčeč mož, razgledan, ker je mnogo bral, a tedaj še bolj katoliško usmerjen, saj je bila njegova žena Franca pobožna. Z njim sva večkrat pretresala članke, ki so jih prinašali slovenski dnevniki. Tu pa tam sem podčrtal kako besedilo v časopisu, da sva potem razpravljala o njegovi vsebini. Nenavadno sva se ujemala v nazorih in mnenjih. Prek Tomca sem se seznanil nato tudi s Kancijanom Zatlerjem in njegovo sestro Urško iz Savelj. Oba, Kancijan in Urška, sta bistro opazovala razgibane politične dogodke tistega leta in snovi za pogovor so imeli obilo. Ker se nismo imeli organizacije – jaz pa sem bil član komunistične stranke Italije – sem sklenil delati kar na svojo roko, da bi le koristil ljudem. Takole sem si mislil: delal bom po Marxovih načelih in zbiral ljudi; ko bomo dobili stik s partijo, se bomo vključili. Ko sva s Tomcem ugotovila sorodnosti načel in mišljenja, sva postala prva komunista na Ježici, nato sva mrežo previdno širila dalje; z Urško smo bili že prva celica partije. Urška nas je povezala z Borisom Zihlerlom, ki nam je bil kot študent še posebno dragocen, saj smo za svoje delo zelo potrebovali šolano mladino. Boris Zihlerl je bil tedaj nacionalno zelo zaveden, poudarjal je slovensko nacionalno zavest.

Se nadaljuje

Mala Groharjeva
slikarska
kolonija

Odbor Male Groharjeve slikarske kolonije Škofja Loka-Smederovska Palanka je v dneh od 12. do 14. junija organizirala v Škofji Loki štirinajsto Malo Groharjevo slikarsko kolonijo Jugoslavije z geslom JPI »Rastemo pod Titovo zastavo«. Osrednja kulturna prireditelj je bila 14. junija v jubilejnim gledališkem vrtu, razstava likovnih del pa v galeriji Loškega gradu.

Kolonije, ki so jo imenovali drevo prijateljstva in zvez bratstva in enotnosti mladih Jugoslavije, se je udeležilo 300 pionirjev likovnikov in 100 učiteljev mentorjev likovne vzgoje v Jugoslaviji.

predsednik kolonije
Lojze Malovrh

V šoli je presneto vroče

Kmalu se bodo začele počitnice. Vsi, učenci in učitelji, že nestrpno štejemo in odštevamo dneve ter čakamo težko pričakovani konec šolskega leta.

Na naši šoli je prava norišnica. Prestrašenemu učencu se ob težkem vprašanju dvigne temperatura. Še huje je, ko učitelji popravljajo naše kontrolne naloge. Najbolj pa je hudo takrat, ko gredo naši starši na govorilne ure.

Torej, vroče je, tako ali drugače. Najbolj neznosna vročina je na vrhu stare šole, ki se mnogokrat segreje do 40 stopinj. Pozimi pa je tam mrzdo kot na severnem tečaju. In to vse po zaslugi modernih arhitektov, ki so na ogrodje stare šole postavili super moderno pločevinasto streho. Če bi jih vsaj za nekaj dni prisilili sedeti v podstrešnih učilnicah, ne bi nikoli več skovali takih novotarij.

Učenci se hočemo na vsak način dokopati do kakšne petice, saj nam starši obljubljajo zanj vse mogoče, od sladoleda do motorja. Toda kaj, ko pa je takšna vročina! Ostane nam edina tolažba: kmalu bodo počitnice in vso to našo zunanjo in notranjo vročino bo ohladil skok v Sočo.

MARTINA KRAMAR, 5. a
dopisniški krožek OŠ SolkanPozdrav osmošolcev
vsem borcem

Učenci 8. a in 8. b razreda osnovne šole Dolomitski odred iz Polhovega Gradca ne mislijo na borce samo takrat, kadar morajo napisati kak sestavek o narodnoosvobodilnem boju. Pred nedavnim so bili v Bihaču in na naše uredništvo so poslali razglednico s tole vsebino: »Lepe pozdrave iz Bihača delavcem uredništva in prek TV-15 vsem borcem!«

Razglednica predstavlja razstavno dvorano muzeja prvega zasedanja AVNOJ v Bihaču.

Uredništvo se v svojem imenu in v imenu borcev NOB zahvaljuje osmošolcem iz Polhovega Gradca za pozornost!

Postojnski diverzant
Tarzan

»Že spet neko predavanje!« so se razlegali jezni glasovi po hodniku. »Imamo jih na dnevnem redu!« se je pritoževal drugi. Pa nič ni pomagalo, morali smo se žrtvovati. Kar odleglo nam je, ko smo izvedeli, da ni predavanje o usmerjenem izobraževanju.

Tovariš ravnatelj nam je predstavil moža srednjih let. Ime Srečko Tušar nam ni mnogo povedalo. Ko smo izvedeli, da je bil partizan, je začel rasti v naših očeh. »To pa niso mačje solze, biti partizan.« Ko pa smo izvedeli, da je sodeloval v diverzantski akciji v Postojnski jami, nas je pritegnil s svojo pripovedjo. V razredu se ni slišalo nič drugega, kakor Tarzanovo pripovedovanje in nalaho sprehajanje. Pripoved nas je popolnoma pritegnila in že smo živeli v času druge svetovne vojne...

»V to akcijo se nas je podalo osemindvajset. Sami mladi, hrabri fantje. Stirje smo šli prav do bencina – Rudi, Dušan, Tomo in jaz. Vse nam je šlo narobe. Najprej smo morali sneti železna vrata, potem minirati 70 centimetrovski zid in potem pešačiti še 7 kilometrov. Pa so bile še druge ovire. Bencin ni

hotel teči. Počasi smo le uspevali nadzorovati potek akcije. Potem je eksplodiral svinčnik, ki smo ga vrgli v Pivko. Reflektorji se prižgejo. Tomo pa: Tatata... jih ugasne. Naenkrat smo opazili, da je Rudi zaostal. Šli smo ga iskat, vendar ga nismo našli. Šele po dvaindvajsetih urah se je rešil. Vsi smo bili srečni, da smo nalogo opravili. Bili smo celo pohvaljeni!«

Zgodba se mi je ves čas zdela znana. Šele takrat sem se spomnila: »Seveda, Svetinova Ukana!« Tone Svetina, Tarzanov soborec, je napisal veliko knjig, v katerih omenja tudi Tarzana.

Skoraj žal nam je bilo, da nas je Tarzan počasi zapuščal. Niti opazili nismo, da se je ura pomaknila že krepko čez dvanaest. Še dolgo smo razpredali pogovore o Tarzanu. Ostal nam je lep spomin in sreča v srcu, da smo se srečali z njim, s Srečkom Tušarjem – Tarzanom.

VIKICA KLEMENČIČ
8. b razred
OŠ Ormož

KRAMLJANJE KRAMLJAN

MLADINSKE DELOVNE AKCIJE

ZVEZA SOCIALISTIČNE MLADINE SLOVENIJE

Tokrat smo nekoliko več prostora namenili mladinskih delovnim akcijam, na katerih si boste mladi skozi celo poletje, iz imene v imeno podajali roke, tja do jeseni, ko boste za letos potegnili črto pod skupnimi napori in spodaj napisali rezultat prizadevanj za lepše in boljše življenje ljudi v tem ali onem kraju naše domovine, za razvoj manj razvitih območij, še posebej obmejnih. Vendar niso samo delo in njegovi rezultati tisto, čemur se namenjene mladinske delovne akcije. V mladinskih in pionirskih

delovnih brigadah se dogaja veliko več: tam kliče tovarišтво, tam se prepletajo različni interesi in krepi se socialistična zavest. Rekli boste, da je to pač že tradicija, da se ponavlja iz leta v leto kot kolektor in da ni moč ničesar pribiti zravno. Res je, da so mladinske delovne akcije že tradicija, to da vsak dan na akciji je neka, posebnega, prinaša nekaj novega. Tisti, ki ste se jih že večkrat udeležili in tisti, ki ste le to še na deloviščih, to najbolj veste. Vse nas ostale pa zanimava vaš delovni vsakdan, kaj napletate v prostem času, kakšno je vaše kulturno življenje in sploh vse, kar se dogaja v vas in okoli vas. Zato, dragi mladinski brigadirji, na dan z besedo! Naša mladinska stran v TV-15 jo pričakuje.

In še brigadirski ZDRAVO :
željo, da se z akcij vrnete no-
tranje obogatiti!

Ziva

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Z.D.

Drago Papler

Mrtvaški prt za rane

Letalski napad na Mokronog

Znanje, ki so ga pridobila mokronoška dekleta na tečaju prve pomoči, ki ga je organiziral na pobudo rajonskega odbora OF dr. Drago Mušič takoj po italijanski kapitulaciji, je bilo kaj hitro s pridom uporabljeno.

Okoli poldneva, bilo je petega oktobra, so nad trg pri-

Justi Kovačič

letela letala in spustila svoj smrtonosni tovor. Ljudje so bili na to uničevalsko dejanje pripravljeni in so se umaknili v bližnje vasi in zidance. Kljub temu so bombe vendarle opravile svoje. Letala so namreč priletela še enkrat.

Vera Devova, ki je tistikrat z Marjano Müllerjevo urejala prostor v Eratovi hiši – tam naj bi imeli shranjene torbice za prvo pomoč in preostali sanitetni material – se spominja, da sta srečali za Mežnarjevim kozolcem precej ranjencev. Skrb zanje je prevzel dr. Mušič, ki je stanoval v bližini. Tja so ranjence tudi prenesli. Obe dekleti sta dr. Mušiču pomagali, Vera Devovo pa je še posebej pretreslo, ko je videla, kako zdravnik šiva nekemu dojenčku popolnoma raztrgane lakti. To je bil otrok poštarja Krajncja, ki je kmalu umrl.

Za Mokronog tako usodni dan je terjal življenje osmih ljudi, večinoma starejših, sedem jih je bilo huje ranjenih, precej pa lažje.

Mežnarja

Mnogi med njimi, tudi huje ranjeni, se niso imeli kam zateči ali vsaj niso imeli nikogar, ki bi skrbel zanje. To je bil povod, da sta rajonski odbor OF in podokrožni odbor Mokronog-Trebelno sklenila, da organizirata civilno bolnišnico. Prav blizu izbranega prostora, na takratnem Sv. Križu, današnjem Belem griču, je živel tudi dr. Mušič. Zaradi bombardiranja pa tudi zaradi poznejših pogostih vpadov vermanov iz Sentjanža se je preselil iz Mokronoga h Kisovcu.

Tako se je rodila partizanska bolnišnica Sv. Križ. Le redkokje boste zasledili njeno ime, imena ljudi, ki so v njej delali, ljudi, ki so jim reševali življenja in zdravje, vaščanov, ki so nesebično dali tisto, kar so tudi sami krvavo potrebovali. Zrasla je čez noč, iz potrebe, brez odlokov, iz volje ljudi, iz zavesti, da je treba pomagati. Ne bi bilo prav, če bi utonila v pozabo.

Marija Bevc

Preprostost in iznajdljivost

Ranjence so namestili v Kovačičevi in Bevcovi hiši, v Mežnarjevi pa so živeli fantje, ki jim je bila zaupana skrb za varnost bolnišnice. Dr. Mušič se je takoj lotil dela,

Alojzija Kovačič je kuhala za ranjence. Bila je v internaciji od 14. septembra 1942 do aprila 1943, najprej na Rabu, pozneje v Gonarsu, 4. avgusta 1944 pa so jo ubili belogardisti. V odporu je sodelovala vsa družina, hči Mimi pa je bila v drugi četi Gubčeve brigade bolničarka.

pomagala pa mu je Rezka Zamanova kot negovalka, kuhala je gospodinja Alojzija Kovačičeva, ki so ji pomagale hčerke Justina in še nekatera domača dekleta.

Povedati je treba, da je v septembru 1943 delovala začasno tudi vojaška bolnišnica na Prelogah, v hiši Roze Kunc. Vodil jo je študent medicine Dolfe Medvešek-Sumski. Ko je vojska, katere sestavni del je bila, odšla, se

Kovačičeva domačija, kjer je dr. Mušič operiral

je z njo preselila še bolnišnica. Dogajalo se je, da so nekateri obe bolnišnici zamenjevali, pa je morda to tudi vzrok, da doslej nihče ni spregovoril o partizanski bolnišnici na Sv. Križu. Bržkone je tudi Sumski, ki je tistikrat pogosto prihajal na Sv. Križ, organiziral in vodil odvoz ranjencev, sposobnih za potovanja, čez Trebelno proti Srebrničam in Dolenjskim Toplicam.

V Kovačičevi hiši živi danes Justina, ki se dogodka dobro spominja. Kot Veri Devovi-Penca se je tudi njej vtisnil v spomin fantek z odtrgano roko. Dr. Mušič ga je,

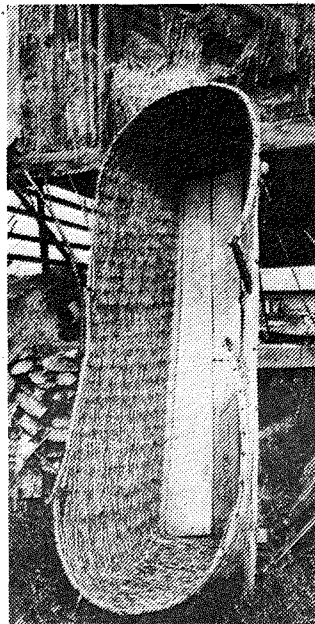
podobno kot tudi druge, operiral na gostilniški mizi (v hiši je bila gostilna). Mokronoški ranjenci so bili na Sv. Križu mogoče kakšen teden, ve povedati, pozneje pa so začeli v bolnišnico prihajati partizanski ranjenci, ki so jih odtod vozili s senenimi in gnojnimi vozmi proti Kočevskemu Rogu. Bolnišnica je delovala kakšen mesec dni.

Med ofenzivo so v bolnišnico nenehno vozili ranjene borce. Lažje ranjeni so še isti dan odšli naprej, huje ranjeni so ostali, dokler niso bili sposobni za prevoz. Dr. Mušič je imel na voljo instrumentarij in sanitetni material pa zdravila. Vse to je dobival po kanalih od znancev lekarnarjev iz Sevnice, Radeč in Novega mesta, največ pa prek matere, ki se je povezala s Hedo Bergmanovo.

Za pranje in sterilizacijo je na domačem ognjišču z majhnim avtoklavom skrbela Mušičeva žena. Ko je zmanjkalo gaze, je rezala rjuhe, frotirke in drugo. Hidrofilno tkanino so nadomestili s črno barvnim pogrebnim tilom, ki jim ga je dal trgovec Šircelj. Til so dobro preprali in še sivega pripravili za sterilizacijo.

Sin pomaga očetu

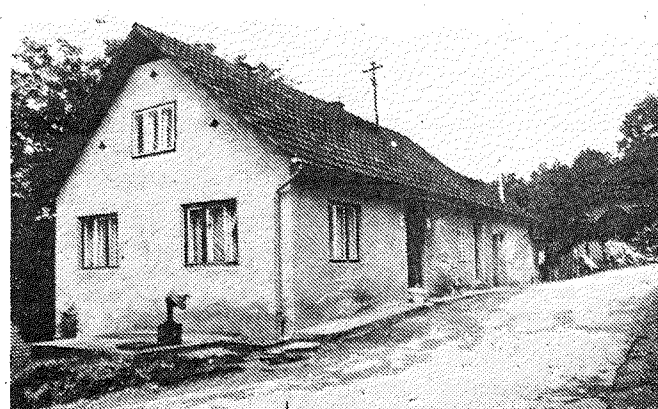
Justi Kovačič je ob našem obisku povedala, da je dr. Mušiču pomagal sin Vlado, da so operirali le pri njih, ker so že od 1938. leta imeli elek-

Še dandanes je na Belem griču moč videti pletenjače, v kakršnih so med vojno vozili ranjene partizane.

sovražnikovim letalom, ki so bržkone vedeli, kaj je tam in so kraj večkrat preletavali.

Jože Mušič k temu dodaja: »Mislim, da je prav sveto-kriško bolnišnico treba imenovati civilno vojaško. Ustanovljena je bila zaradi ranjencev ob prvem bombardiranju Mokronoga po sklepu rajonskega političnega vodstva, ki je bilo povezano z vojsko. Iz tega sledi tudi dejstvo, da je bila ta bolnišnica kmalu po ustanovitvi

Bevcova domačija

določena kot prvi sprejemni center za ranjene borce 12. brigade, ki je prav takrat imela hude boje z Nemci na območju Tržišča.

V obćudovanja vrednem partizanskem zdravstvu je skromna civilno vojaška bolnišnica začasnega značaja, pri Sv. Križu pri Mokronogu, seveda le majhna epizoda. Vendar je tudi takšna še en dragocen dokaz sposobnosti naših ljudi, da se v najtežjih razmerah znajo znajti.

Koliko ljudi se je pravzaprav zdravilo v tej partizanski bolnišnici?

Po prvem tednu, ko je doktor Mušič s sinovoma in

sodelavci nudil najpotrebnejšo pomoč ranjenim v bombardiranju Mokronoga, se je bolnišnica na Sv. Križu čez noč porelevila v vojaško. Največ, okoli osemnajstega oktobra. Bili so fantje iz četrtega bataljona 12. brigade, ki so se tolkli na Velikem Cirkiku, in prvega ter tretjega bataljona iste brigade, ki so se spopadli s sovražnikom pri Tržišču in Krmelju. Boji so trajali od 14. do 26. oktobra.

Se mogoče kdo od prebivalcev na Sv. Križu, dandanjem Belem griču, še spominja ranjencev, nas je zanimalo?

Kovačičeva Justina, ki je tistikrat pomagala materi pri kuhi, se kljub najboljši volji ni mogla razen ene osebe spomniti nikogar.

»Pri nas je bila med drugimi tudi Pavla Zakrajšek, danes se piše Vitman, bila je ranjena v prsi. Zadelo jo je iz letala, ko se je vračala iz službe.«

Spomin nagaja tudi Mariji Bevcovi.

»V naši hiši je menda ležalo okoli dvajset ranencev, zagotovo vem le, da je bil med njimi Jakopinov iz Mirne, ostali pa so menda prišli tam od Sentjanža. Po tleh je bila nastlana slama, na kateri so ležali. Po tednu dni so jih s konji, s senenimi vozovi in vozovi za gnoj odpeljali čez Volče njive, Sveto Heleno na Mirno in Trebnje in tja čez v Kočevski Rog v bolnišnico.«

Pri Svetem Križu, oziroma na Belem griču, strnjeni vasi, ki čepi na slemenu nedaleč od Mokronoga, ni nikakršnega obeležja, nič ne spominja, da je bila tukaj kdaj partizanska bolnišnica. Tik za kozolcem še dandanes stoji ob late prislonjene pletenjače, v kakršnih so nekdanje – danes le še redko – vozili na njive gnoj. Gnoj in partizanske ranjence. Bržkone se noben slovenski muzej narodnoosvobodilnega boja ne more pohvaliti s takšnim eksponatom. Pletenjača in spomini. Le to je ostalo od pogumnih dejanj.

Milenko Strašek

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je osnaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: SINE KOVIČ ml.; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprava: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelček: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana
Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35